

DESCRIZIONE TOPOGRAFICA
DELLA
ANTICHITÀ DI ROMA
DELLA
RIDOTTI NOVEVE CI GORTONI
PRESENTATA ALL'ACCADEMIA DI SCIENZE

Primordia Romana

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3820

Agata Aleksandra Kluczek

Primordia Romana

Mityczna przeszłość Rzymu
i pamięć o niej
w rzymskich numizmatach
zaklęta

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2019

Redaktor serii: Historia

Sylwester Fertacz

Recenzent

Leszek Mrozewicz

Spis treści

Wprowadzenie 9

Wstęp 15

Część I

Protoplaści Rzymian, założyciele Rzymu
i najdawniejsza przeszłość rzymska
w wyobrażeniach numizmatycznych

„Poetyka” początków Rzymu 31

Rozdział 1

Dzieje i czyny Eneasza

1.1. Profugus 33

1.2. Dignissima praeda — Aeneas penatiger 45

1.3. Archegeta 62

Rozdział 2

Ante Urbem conditam

2.1. Mars i Rhea Silvia 73

2.2. Lupa nutrix — Lupa Romana 86

Ekskurs 1. Kydon i inni 113

Rozdział 3

Czyny Romulusa i epoka królewska

3.1. Romulus conditor — tropaeophorus 121

3.2. Sabinae raptae 131

3.3. Tarpeia 142

3.4. Reges Romanorum 150

Część II**Mityczne początki Rzymu w pryzmacie dziejów imperium**

Państwo rzymskie Eneasza i Romulusa 161

Rozdział 1

Między Eneaszem a Romulusem. Możliwości interpretacji

1.1. Troiugenae i inni. Genealogia rzymskich rodów republikańskich 163

1.2. Potomkowie Julusa u władzy 176

1.3. Flawiusze: odkrycie motywu wilczycy, Romulusa i Remusa 191

Rozdział 2

Res antiquaria i odniesienia rocznicowe do mitu rzymskiego

2.1. Hadrian: dies natalis Urbis i Roma aeterna 207

2.2. Antoninus Pius: aura jubileuszu dziewięćsetlecia Rzymu 216

2.3. Filip Arab i milenium Rzymu 226

Rozdział 3

Wizerunek, pozycja i prestiż cesarzy rzymskich oraz ich dynastii zakorzenione w mitycznych początkach Rzymu

3.1. Od Makryna do Galliena: mit rzymski w służbie dynastii 237

3.2. Karauzjusz — renesans mitu rzymskiego 248

3.3. Maksencjusz i jego wizja romanitas 255

3.4. Konstantyn i jego potomkowie: echa wielkości starego Rzymu 267

Część III**W kręgu cnót i abstraktów**

Moneta i virtutes 281

Rozdział 1

Pietas: Aeneas

1.1. Sum pius Aeneas 283

1.2. Pius Aeneas — Antoninus Pius 296

Rozdział 2

Aeternitas: Lupa Romana

2.1. Lupa Romana — salus Urbis — renovatio Romanorum 303

2.2. Probus, origo Augusti i origo gentis Romanorum 312

Rozdział 3

Virtus: Romulus

3.1. Plures Romuli similes — Romulus triumphans 317

3.2. Hadrian — „nowy Romulus” i Numa Pompiliusz 335

Część IV

Mennictwo rzymskie jako przestrzeń eksponowania prapoczątków Rzymian i ich wczesnej historii

„Retoryka” rzymskich numizmatów 343

Rozdział 1

Nawiązania do mitycznych początków Rzymian i ich wczesnej historii —
perspektywa wybranych serii i kategorii numizmatów rzymskich

1.1. Medaliony 345

1.2. Monety prowincjonalne 362

1.3. Monety „imitacyjne” i „restytucyjne” 388

Ekskurs 2. Echa numizmatycznej opowieści założycielskiej:
kontorniaty 397

Rozdział 2

Epizody mitu rzymskiego na monetach republikańskich, imperialnych
oraz medalionów — ujęcie diachroniczne i synchroniczne

2.1. Disiecta membra. Ikonograficzne toposy, hapaks i kurioza 409

2.2. Aperte et breviter. O treściach inskrypcji komentujących obrazy mitu
rzymskiego 428

2.3. Hic et nunc. Chronologiczny przegląd nawiązań do mitu założycielskiego
w mennictwie rzymskim 441

Zakończenie 457

Bibliografia 461

Wykaz skrótów 505

Indeksy

Indeks 1. Postacie historyczne, bóstwa, herosi, postacie mitologiczne
i personifikacje pojęć abstrakcyjnych 509

Indeks 2. Autorzy starożytni i średniowieczni 525

Indeks 3. Autorzy i współtwórcy nowożytni 533

Wykaz ilustracji, map, tabel, wykresów 545

Résumé 555

Summary 559

Bibliografia*

- Abaecherli Boyce Aline, 1954: *The Foundation and Birthday of Rome: in Legend and History*, „Archaeology” 7.1, s. 9—14.
- Abdy Richard Anthony, Harling Nicholas, 2005: *Two Important New Roman Coins*, „The Numismatic Chronicle” 165, s. 175—178.
- Adam Richard, Briquel Dominique, 1982: *Le miroir prénestin de l'Antiquario comunale de Rome et la légende des jumeaux divins en milieu latin à la fin du IVe siècle av. J.-C.*, „Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité” 94.1, s. 33—65.
- Aichholzer Peter, 1983: *Darstellungen römischer Sagen*, Wien.
- Albertson Fred, 1990: *The Basilica Aemilia Frieze: Religion and Politics in Late Republican Rome*, „Latomus” 49.4, s. 801—815.
- Albertson Fred C., 2008 (2010): *The Changing Concept of Urbs Roma in Late Antiquity: Rome's Foundation Legends as Represented in the Arts of the 4th and 5th Centuries*, w: *Language and the Scientific Imagination*, eds. G. Bottà, M. Härmänmaa, Proceedings of the 11th International Conference of the International Society for the Study of European Ideas, University of Helsinki 2008, https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/15354/38_61_Albertson.pdf?sequence=1 (dostęp: 15.07.2015).
- 2012: *Mars and Rhea Silvia in Roman Art*, Bruxelles.
- Aleksandrowicz Tadeusz, 1979: *Mennictwo Italików w okresie ich wojny przeciwko Rzymowi w latach 90—88 p.n.e.*, w: „Historia i Współczesność” 5, red. A. Kunisz, Katowice, s. 44—64.
- Alföldi András (Andreas), 1930: *Der neue Weltherrscher der vierten Ekloge Virgils*, „Hermes” 65, s. 369—384.
- 1937—1938: *Siscia. V. Probus sisciai antoninianusai*, „Numizmatikai Közlöny” 36—37.

---

* Bibliografia nie obejmuje źródeł literackich. Ich alfabetyczny wykaz zawarty jest w *Indeksie autorów starożytnych i średniowiecznych*, gdzie przy danym autorze podano skrót tytułu pozwalający Czytelnikowi zidentyfikować odpowiednie źródło. Wykorzystane w pracy źródła innych kategorii uwzględniono w *Wykazie skrótów (Katalogi, korpusy numizmatyczne; Inskrypcje; Inne)*.

- 1947: *On the Foundation of Constantinople: A Few Notes*, „The Journal of Roman Studies” 37, s. 10—16.
- 1951: *Die Geburt der Kaiserlichen Bildsymbolik. Kleine Beiträge zu ihrer Entstehungsgeschichte. 2: Der neue Romulus*, „Museum Helveticum” 8, s. 190—215.
- 1954: *Studien zur Zeitfolge der Münzprägung der römischen Republik*, „Schweizerische Numismatische Rundschau” 36, s. 5—30.
- 1957: *Die trojanischen Urahnen der Römer*, Basel.
- 1961—1962: *Der machtverheissende Traum des Sulla. Zur Auswertung der Münzquellen der Geschichte des Jahres 44 v. Chr.*, I. Beitrag, „Jahrbuch des Bernischen Historischen Museums in Bern”, 41—42, s. 275—288.
- 1963: *Early Rome and the Latins*, Ann Arbor.
- 1967a: *Die römische Münzprägung und die historischen Ereignisse im Osten zwischen 260 und 270 n.Chr.*, w: A. Alföldi: *Studien zur Geschichte der Weltkrise des 3. Jahrhunderts nach Christus*, Darmstadt, s. 155—209.
- 1967b: *Die Vorherrschaft der Pannonier im Römerreiche und die Reaktion des Hellenentums unter Gallienus*, w: A. Alföldi: *Studien zur Geschichte der Weltkrise des 3. Jahrhunderts nach Christus*, Darmstadt, s. 228—284.
- 1967c: *Die Zählung der Siege des Kaisers Gallienus und der Fides seiner Legion*, w: A. Alföldi: *Studien zur Geschichte der Weltkrise des 3. Jahrhunderts nach Christus*, Darmstadt, s. 73—119.
- 1971: *Die Penaten, Aeneas und Latinus*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung” 78, s. 1—57.
- 1980a: *Die Ausgestaltung des monarchischen Zeremoniells am römischen Kaiserhofe*, w: A. Alföldi: *Die monarchische Repräsentation im römischen Kaiserreiche*, Darmstadt, s. 3—118.
- 1980b: *Insignien und Tracht der römischen Kaiser*, w: A. Alföldi: *Die monarchische Repräsentation im römischen Kaiserreiche*, Darmstadt, s. 121—276.
- Alföldi Andreas, Alföldi Elisabeth, 1990: *Die Kontorniat-Medaillons, 2: Text*, Berlin.
- Alföldi Andreas, Alföldi Elisabeth, unter Mitwirkung von Curtis L. Clay, 1976: *Die Kontorniat-Medaillons, 1: Katalog*, Berlin.
- Alföldi-Rosenbaum Elisabeth, 1991: *Hadrian and Antinous on Contorniates and in the Vita Hadriani*, w: *Historiae Augustae Colloquium Parisinum*, eds. G. Bonamente, N. Duval, Macerata, s. 11—18.
- 1997: *Imperial Portraits on the Contorniates: Remarks on their Models and the Motives for their Selection*, w: *Roman Portraits. Artistic and Literary*, eds. J. Bouzek, I. Ondřejová, Mainz am Rhein, s. 83—87.
- Alföldi Maria Radnóti, 1963: *Die Constantinische Goldprägung. Untersuchungen zur ihrer Bedeutung für Kaiserpolitik und Hofkunst*, Mainz.
- R.-Alföldi Maria, Formigli Edilberto, Fried Johannes, 2011: *Die römische Wölfin: ein antikes Monument stürzt von seinem Sockel*, Stuttgart.
- Allen Nick J., 2011: *The Founders of Rome as a Sequence of Mythic Figures*, w: *Routés et parcours mythiques. Des textes à l'archéologie*, sous la dir. de A. Meurant, Bruxelles, s. 11—19.

- Alten Dieter, Zschucke Carl-Friedrich, 2004: *Die römische Münzserie BEATA TRANQVILLITAS in der Prägestätte Trier 321—323*, Kl. Reihe Trierer Münzfreunde e.V. 13.
- Amandry Michel, 2016: *De quelques monnaies frappées à Ilium au nom de Commode César*, w: *Suadente nummo vetere. Studi in onore di Giovanni Gorini*, a cura di M. Asolati, B. Callegher, A. Saccocci, Padova, s. 211—216.
- Amela Valverde Luis, 2018: *La serie RRC 458 de César*, „Revista Numismática Hécate” 5, s. 10—16.
- Ando Clifford, 2000: *Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire*, Berkeley, Los Angeles, London.
- Andreussi Maddalena, 1999: *Pomerium*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 4, Roma, s. 96—105.
- Angelova Diliiana N., 2015: *Sacred Founders: Women, Men, and Gods in the Discourse of Imperial Founding, Rome through Early Byzantium*, Oakland, California.
- Arnaldì Adelina, 1977: *Il motivo dell'aeternitas Augusti nella monetazione di Massenzio*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classiche” 6, s. 271—280.
- Arnold-Biucchi Carmen, 1981: *Amphinomos et Anapias*, w: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, ed. L. Kahil, 1.1, Zürich—München, s. 717—718.
- Arslan Ermanno A., 2003: *Simbolo del potere. Potere del simbolo. Appunti per l'analisi di una strategia della comunicazione da Augusto imperatore agli Ottoni*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classiche” 32, s. 337—363.
- Arslan Melih, 2004: *Coins of Galatian Kingdom and the Roman Coinage of Ancyra in Galatia*, Ankara.
- Arya Darius A., 2000: *Il ratto delle Sabine e la guerra romano-sabina*, w: *Roma, Romolo, Remo e la fondazione della città*, ed. A. Carandini, R. Cappelli, Milano, s. 303—319.
- Assenmaker Pierre, 2007: *Pignus salutis atque imperii. L'enjeu du Palladium dans les luttes politiques de la fin de la République*, „Les Études Classiques” 75, s. 381—412.
- 2010: *La place du Palladium dans l'idéologie augustéenne: entre mythologie, religion et politique*, w: *Storia delle Religioni e Archeologia. Discipline a confronto*, a cura di I. Baglioli, Roma, s. 35—64.
- Awianowicz Bartosz B., 2014: *Przemiany w ikonografii virtus w mennictwie rzymskim od republiki do Sewera Aleksandra*, „Biuletyn Numizmatyczny” 373.1, s. 1—18.
- Axtell Harold L., 1987: *The Deification of Abstract Ideas in Roman Literature and Inscriptions*, New York [repr. 1907].
- Aymard Jacques, 1951: *Essai sur les chasses romaines des origines à la fin du siècle des Antonins (Cynegetica)*, Paris.
- Babelon Ernest, 1885, 1886: *Description historique et chronologique des monnaies de la République romaine vulgairement appelées monnaies consulaires*, Paris.
- 1898: *Inventaire sommaire de la collection Waddington*, Paris.

- 1901—1932: *Traité des monnaies grecques et romaines*, Paris.
- Bahrfeldt Max, 1904: *Die römisch-sizilischen Münzen aus der Zeit der Republik*, „Schweizerische Numismatische Rundschau” 12, s. 331—345.
- Balbuza Katarzyna, 2004: *Roma Aeterna symbolem cywilizacji (czaszy Hadriana)*, w: *Miasto w starożytności*, red. L. Mrozewicz, K. Balbuza, Poznań, s. 213—221.
- 2005: *Triumfator. Triumf i ideologia zwycięstwa w starożytnym Rzymie epoki Cesarstwa*, Poznań.
- 2012: *Główne nurty w ideologii władzy cesarza Galby*, w: *Studia Flaviana 2*, red. L. Mrozewicz, Poznań, s. 45—64.
- 2013a: *Personifikacja Aeternitas na monetach rzymskich propagujących ideę wieczności cesarza*, „Studia Europaea Gnesnensia” 8, s. 7—27.
- 2013b: *Propaganda idei sekularnej w mennictwie Filipa I Araba, Filipa II i Otycylii Sewery*, w: *Świat starożytny. Państwo i społeczeństwo*, red. R. Kulesza et al., Warszawa, s. 404—419.
- 2014: *AETERNITAS AVGVSTI. Kształtowanie się i rozwój koncepcji wieczności w (auto)prezentacji cesarza rzymskiego (od Augusta do Sewera Aleksandra)*, Poznań.
- Ballabriga Alain, 1996: *Survie et descendance d'Énée*, „Kernos” 9, s. 21—36.
- Balland André, 1984: *La Casa Romuli au Palatin et au Capitole*, „Revue des Études Latines” 62, s. 57—80.
- Banduri Anselmo, 1718: *Numismata Imperatorum Romanorum a Traiano Decio ad Palaeologos Augustos [...]*, 1—2, Lutetiae Parisiorum.
- Bărbulescu Mihai, 2009: *Signum originis: religie, artă și societate în Dacia romană*, București.
- Barengi Francesca, 1992: *Scene leggendarie della storia di Roma su alcuni medaglioni. À proposito del medaglione di Enea e Anchise*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 94, s. 113—120.
- Barker Graham, 2015: *The Coinage of Carausius: developing the Golden Age ideology through the Saecular Games*, „The Numismatic Chronicle” 175, s. 161—170.
- Baroin Catherine, 2010: *Se souvenir à Rome: formes, représentations et pratiques de la mémoire*, Paris.
- Bartoli Alfonso, 1950: *Il fregio figurato della Basilica Emilia*, „Bollettino d'Arte” 35, s. 289—294.
- Bastien Pierre, 1972: *Le monnayage de l'atelier de Lyon. Dioclétien et ses corégents avant la réforme monétaire (285—294)*, Wetteren.
- 1976: *Le monnayage de l'atelier de Lyon de la réouverture de l'atelier par Aurélien à la mort de Carin (fin 274—285)*, Wetteren.
- 1980: *Le monnayage de l'atelier de Lyon. De la réforme monétaire de Dioclétien à la fermeture temporaire de l'atelier en 316 (294—316)*, Wetteren.
- 1981: *Clipeus et buste monétaire des empereurs romains*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classica” 10, s. 315—352.
- 1992, 1993, 1994: *Le buste monétaire des empereurs romains*, 1—3, Wetteren.

- 1996: *Remarques sur le processus consularis dans le monnayage Romain*, w: *Numismatic Studies to Vladimir and Elwira Eliza Clain-Stefanelli*, ed. T. Hackens, Louvain-la-Neuve, s. 21—31.
- Bats Maria, Benoist Stéphane, Lefebvre Sabine, 1997: *L'Empire romain au IIIe siècle: de la mort de Commode au concile de Nicée*, Paris.
- Bauer Heinrich, 1993a: *Basilica Fulvia*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 1, Roma, s. 173—175.
- 1993b: *Basilica Paul(i)*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 1, Roma, s. 183—187.
- Baydur Nezahat, 1975: *Die Münzen von Attaleia im Pamphylien*, „Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte” 25, s. 33—72.
- 1976: *Die Münzen von Attaleia im Pamphylien*, „Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte” 26, s. 37—78.
- Bayet Thomas, 1993: *Architectura numismatica. Iconographie monétaire du temple de Rome, des mausolées et des ouvrages fortifiés au Bas-Empire*, „Revue Belge de Numismatique et de la Sigillographie” 139, s. 59—81.
- Beard Mary, 2007: *The Roman Triumph*, Cambridge, Mass.—London.
- 2010: *Pompeje. Życie rzymskiego miasta*, przet. N. Radomski, Warszawa.
- Beaujeu Jean, 1955: *La religion romaine à l'apogée de l'Empire. I: La politique religieuse des Antonins (96—192)*, Paris.
- Becatti Giovanni, 1949: *Ritratto d un vate antico*, „Bollettino d'Arte” 34, s. 97—110.
- Bedon Robert, 2004—2005: *Les pii fratres de Catane, Amphinomos et Anapias, chez Solin*, „Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis” 40—41, s. 339—354.
- Belayche Nicole, 2009: *Foundation myths in Roman Palestine. Traditions and reworkings*, w: *Ethnic Constructs in Antiquity. The Role of Power and Tradition*, eds. T. Derks, N. Roymans, Amsterdam, s. 167—188.
- Bellinger Alfred Raymond, 1961: *Troy: the Coins*, Princeton.
- Belloni Gian Guido, 1960: *Le monete romane dell'età repubblicana*, Milano.
- 1974: *Significati storico-politici delle figurazioni e delle scritte delle monete da Augusto a Traiano (Zecche di Roma e imperatorie)*, w: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. H. Temporini, II 1, Berlin—New York, s. 997—1144.
- 1996a: *Celebrazioni epiche in medaglioni di Antonino Pio. Una pagina di cultura erudita*, w: G.G. Belloni: *Scritti di archeologia, storia e numismatica: raccolti in occasione del 75° genetliaco dell'Autore*, a cura di R. Pera et al., Milano, s. 437—454.
- 1996b: *Le antichità romane: l'uomo romano: affermazione del dominio e fermenti dello spirito*, Bologna.
- Bennett Julian, 1997: *Trajan, optimus princeps, A Life and Times*, London.
- Benoist Stéphane, 2001a: *Le prince en sa ville: conditor, pater patriae et divi filius*, w: *Rome, les Césars et la Ville aux deux premiers siècles de notre ère*, dir. N. Belayche, Rennes, s. 23—49.

- 2001b: *Le prince et la cité: perspectives historiographiques et méthodologiques*, w: *La ville de Rome sous le Haut-Empire. Nouvelles connaissances, nouvelles réflexions*, Pallas 55, s. 23—36.
- 2005: *Rome, le prince et la Cité. Pouvoir impérial et cérémonies publiques (Ier siècle av. — début du IVe siècle apr. J.-C.)*, Paris.
- 2011: *Penser la limite: de la cité au territoire impérial*, w: *Frontiers in the Roman World*, eds. O. Hekster, T. Kaizer, Leiden—Boston, s. 31—47.
- Berdowski Piotr, 2015: *Sextus Pompeius i wojny domowe w Rzymie (49—35 p.n.e.)*, Rzeszów.
- Bernareggi Ernesto, 1963: *Eventi e personaggi sul denario della repubblica romana*, Milano.
- 1980: *Temi bellici sul denario della repubblica*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classiche” 9, s. 181—191.
- Bernhart Max, 1928: *Antike Münzbilder im humanistischen Unterricht*, München.
- Besly Edward, 1993: *Carausian Denarii: Some New Discoveries*, w: *Essays in honour of Robert Carson and Kenneth Jenkins*, eds. M. Price, A. Burnett, R. Bland, London, s. 223—227.
- Bettini Maurizio, Lentano Mario, 2013: *Il mito di Enea. Immagini e racconti dalla Grecia a oggi*, Torino.
- Bickerman Elias Joseph, 1952: *Origines Gentium*, „Classical Philology” 47.2, s. 65—81.
- Bieber Margarete, 1945: *Honos and Virtus*, „American Journal of Archaeology” 49.1, s. 25—34.
- 1967: *The Aqua Marcia in Coins and in Ruins*, „Archaeology” 20.3, s. 194—196.
- Bieńkowski Piotr, 1907: *De Aeneia fabula in anaglypho quodam efficta*, „Eos” 13, s. 198—203.
- Birley Anthony R., 2002: *Hadrian, cesarz niestrudzony*, tłum. R. Wiśniewski, Warszawa.
- Bitto Irma, 1990: *Per una proposta di interpretazione del denarius del monetiere M. Herennius con leggenda PIETAS*, „Messana” 3, s. 147—168.
- 2004: *M. Herennio, il mito eneico, la dea Herentas*, w: *La tradizione iconica come fonte storica: il ruolo della numismatica negli studi di iconografia*, a cura di M. Caccamo Caltabiano, D. Castrizio, M. Puglisi, Reggio Calabria, s. 385—398.
- Blamberg Jan Eric, 1977: *The Public Image Projected by the Roman Emperors (A.D. 69—117), As reflected in Contemporary Imperial Coinage*, Diss. Indiana University 1976, Ann Arbor.
- Boatwright Mary Taliaferro, 1987: *Hadrian and the City of Rome*, Princeton.
- 2010: *Antonine Rome: Security in the homeland*, w: *The Emperor and Rome. Space, Representation, and Ritual*, eds. B.C. Ewald, C.F. Noreña, Cambridge, s. 169—197.
- Bobrowski Antoni, 2009: *Dziennik wojny trojańskiej Diktysa z Krety*, Kraków.

- Bonanome Daniela, 1996: *Iconografia dei miti alban*, w: *Alba Longa. Mito storia e archeologia*, a cura di A. Pasqualini, Roma, s. 161—200.
- Boni Giacomo, 1900 [1903]: *Nuove scoperte della Città e nel suburbio. Regione VIII*, „Atti della R. Accademia dei Lincei” 8.2: *Notizie degli Scavi*, s. 291—340.
- Borda Maurizio, 1951: *Antica storia di Roma in un fregio del tempo repubblicano*, „L’Urbe” 14.4, s. 3—10.
- 1959: *Il fregio pittorico delle origini di Roma*, „Capitolium” 34.5, s. 3—10.
- Borgna Elisabetta, 1993: *Ancile e arma ancilia. Osservazioni sullo scudo dei Salii*, „Ostraka” 2.1, s. 9—42.
- Börner Susanne, 2012: *Marc Aurel im Spiegel seiner Münzen und Medaillons. Eine vergleichende Analyse der stadtrömischen Prägungen zwischen 138 und 180 n. Chr.*, Bonn.
- Boruch Wojciech, 1996a: *Galba’s propaganda motifs on Vespasian’s coins*, „Zapiski Numizmatyczne. Notae Numismaticae” 1, s. 74—81.
- 1996b: *Propaganda polityczna na monetach cesarza Galby (wybrane aspekty)*, w: *Studia classica et byzantina Alexandro Krawczuk oblata*, red. M. Salamon, Z.J. Kapera, Kraków, s. 99—118.
- 2002: *Aspekty polityczne i ideologiczne panowania cesarza Domicjana (81—96 r. po Chr.) w świetle mennictwa imperialnego*, Poznań.
- Boulogne Jacques, 2000: *L’utilisation du mythe de l’enlèvement des Sabines chez Plutarque*, „Bulletin de l’Association Guillaume Budé: Lettres d’humanité” 59, s. 353—363.
- Bowman Alan K., 2004: *Life and Letters on the Roman Frontier: Vindolanda and its People*, London.
- Bréchet Christophe, 2009: *Les Grecs de l’époque impériale et l’origine troyenne de Rome*, w: *Reconstruire Troie. Permanence et renaissances d’une cité emblématique*, ed. M. Fartzoff, M. Faudot, É. Geny, Besançon, s. 425—444.
- Bremmer J.N., 1987: *Romulus and Foundation of Rome*, w: J.N. Bremmer, N.M. Horsfall: *Roman Myth and Mythography*, London, s. 25—48.
- Brenot Claude, 1972: *VOTA AUGUSTI: aurei de Victorin émis à Cologne*, „Bulletin de la Société française de Numismatique” 27.7, s. 255—258.
- Brenot Claude, Lorient Xavier, Nony Daniel, 1999: *Aspects d’histoire économique et monétaire de Marc-Aurèle à Constantin: 161—337 après J.-C.*, Paris.
- Brilliant Richard, 1984: *Visual Narratives. Storytelling in Etruscan and Roman Art*, London.
- Briquel Dominique, 1976: *L’oiseau ominal, la louve de Mars, la truie féconde*, „Mélanges de l’École française de Rome. Antiquité” 88.1, s. 31—50.
- 1980: *Trois études sur Romulus (Rémus élu et réprouvé. Les trois arbres du fondateur. Les guerres de Romulus)*, w: *Recherches sur les religions de l’Antiquité classique*, ed. R. Bloch et al., Genève—Paris, s. 267—346.
- 2000: *La leggenda di Romolo e il rituale di fondazione delle città*, w: *Roma, Romolo, Remo e la fondazione della città*, ed. A. Carandini, R. Cappelli, Milano, s. 39—44.

- 2006: *Salluste, 'Catilina', VI, 1—2: une vision aberrante des origines de Rome*, w: *Aere perennius, en hommage à Hubert Zehnacker*, dir. J. Champeaux, M. Chassignet, Paris, s. 83—105.
- 2015: „*Lavinium's authentic myth of origins*”. *Perspectives ouvertes par une remarque d'Andreas Alföldi*, w: *Andreas Alföldi in the Twenty-First Century*, eds. J.H. Richardson, F. Santangelo, Stuttgart, s. 89—110.
- Brizio Edoardo, 1876: *Pitture e sepolcri scoperti sull'Esquilino nell'anno 1875*, Roma.
- Brown Donald Frederic Mackenzie, 1940: *Temples of Rome as Coin Type*, New York.
- Brown Robert, 1995: *Livy's Sabine Women and the Ideal of Concordia*, „*Transactions and Proceedings of the American Philological Association*” 125, s. 291—319.
- Bruggisser Philippe, 1987: *Romulus Servianus. La légende de Romulus dans les Commentaires à Virgile de Servius: mythographie et idéologie à l'époque de la dynastie théodosienne*, Bonn.
- 2002: *Remus conditor Urbis, l'empereur Maxence, le grammairien Servius et le théologien Augustin. Ou trois perceptions de la Rome des origines*, w: *Antiquité et citoyenneté*, ed. S. Ratti, Besançon, s. 125—149.
- Bühlmann Josef, 1913, 1919: *Die Architektur des Klassischen Altertums und der Renaissance*, 1—3, Eszlingen a. N.
- Bulas Kazimierz, 1929: *Les illustrations antiques de l'Iliade*, Lwów.
- Buraselis Kostas, 1976: *Numa Pompilius und die Gens Pomponia*, „*Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte*” 25.3, s. 378—380.
- Burkert Walter, 1962: *Caesar und Romulus-Quirinus*, „*Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte*” 11, s. 356—376.
- Burnett Andrew, 2012: *Early Roman Coinage and Its Italian Context*, w: *The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage*, ed. W.E. Metcalf, Oxford, s. 297—314.
- Burnett Andrew, Amandry Michel, Ripollès Pere Pau et al., 1992 i nn.: *Roman Provincial Coinage*, London—Paris.
- Burrell Barbara, 2004: *Neokoroi. Greek cities and Roman emperor*, Leiden.
- Bursche Aleksander, 1998: *Złote medaliony rzymskie w Barbaricum. Symbolika prestiżu i władzy społeczeństw barbarzyńskich u schyłku starożytności*, Warszawa.
- Butcher Kevin, 2005: *Information, Legitimation, or Self-Legitimation? Popular and Elite Designs on the Coin Types of Syria*, w: *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, eds. Ch. Howgego, V. Heuchert, A. Burnett, Oxford—New York, s. 143—156.
- C.L., 1932: *Coins in the Palestine Museum*, „*Quarterly of the Department of Antiquities in Palestine*” 1, s. 70—73.
- Caccamo Caltabiano Maria, 1988: *Gli eroi omerici nella tipologia monetale antica*, „*Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini*” 90, s. 27—44.
- Cagianò de Azevedo Michelangelo, 1961: *La Tarsia marmorea di Bovillae nel Palazzo Colonna*, w: *Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia. Rendiconti*, 33, s. 197—207.

- Calciati Romolo, 1983—1987: *Corpus nummorum siculorum: la monetazione di bronzo*, 1—3, Milano.
- Caló Levi Annalina, 1952: *Barbarians on Roman Imperial Coins and Sculpture*, New York.
- Cameron Alan, 2004: *Greek Mythography in the Roman World*, New York.
- 2013: *The Origin, Context and Function of Consular Diptychs*, „The Journal of Roman Studies” 103, s. 174—207.
- Camous Thierry, 2010: *Romulus, le rêve de Rome*, Paris.
- Canciani Fulvio, 1981: *Aineias*, w: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, ed. L. Kahil, 1.1, Zürich—München, s. 381—396.
- Cappelli Rosanna, 1993: *La leggenda di Enea nel racconto figurato degli Aemilii*, „Ostraka” 2.1, s. 57—71.
- 1994: *Gemelli divini a confronto: l'ipogeo di Aguzzano*, w: *Castores. L'immagine dei Dioscuri a Roma*, Roma, s. 129—150.
- 2000a: *Il fregio dipinto dell'Esquilino*, w: *Roma, Romolo, Remo e la fondazione della città*, ed. A. Carandini, R. Cappelli, Milano, s. 216—217.
- 2000b: *Questioni di iconografia*, w: *Roma, Romolo, Remo e la fondazione della città*, ed. A. Carandini, R. Cappelli, Milano, s. 151—183.
- Carandini Andrea, 2000: *Variazioni sul tema di Romolo. Riflessioni dopo La nascita di Roma (1998—1999)*, w: *Roma, Romolo, Remo e la fondazione della città*, ed. A. Carandini, R. Cappelli, Milano, s. 95—150.
- 2010: *L'opinione di uno studioso di Roma antica*, w: *La Lupa Capitolina: nuove prospettive di studio*, a cura di G. Bartoloni, Roma, s. 67—72.
- Carandini Andrea, a cura di, 2006—2014: *La leggenda di Roma*, 1—4, Milano.
- Carandini Andrea, Cappelli Rosanna, ed., 2010: *Roma, Romolo, Remo e la fondazione della città*, Milano.
- Carcopino Jérôme, 1925: *La louve du Capitole*, Paris.
- Carettoni Gianfilippo, 1961: *Il fregio figurato della Basilica Emilia. Rinvenimento, dati tecnici, collocazione*, „Rivista dell'Istituto Nazionale d'Archeologia e Storia dell'Arte” 10, s. 5—78.
- Carion Thierry, 2017: *La signification du cognomen Caesar*, „Bulletin du Cercle d'Études Numismatiques” 54.2, s. 10—14.
- Carradice Ian A., Buttrey Theodore V., 2007: *The Roman Imperial Coinage*, 2.1, London.
- Carroccio Benedetto, 2004: *Dal basileus Agatocle a Roma. Le monetazioni siciliane d'età ellenistica (cronologia — iconografia — metrologia)*, Messina.
- Carruba Anna Maria, 2006: *La Lupa Capitolina: un bronzo medievale*, Roma.
- Carson Robert Andrew Glindinning, 1965: *Gold medallions of the Reign of Maxentius*, w: *Congresso Internazionale di Numismatica, Roma 11—16 settembre 1961, 2: Atti*, Roma, s. 347—352.
- 1973: *Bronze medallions of Carausius*, „British Museum Quarterly” 37.1—2, s. 1—4.
- 1990: *Coins of the Roman Empire*, London—New York.

- Casey John, 1977: *Tradition and innovation in the coinage of Carausius and Allectus*, w: *Roman Life and Art in Britain, A celebration in honour of the eightieth birthday of Jocelyn Toynbee*, eds. J. Munby, M. Henig, Oxford, s. 217—229.
- 2010: *Sinope. A Catalogue of Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatic Studies*, London.
- Cassatella Alessandro, 1999: *Venus et Roma, aedes, templum*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 5, Roma, s. 121—123.
- Castagnoli Ferdinando, 1982: *La leggenda di Enea nel Lazio*, „Studi Romani” 30, s. 1—15.
- Catalogue de Monnaies Romaines Antiques composant la collection de H.C. Levis*, 1925, Genève.
- Cavedoni Celestino, 1857: *Nuove congetture intorno ad alcuni tipi delle monete di P. Petronio Turpiliano triumviro sotto Augusto nell' anno di Roma 755*, „Bullettino Archeologico Napolitano” 112, s. 105—108.
- Cecamore Claudia, 2004: *La base di Sorrento: le figure e lo spazio fra mito e storia*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung” 111, s. 105—141.
- Cecchelli Carlo, 1943: *Una nuova ipotesi sul sito del Lupercal (S. Anastasia in Palatio e il Lupercale)*, „Roma” 21, s. 313—317.
- Cellini Giuseppina Alessandra, 2007: *Aspetti iconografici ed ideologici di Tyche nel mondo ellenistico-romano*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classiche” 36, s. 157—190.
- Cesano Secondina Lorenza, 1929: *La figura di Roma sulle monete romane*, w: *Atti del I Congresso Nazionale di Studi Romani*, Roma, s. 52—58.
- 1947—1949: *Le monete di Cesare*, w: *Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia. Rendiconti*, 23—24, s. 103—151.
- Charlesworth Martin Percival, 1937: *The Virtues of the Roman Emperor: Propaganda and the Creation of Belief*, „Proceeding of the British Academy” 23, s. 105—133.
- Chausson François, 1998: *Les lingages mythiques dans quelques revendications généalogiques sous l'Empire romain*, w: *Généalogies mythiques*, revnis par D. Auger, S. Saïd, Paris, s. 397—400.
- 2002: *Variété généalogiques. I. Numa Pompilius ancêtre de Marc Aurèle*, w: *Historiae Augustae Colloquium Perusinum*, ed. G. Bonamente, F. Paschoud, Bari, s. 109—148.
- Chaves Francisca, 2008: *Lupa Romana. Municipium Italicense. Una mirada al pasado*, w: *Le due patrie acquisite. Studi di archeologia dedicati a Walter Trillmich*, ed. E. La Rocca, P. León, C. Parisi Presicce, Roma, s. 117—127.
- Cheung Ada, 1998: *The Political Significance of Roman Imperial Coin Types*, „Schweizer Münzblätter” 48, s. 53—61.
- Chiappini Alessia, 2009: *La tradizione di Enea nell'evidenza numismatica degli anni di Antonino Pio*, w: *Ou pān ephēmeron. Scritti in memoria di Roberto Pretagostini*, ed. C. Braidotti, E. Dettori, E. Lanzillotta, Roma, s. 907—913.

- Chioffi Laura, 1992—1993: *Ferter Resius. Tra l'augurium di Romolo ed il pomerium di Claudio*, w: *Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia. Rendiconti*, 65, s. 127—153.
- Christol Michel, 1990: *Rome sedes imperii au IIIe siècle ap. J.-C.*, „Quaderni Catanesi di Cultura Classica e Medievale” 2: *Studi in memorie di Santo Mazzarino*, 3, s. 121—147.
- 2012: *Caracalla en 214: De Nicomédie à Nicomédie*, w: *Les voyages des empereurs dans l'Orient romain. Époques antonine et sévérienne*, dir. A. Hostein, S. Lalanne, Arles, s. 155—167.
- Clarke John R., 2007: *Looking at Laughter: Humor, Power, and Transgression in Roman Visual Culture, 100 B.C.—A.D. 250*, Berkeley.
- Classen Carl Joachim, 1962: *Romulus in der römischen Republik*, „*Philologus*” 106, s. 174—204.
- 1988: *Virtutes Romanorum. Römische Tradition und griechischer Einfluss*, „*Gymnasium*” 95, s. 289—302.
- 1991: *Virtutes imperatoriae*, „*Arctos*” 25, s. 17—39.
- Clay Curtis, 1976: *Roman Imperial Medallions*, w: *Actes du 8e Congrès international de numismatique*, ed. H.A. Cahn, G.L. Rider, Paris, s. 253—265.
- Coarelli Filippo, 1974: *Guida archeologica di Roma*, Milano.
- 1985: *Il foro romano, 2: Periodo repubblicano e augusteo*, Roma.
- 1993a: *Auguraculum (arx)*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 1, Roma, s. 142—143.
- 1993b: *Auguratorium*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 1, Roma, s. 143.
- 1993c: *Casa Romuli (Area Capitolina)*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, Roma, 1, s. 241.
- 1993d: *Casa Romuli in Germalo*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 1, Roma, s. 241—242.
- 1995: *Templum Gentis Flaviae*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 2, Roma, s. 368—369.
- 1996: *Jupiter Feretrius*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 3, Roma, s. 135—136.
- 1999a: *Quirinus, aedes*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 4, Roma, s. 186.
- 1999b: *Roma Quadrata*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 4, Roma, s. 207—209.
- 1999c: *Statua Atti Navii*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 4, Roma, s. 365—366.
- 1999d: *Statua: M. Horatii Coclitis*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 4, Roma, s. 361.
- 2009: *Il pomerio di Vespasiano e Tito*, w: *La Lex de Imperio Vespasiani e la Roma dei Flavii*, a cura di L. Capogrossi Colognesi, E. Tassi Scandone, Roma, s. 299—309.

- 2012: *Palatium: il Palatino dalle origini all'Impero*, Roma.
- Cohen Henry, 1995: *Description historique des monnaies frappées sous l'Empire Romain communément appelées médailles impériales. Réimpression de l'édition originale augmentée d'une introduction et d'une mise à jour de G. Depeyrot*, Paris [reed. 1859—1868].
- Colpo Isabella, 2006: *Giovani dormienti tra letteratura ed immagini*, w: *Iconografia 2005. Immagini e immaginari dall'antichità classica al mondo moderno*, a cura di I. Colpo, I. Favaretto, F. Ghedini, Roma, s. 459—464.
- Cornell Timothy J., 1975: *Aeneas and the Twins: the Development of the Roman Foundation Legend*, „Proceedings of the Cambridge Philological Society” 201, N.S. 21, s. 1—32.
- 2000: *La leggenda della nascita di Roma*, w: *Roma, Romolo, Remo e la fondazione della città*, ed. A. Carandini, R. Cappelli, Milano, s. 45—50.
- Crawford Michael H., 1971: *A Roman Representation of the ΚΕΡΑΜΟΣ ΤΡΩΙΚΟΣ*, „The Journal of Roman Studies” 61, s. 153—154.
- 1974: *Roman Republican Coinage*, Cambridge.
- Cullhed Mats, 1994: *Conservator urbis suae. Studies in the politics and propaganda of the emperor Maxentius*, Stockholm.
- Cumont François, 1932: *L'adoration des Mages et l'art triomphal à Rome*, w: *Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia. Memorie*, 8, s. 81—105.
- 1942: *Recherches sur le symbolisme funéraire des Romains*, Paris.
- 1947: *La louve romaine sur les monuments funéraires*, w: *Miscellanea G. de Jerphanion. Orientalia periodica* 12, Roma, s. 81—86.
- Curran John, 2000: *Pagan City and Christian Capital. Rome in the Fourth Century*, Oxford.
- Curran Leo C., 1984: *Rape and Rape Victims in the Metamorphoses*, w: *Women in the Ancient World: The Arethusa Papers*, eds. J. Peradotto, J.P. Sullivan, New York, s. 263—286.
- D'Onofrio Cesare, 1973: *Renovatio Romae. Storia e urbanistica dal Campidoglio all'Eur*, Roma.
- Dardenay Alexandra, 2005: *Le rôle des ateliers de lampes dans la diffusion iconographique de la fuite d'Énée*, „Mélanges de la Casa de Velázquez” 35.2, s. 161—189.
- 2007: *La diffusion des mythes fondateurs de Rome dans la peinture murale et la mosaïque antique*, w: *Circulación de temas y sistemas decorativos en la pintura mural antigua*, ed. C. Guiral Pelegrín, [Zaragoza-Calatayud], s. 41—48.
- 2008: *Les intailles républicaines figurant la louve romaine, essai d'identification des modèles iconographiques*, „Pallas” 76, s. 101—113.
- 2010a: *Formation et interprétation d'un schéma iconographique. Le cas des images figurant Mars et Rhéa Silvia*, w: *Atti del X congresso internazionale dell'AIPMA. Napoli 17—21 settembre 2007*, a cura di I. Bragantini, Napoli, s. 241—253.
- 2010b: *Les mythes fondateurs de Rome. Images et politique dans l'Occident romain*, Paris.

- 2011: *La diffusion iconographiques des mythes fondateurs de Rome dans l'Occident Romain: spécificités hispaniques*, w: *Roma generadora de identidades: la experiencia hispana*, ed. A. Caballos Rufino, S. Lefebvre, Madrid, s. 79—96.
- 2012: *Images des Fondateurs. D'Enée à Romulus*, Bordeaux.
- 2013: *Les héros fondateurs de Rome, entre texte et image à l'époque romaine*, „Pallas” 93: *Texte et image dans l'Antiquité*, dir. J.-M. Luce, s. 165—184.
- [Dattari Giovanni], 1901: *Numi Augg. Alexandrini. Catalogo della collezione G. Dattari*, Cairo.
- Dąbrowa Edward, 1996: *Templum gentis Flaviae — pomnik polityki dynastycznej Domicjana*, Poznań.
- 2004a: *Lupa Romana sur les revers des monnaies des villes d'Asie Mineure (II—III s. après J.-C.)*, w: *Ad fontes! Festschrift für Gerhard Dobesch zum 65. Geburtstag am 15. September 2004*, hrsg. H. Heftner, K. Tomaschitz, Wien, s. 479—483.
- 2004b: *Roman Military Colonisation in Anatolia and the Near East (2nd—3rd C. AD). The Numismatic Evidence*, w: *Colonie romane nel mondo greco*, red. G. Salmeri, A. Raggi, A. Baroni, Roma, s. 211—232.
- 2012: *Military Colonisation in the Near East and Mesopotamia under the Severi*, „Acta Classica” 55, s. 31—42.
- de Blois Lukas, 1976: *The Policy of the Emperor Gallienus*, Leiden.
- de la Bédoyère Guy, 1998: *Carausius and the marks RSR and I.N.P.C.D.A.*, „The Numismatic Chronicle” 158, s. 79—88.
- De Gasperis Francesco, 2016: *Ossevazioni sulle fasi iniziali dell'usurpazione di Massenzio e sugli aurei con leggenda VICTORIA AETERNA AVG N emessi a suo nome dalla zecca di Roma*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classiche” 45, s. 257—271.
- De Maria Sandro, 1988: *Gli archi onorari di Roma e dell'Italia romana*, Roma.
- de Montfaucon Bernard, 1722: *L'Antiquité expliquée et représentée en figures*, Paris.
- De Ranieri Cristina, 1995: *Renovatio Temporum e rifondazione di Roma nell'ideologia politica e religiosa di Commodo*, „Studi Classici e Orientali” 45, s. 329—368.
- Deniaux Elisabeth, 1979: *À propos des Herennii de la république et de l'époque d'Auguste*, „Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité” 91.2, s. 623—650.
- Depeyrot Georges, 1995: *Les monnaies d'or de Dioclétien à Constantin I (284—337)*, Wetteren.
- 2006: *La monnaie romaine 211 av. J.-C. 476 apr. J.-C.*, Paris.
- Desnier Jean-Luc, 1993: *OB CIVES SERVATOS*, „Schweizerische Numismatische Rundschau” 72, s. 113—131.
- Deubner Ludwig, 1902—1909: *Personifikationen Abstrakter Begriffe*, w: *Ausführliches Lexikon der Griechischer und Römischen Mythologie*, hrsg. W.H. Roscher, 3.2, Leipzig, szp. 2068—2169.

- Donaldson Thomas Leverton, 1859: *Architectura Numismatica*, London.
- Donciu Ramiro, 2012: *L'empereur Maxence*, Bari.
- Dondin-Payre Monique, 1990: *La stratégie symbolique de la parenté sous la République et l'Empire romains*, w: *Parenté et stratégies familiales dans l'antiquité romaine*, Textes réunis et présentés par J. Andreau et H. Bruhns, Rome, s. 53—76.
- Donlan Walter, 1970: *The Foundation Legends of Rome: An Example of Dynamic Process*, „Classical World” 64.4, s. 109—114.
- Dopico Caínzos Maria Dolores, 2011: *Aeternitas rerum, la aspiración a la estabilidad de un sistema histórico*, Madrid.
- Dougherty Carol, 1998: *Sowing the Seeds of Violence: Rape, Women, and the Land*, w: *Parchements of Gender. Deciphering the Body in Antiquity*, ed. M. Wyke, Oxford, s. 267—284.
- Dressel Heinrich, 1973: *Die römischen Medaillone des Münzkabinetts der Staatlichen Museen zu Berlin*, bearbeitet von K. Regling, Dublin—Zürich.
- Drost Vincent, 2013: *Le monnayage de Maxence (306—312 après J.-C.)*, Zürich.
- 2017: *La nudité dans le monnayage impérial romain*, „Bulletin de la Société française de Numismatique” 72.10, s. 411—420.
- Dubourdieu Annie, 1989: *Les origines et le développement du culte des Pénates à Rome*, Rome.
- Dulière Cécile, 1969: *À propos des monnaies de Kydonia représentant un enfant nourri par un animal*, w: *Hommages à M. Renard*, 3, ed. J. Bibauw, Bruxelles, s. 203—209.
- 1979: *Lupa Romana. Recherches d'iconographie et essai d'interprétation*, Bruxelles.
- Duncan Thomas S., 1948: *The Aeneas Legend on Coins*, „The Classical Journal” 44.1, s. 15—29.
- Dupont Florence, 2011: *Rome, la ville sans origine, L'Énéide: un grand récit du métissage?*, Paris.
- Dutkiewicz Dorota, 2010: *Eneasz, Sycylia a bogowie*, w: *Spółczesność i religia w świecie antycznym*, red. P. Wojciechowski, S. Olszaniec, Toruń, s. 147—158.
- 2013: *Mit trojański a gens Julia*, w: *Świat starożytny. Państwo i społeczeństwo*, red. R. Kulesza et al., Warszawa, s. 248—262.
- Duval Noël, 1997: *Les résidences impériales: leur rapport avec les problèmes de légitimité, les partages de l'Empire et la chronologie des combinaisons dynastiques*, w: *Usurpationen in der Spätantike*, ed. F. Paschoud, J. Szidat, Stuttgart, s. 127—154.
- Dyrlaga Przemysław, 2010: *Cesarz Makryn (217—218). W cieniu wojen i uzurpacji*, Kraków.
- Dziuba Agnieszka, 2014: *Gens Claudia i rzymski kult Wielkiej Macierzy*, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 30.3, s. 85—99.
- Eckhel Joseph, 1828: *Doctrina numorum veterum conscripta a Iosepho Eckhel, Thesauro Caesareo numorum, gemmarumque veterum, et rei antiquariae in universitate Vindobonensi docendae praefecto*, 1—8, Vindobonae.

- Edbrooke Owen Robert, Jr., 1976: *The Visit of Constantius II to Rome in 357 and Its Effect on the Pagan Roman Senatorial Aristocracy*, „American Journal of Philology” 97.1, s. 40—61.
- Edwards Catharine, 1996: *Writing Rome. Textual Approaches to the City*, Cambridge.
- Elkins Nathan, 2012: *Medallions, Protocontorniates, and Contorniates in the Museum of Art and Archaeology*, „Muse” 46, s. 15—44.
- 2015: *Monuments in Miniature: Architecture on Roman Coinage*, New York.
- Elmer Georg, 1941: *Die Münzprägung der gallischen Kaiser in Köln, Trier und Mailand*, Darmstadt.
- Elsner Jaś (John), 1991: *Cult and Sculpture: Sacrifice in the Ara Pacis Augustae*, „The Journal of Roman Studies” 81, s. 50—61.
- 1998: *Imperial Rome and Christian Triumph. The Art of the Roman Empire AD 100—450*, Oxford.
- Ercolani Cocchi Emanuela, 2004: *Aeternitas e il crescente lunare in età repubblicana, ovvero: la riabilitazione di Tarpeia*, w: *La tradizione iconica come fonte storica: il ruolo della numismatica negli studi di iconografia*, a cura di M. Caccamo Caltabiano, D. Castrizio, M. Puglisi, Reggio Calabria, s. 47—73.
- Erizzo Sebastiano, 1571: *Discorso di M. Sebastiano Erizzo. Sopra le Medaglie degli Antichi. Con la Dichiaratione delle Monete Consulari, & delle Medaglie de gli Imperadori Romani [...]*, In Vinegia.
- Erskine Andrew, 2001: *Troy between Greece and Rome: Local tradition and imperial power*, Oxford.
- Estiot Sylviane, 1992: *À propos du multiple d'or de Probus de la collection Duquénel-le (Catalogue Journées Numismatiques Reims no. 55)*, „Bulletin de la Société française de Numismatique” 47.6, s. 339—344.
- 2004: *Monnaies de l'Empire romain: XII,1. D'Aurélien à Florian (270—276 après J.-C.)*, Paris.
- 2006: *Sex. Pompée, la Sicile et la monnaies. Problèmes de datation*, w: *Aere perennius, en hommage à Hubert Zehnacker*, dir. J. Champeaux, M. Chassignet, Paris, s. 125—153.
- Evans Jane DeRose, 1991: *The Sacred Figs in Rome*, „Latomus” 50.4, s. 798—808.
- 1992: *The Art of Persuasion, Political Propaganda from Aeneas to Brutus*, Ann Arbor.
- 2011: *From Mountain to Icon. Mount Gerizim on Roman Provincial Coins from Neapolis, Samaria*, „Near Eastern Archaeology” 74.3, s. 170—182.
- Fabbricotti Emanuela, 1968: *Numa Pompilio e tre monetieri di età repubblicana*, „Annali dell'Istituto Italiano di Numismatica” 15, s. 31—38.
- Farney Gary D., 2008: *The Mamilii, Mercury and the limites. Aristocratic Genealogy and Political Conflict in Republican Rome*, „Athenaeum” 96, s. 251—269.
- 2013: *The Trojan genealogy of the Julii before Caesar the Dictator*, „Ancient History Bulletin” 27, s. 49—54.

- Fears Jesse Rufus, 1981: *The Cult of Virtues and Roman Imperial Ideology*, w: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. W. Haase, II 17.2, Berlin—New York, s. 827—948.
- Fell Martin, 1992: *Optimus princeps?: Anspruch und Wirklichkeit der imperialen Programmatik Kaiser Traians*, München.
- Ferrero Michela, 2004: *Il lituus sulle monete romane repubblicane*, w: *L'immaginario e il potere nell'iconografia monetale*, a cura di L. Travaini e A. Bolis, Milano, s. 93—100.
- 2012: *La funzione aggettivale dell'immagine: il lituus nella monetazione di Augusto*, w: *Il significato delle immagini*. *Numismatica, Arte, Filologia, Storia*, a cura di R. Pera, Roma, s. 493—502.
- Ferro Claudia, 2010: *Immagini della memoria: Romolo nei tipi monetali di età imperiale*, „*Scienze dell'Antichità*” 16, s. 219—250.
- Filges Axel, 2015: *Münzbild und Gemeinschaft. Die Prägungen der römischen Kolonien in Kleinasien*, Bonn.
- Fittschen Klaus, 1969: *Ein Feldherrnsarkophag in Thermenmuseum*, „*Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung*” 76, s. 329—334.
- Flaig Egon, 2013: *Zrytualizowana polityka. Znaki, gesty i władza w starożytnym Rzymie*, do druku podał L. Mrozewicz, przeł. L. Mrozewicz, A. Pawlicka, Poznań.
- Flower Harriet I., 2000: *The Tradition of the Spolia Opima: M. Claudius Marcellus and Augustus*, „*Classical Antiquity*” 19.1, s. 34—64.
- 2014: *Memory and Memoirs in Republican Rome*, w: *Memoria Romana: Memory in Rome and Rome in Memory*, ed. K. Galinsky, Ann Arbor, „*Memoirs of the American Academy in Rome*” Suppl. 10, s. 27—40.
- 2017: *The Dancing Lares and the Serpent in the Garden. Religion at the Roman Street Corner*, Princeton.
- Fontana Carlo, 1967: *Note su alcune monete inedite o poco conosciute della serie urbica greca coniate durante l'Impero Romano*, „*Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini*” 18, s. 39—62.
- Forrer Leonard, 1922, 1924, 1926, 1929: *The Weber Collection of Greek Coins*, 1—3, London.
- Foss Clive, 1990: *Roman Historical Coins*, London.
- Franzoni Claudio, 1995: *Amphinomos e Anapias a Catania per la storia di due statue ellenistiche perdute*, „*Kokalos*” 41, s. 209—227.
- Froehner Wilhelm, 1878: *Les Médaillons de l'Empire romain depuis le règne d'Auguste jusqu'à Priscus Attale*, Paris.
- Frothingham Arthur Lincoln, 1909: *A Pseudo-Roman Relief in the Uffizi — A Renaissance Forgery*, „*American Journal of Archaeology*” 13.1, s. 39—44.
- Fuchs Günter, 1969: *Architekturdarstellungen auf römischen Münzen der Republik und der frühen Kaiserzeit*, Berlin.

- Fuchs Werner, 1973: *Die Bildgeschichte des Flucht des Aeneas*, w: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. H. Temporini, I 4, Berlin—New York, s. 615—632.
- Fündling Jörg, 2017: *Pius Aeneas, pius Antoninus? Zu einer Behauptung der Historia Augusta*, w: *Historiae Augustae Colloquium Dusseldorpiense*, hrsg. B. Bleckmann, H. Brandt, Bari, s. 75—83.
- Furuhagen Hans, 1961: *Some Remarks on the Sculptured Frieze of the Basilica Aemilia in Rome*, „*Opuscula Romana*” 3, s. 139—155.
- Gabba Emilio, 1976: *Sulla valorizzazione politica della leggenda delle origini troiane di Roma fra III e II secolo a.C.*, w: *Contributi dell'Istituto di storia antica 4: I canali della propaganda nel mondo antico*, a cura di M. Sordi, Milano, s. 84—101.
- Gaebler Hugo, 1935: *Die antiken Münzen Nord-Griechenlands, 3. Makedonia und Paionia*, Berlin.
- Gagé Jean, 1930: *Romulus-Augustus*, „*Mélanges de l'École française de Rome*” 47, s. 138—181.
- 1933: *Recherches sur les Jeux Séculaires*, „*Revue des Études Latines*” 11, s. 172—202, 400—435.
- 1936: *Le Templum Urbis et les origines de l'idée de Renovatio*, w: *Mélanges Franz Cumont*, Paris, s. 151—187.
- 1938: *Saeculum Novum. Le millénaire de Rome et le Templum Urbis sur les monnaies du IIIème siècle ap. J.-C.*, w: *Transactions of the International Numismatic Congress 1936*, eds. J. Allan, H. Mattingly, E.S.G. Robinson, London, s. 179—186.
- 1952: *Vespasien et la mémoire de Galba*, „*Revue des Études Anciennes*” 54.3—4, s. 290—315.
- 1954: *Pyrrhus et l'influence religieuse de Dodone dans l'Italie primitive*, „*Revue de l'histoire des religions*” 146.1, s. 18—50.
- 1963: *Matronalia. Essai sur les dévotions et les organisations cultuelles des femmes dans l'ancienne Rome*, Bruxelles.
- 1974: *Les femmes de Numa Pompilius*, w: *Mélanges de philosophie, de littérature et d'histoire ancienne offerts à Pierre Boyancé*, Rome, s. 281—298.
- 1976: *Comment Énée est devenu l'ancêtre des Silvii Albains?*, „*Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité*” 88.1, s. 7—30.
- 1977: *Base de migration dardanienne et escales troyennes dans la Mer Ionienne*, „*Revue des Études Latines*” 55, s. 84—112.
- Galinier Martin, 1998: *L'image publique de Trajan*, w: *Images romaines*, ed. C. Auvray-Assayas, Paris, s. 115—142.
- Galinsky G. Karl, 1969: *Aeneas, Sicily, and Rome*, Princeton.
- 2014: *Introduction*, w: *Memoria Romana: Memory in Rome and Rome in Memory*, ed. K. Galinsky, Ann Arbor, „*Memoirs of the American Academy in Rome*” Suppl. 10, s. 1—12.

- Galletier Edouard, 1952: [komentarz] *Panegyriques Latins*, 2, texte ét. et trad. par E. Galletier, Paris.
- Gansiniec Zofia, 1949: *Tarpeia. The making of a myth*, „Acta Societatis Archaeologicae Polonorum” 1, s. 1—30.
- 1955: *Geneza trojaionu*, Warszawa—Wrocław.
- Garzón Blanco José Antonio, Garzón Blanco Alberto Carlos, 1989: *Las virtudes monetarias creadas por Adriano, Clementia, Indulgentia, Iustitia, Patientia y Tranquillitas en las acuñaciones especiales de Adriano y Antonino Pio*, w: *XIX Congreso Nacional de Arqueologia (Valencia)*, 1, Zaragoza, s. 907—915.
- Gatti Clementina, 1980—1981: *Il Palladio sulle monete di Galba*, „Centro Ricerche e Documentazione sull’Antichità Classica. Atti” 11, s. 109—116.
- Geiger Michael, 2013: *Gallienus*, Frankfurt a.M.
- Gersht Rivka, Mucznik Sonia, 1988: *Mars and Rhea Silvia*, „Gerión” 6, s. 115—133.
- Ghedini Francesca, 2016: *I contornati a soggetto epico mitologico: scelte tematiche e iconografiche*, w: *Suadente nummo vetere. Studi in onore di Giovanni Gorini*, a cura di M. Asolati, B. Callegher, A. Saccocci, Padova, s. 301—320.
- Giampaglia Amedeo, 2013: *Enea, il fondatore: Roma e la Troade a confronto*, w: *Pollis, urbs, civitas, moneta e identità*, a cura di L. Travaini, G. Arrigoni, Roma, s. 151—163.
- Giampiccolo Eleonora, 2010: *La Miranda Fabula dei Pii Fratres: la leggenda, le monete, la statua*, „Rivista di Cultura Classica e Medioevale” 52.1, s. 71—79.
- Giard Jean-Baptiste, 1998: *Monnaies de l’Empire romain. III. Du soulèvement de 68 après J.-C. à Nerva*, Paris.
- Giglioli G.Q., 1939: *Il rilievo Camuccini del ciclo leggendario di Enea nel Lazio*, „Buletino della Commissione Archeologica Comunale di Roma” 67, s. 109—116.
- Giorgi Giorgio, 1955: *La leggenda delle origini di Roma in un raro medaglione di Adriano*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 3, s. 84—87.
- Glas Toni, 2014: *Valerian. Kaisertum und Reformansätze in der Krisenphase des Römischen Reiches*, Paderborn.
- Głuszek Inga, 2010: *Wojna trojańska w ikonografii monet antycznych*, w: *Pieniądz — kapitał — praca — wspólne dziedzictwo Europy. Studia i materiały. Białoruś — Estonia — Litwa — Łotwa — Polska — Słowacja — Ukraina*, red. K. Filipow, B. Kuklik, Warszawa, s. 5—16.
- Gnecchi Francesco, 1895: *Appunti di numismatica romana. XXXIII. Cos’erano i contornati*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 8, s. 31—51, 277—306.
- 1897: *Appunti di numismatica romana. XLIV. Sulle restituzioni*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 10, s. 123—157.
- 1912: *I medaglioni romani*, 1—3, Milano.
- 1978: *The Coin-Types of Imperial Rome*, Chicago [repr. London 1908].
- González Fernández Rafael, 2011: *El término origo en la epigrafía latina*, „Zephyrus” 68, s. 229—237.
- Göbl Robert, 1993: *Die Münzprägung des Kaisers Aurelianus (270/275)*, Wien.

- 2000: *Die Münzprägung der Kaiser Valerianus I., Gallienus, Saloninus (253/268), Regalianus (260) und Macrianus, Quietus (260/262)*, Wien.
- Grandazzi Alexandre, 1992: *Contribution à la topographie du Palatin*, „Revue des Études Latines” 70, s. 28—34.
- 1993: *La Roma quadrata: mythe ou réalité?*, „Mélanges de l’École française de Rome. Antiquité” 105.2, s. 493—545.
- Grandvallet Claire, 2006: *Marinianus, successeur désigné de Gallien?*, „L’Antiquité Classique” 75.1, s. 133—141.
- Grant Michael, 1950: *Roman Anniversary Issues, An Exploratory Study of the Numismatic and Medalllic Commemoration of Anniversary Years, 49 B.C. to A.D. 375*, Cambridge.
- 1993: *Mity rzymskie*, przeł. Z. Kubiak, Warszawa.
- Green Carin, 2009: *The Gods in the Circus*, w: *New Perspectives on Etruria and Early Rome. In Honor of Richard Daniel De Puma*, ed. S. Bell, H. Nagy, University of Wisconsin Press, s. 65—78.
- Gricourt Daniel, 1994: *Les Dioscures sur les monnaies romaines impériales*, „Dialogues d’Histoire Ancienne” 20.2, s. 189—224.
- Grueber Herbert Appold, 1910: *A Catalogue of the Roman Coins in the British Museum. Coins of the Roman Republic in the British Museum*, London.
- Grunow Sobocinski Melanie, 2006: *Visualizing ceremony: the desing and audience of the Ludi saeculares coinage of Domitian*, „American Journal of Archaeology” 110.4, s. 581—602.
- Gusman Pierre, 1904: *La villa impériale de Tibur (villa Hadriana)*, Paris.
- Guzzetta Giuseppe, 2007: *La monetazione in Sicilia in età romana*, w: *La Sicilia romana tra Repubblica e Alto Impero*, a cura di C. Micciché, S. Modeo, L. Santagati, Caltanissetta, s. 185—198.
- Gysen Philippe, 2001: *Les marques KA des antoniniens de Siscia pour Probus*, „Bulletin du Cercle d’Études Numismatiques” 38.1, s. 78—84.
- Haley Evan, 2005: *Hadrian as Romulus, or the Self-Representation of a Roman Emperor*, „Latomus” 64.4, s. 969—980.
- Hamberg Per Gustaf, 1945: *Studies in Roman Imperial Art, with Special Reference to the State Reliefs of the Second Century*, Uppsala—København.
- Hannestad Niels, 1986: *Roman Art and Imperial Policy*, Aarhus.
- Harl Kenneth W., 1984: *The Coinage of Neapolis in Samaria, A.D. 244—253*, „The American Numismatic Society. Museum Notes” 29, s. 61—97.
- 1987: *Civic Coins and Civic Politics in the Roman East A.D.180—235*, Berkeley—Los Angeles—London.
- Harrison S.J., 1997: *The Survival and Supremacy of Rome: the Unity of the Shield of Aeneas*, „The Journal of Roman Studies” 87, s. 70—76.
- Hauer-Prost Maria, 1994: *Rea Silvia*, w: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, ed. L. Kahil, 7.1, Zürich—München, s. 615—620.
- Head Barclay Vincent, 1887: *Historia Numorum. A Manual of Greek Numismatics*, Oxford.

- Hedlund Ragnar, 2008: „...achieved nothing worthy of memory”. *Coinage and authority in the Roman empire c. AD 260—295*, Uppsala.
- Heim François, 1991: *Virtus. Idéologie politique et croyances religieuses au IVe siècle*, Berne—Frankfurt a.M.—New York.
- Hekster Olivier Joram, 1999: *The city of Rome in late imperial ideology: the Tetrarchs, Maxentius und Constantine*, „Mediterraneo Antico” 2, s. 717—748.
- 2003: *Coins and Messages, Audience Targeting on Coins of Different Denominations?*, w: *Impact of Empire 3. The Representation and Perception of Roman Imperial Power*, ed. L. de Blois et al., Amsterdam, s. 20—35.
- 2015: *Emperors and Ancestors: Roman Rulers and the Constraints of Tradition*, Oxford.
- Heuchert Volker, 2005: *The Chronological Development of Roman Provincial Coin Iconography*, w: *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, eds. Ch. Howgego, V. Heuchert, A. Burnett, Oxford—New York, s. 29—56.
- Heydemann H., 1872: *Relieffragmente*, „Archäologische Zeitung” 29, s. 116—123.
- Heymann H., 1963: *Roman legionary coins from Phoenicia*, „The Israel Numismatic Journal” 1.3—4, s. 47—51.
- Hill Philip Victor, 1970: *The Dating and Arrangement of the Undated Coins of Rome, A.D. 98—148*, London.
- 1989: *The Monuments of Ancient Rome as Coin Types*, London.
- Hingley Richard, 2005: *Globalizing Roman Culture. Unity, Diversity and Empire*, London—New York.
- Hirt Alfred Michael, 2014: *Beyond Greece and Rome: Foundation Myths on Tyrian Coinage in the Third Century AD*, w: *Foundation Myths in Ancient Societies Dialogues and Discourses*, ed. N. Mac Sweeney, Cloth, s. 190—226.
- Holden Antonia, 2008: *The Abduction of the Sabine Women in Context: The Iconography on Late Antique Contorniate Medallions*, „American Journal of Archaeology” 112.1, s. 121—142.
- Hölkeskamp Karl-Joachim, 2016: *Memoria — Monumenta — Monetae: Medien aristokratischer Selbstdarstellung — Das Beispiel der Caecilii Metelii*, w: *Neue Forschungen zur Münzprägung der Römischen Republik*, ed. F. Haymann, W. Hollstein, M. Jehne, Berlin, s. 49—82.
- Holleman A.W.J., 1987: *The Ogulnii Monument at Rome*, „Mnemosyne” 40.3/4, s. 427—429.
- Holliday Peter J., 1990: *Time, History, and Ritual on the Ara Pacis Augustae*, „The Art Bulletin” 72.4, s. 542—557.
- 2002: *The Origins of Roman Historical Commemoration in the Visual Arts*, Cambridge.
- 2005: *The Rhetoric of Romanitas: the Tomb of the Statilii Frescoes Reconsidered*, „Memoirs of the American Academy in Rome” 50, s. 89—129.
- Holmes Nicholas M. McQ., 2005: *Two medallions of the Valerianic Dynasty*, w: *XIII Congreso Internacional de Numismática. Actas — Proceedings — Actes*, 1, red. C. Alfaro, C. Marcos, P. Otero, Madrid, s. 759—762.

- Hölscher Tonio, 1994: *Monumenti statali e pubblico*, Roma.
- 2011: *Sztuka rzymska: język obrazowy jako system semantyczny*, tłum., oprac., wstęp L. Olszewski, Poznań.
- Horsfall Nicholas, 1979a: *The Iconography of Aeneas' Flight: a Pratical Detail*, „Antike Kunst” 22.2, s. 104—105.
- 1979b: *Some Problems in the Aeneas Legend*, „The Classical Quarterly” 29.2, s. 372—390.
- 1979c: *Stesichorus at Bovillae?*, „The Journal of Hellenic Studies” 99, s. 26—48.
- 1986: *The Aeneas-Legend and the Aeneid*, „Vergilius” 32, s. 8—17.
- 1987: *The Aeneas-Legend from Homer to Virgil*, w: J.N. Bremmer, N.M. Horsfall: *Roman Myth and Mythography*, London, s. 12—24.
- 1989: *Aeneas the colonist*, „Vergilius” 35, s. 8—27.
- 2005: *Lycophron and the Aeneid, Again*, „Illinois Classical Studies” 30, s. 35—40.
- Horvat Benko, 1928: *Nepoznat brončan medaljon carice Faustine starije*, „Vjesnik Arheološkog Muzeja u Zagrebu” 15, s. 265—269.
- Hostein Antony, 2012: *La visite de Caracalla à Pergame et à Laodicée du Lykos: l'apport des monnaies*, w: *Les voyages des empereurs dans l'Orient romain. Époques antonine et sévérienne*, dir. A. Hostein, S. Lalanne, Arles, s. 205—227.
- Hostein Antony, Mairat Jérôme, 2015: *Les monnayages pseudo-autonomes frappés au milieu du IIIe siècle de notre ère*, w: *Ob singularem modestiam. Hommages Xavier Lorient*, textes ét. par A. Bourgeois et al., Bordeaux, s. 107—124.
- Howgego Christopher, 1995: *Ancient History from Coins*, London.
- 2005: *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, w: *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, ed. Ch. Howgego, V. Heuchert, A. Burnett, Oxford—New York, s. 1—17.
- Humphrey John H., 1986: *Roman Circuses. Arenas for Chariot Racing*, Berkeley—Los Angeles.
- Jastrzębowska Elżbieta, 1992: *Bild und Wort: das Marienleben und die Kindheit Jesu in der christlichen Kunst vom 4. bis 8. Jh. und ihre apokryphen Quellen*, Warszawa.
- 2014: *Maksencjusz: ostatni czy pierwszy twórca rzymskiej architektury późno-antycznej?*, w: *Bitwa przy moście mulwijskim. Konsekwencje*, red. Z. Kalinowski, D. Próchniak, Poznań, s. 203—220.
- Jenkins Michael R., 1988: *The Aeneid Medallion — a Narrative Interpretation*, „The Numismatic Chronicle” 148, s. 148—152.
- 1991: *Mythological narrative art in Roman numismatics*, Diss. Univ. of Tasmania.
- 1992: *Mythological Depictions on Contorniates: An Insight into Ancient Die-Artists at Work*, w: *Actes du XI Congrès International de Numismatic*, vol. 4, ed. M. Hoc, Bruxelles, s. 341—348.
- Johnston Ann, 1983: *Caracalla's Path: The Numismatic Evidence*, „Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte” 32, s. 58—76.

- 1984: *Hierapolis Revisited*, „The Numismatic Chronicle” 144, s. 52—80.
- 1985: *The So-Called Pseudo-Autonomous Greek Imperials*, „The American Numismatic Society. Museum Notes” 30, s. 89—112.
- Jory E.J., 1996: *The Drama of the Dance: Prolegomena to an Iconography of Imperial Pantomime*, w: *Roman Theater and Society. E. Togo Salmon Papers 1*, ed. W.J. Slater, Ann Arbor, s. 1—28.
- Josifovski Pero, 2001: *Roman Mint of Stobi*, Skopje.
- Jost Madeleine, 2012: *De Pallantion d’Arcadie à Pallantium du Latium: fêtes arcadiennes et fêtes romaines* (Denys d’Halicarnasse, I, 32, 3—33, 3), „Kernos” 25, s. 103—123.
- Kaczanowicz Wiesław, 1985: *Uzurpacja Karauzjusza i Allektusa w Brytanii i Galii u schyłku III w. n.e.*, Katowice.
- 1990: *Aspekty ideologiczne w rzymskim mennictwie lat 235—284 n.e.*, Katowice.
- 1995: *Mennictwo uzurpatorskie w Cesarstwie Rzymskim w III w. n.e. Zarys problematyki*, w: *Kryzysy państwa rzymskiego: Republika i Cesarstwo*, red. T. Kotula, A. Ładmirski, Wrocław, s. 137—146.
- 1997: *Cesarz Probus. 276—282 n.e.*, Katowice.
- Kaiser-Raiss Maria Regina, 1981: *Posthumous Hadrianic Medallions?*, „The American Numismatic Society. Museum Notes” 26, s. 187—194.
- Katsari Constantina, Mitchell Stephen, 2008: *The Roman Colonies of Greece and Asia Minor. Questions of State and Civic Identity*, „Athenaeum” 96.1, s. 221—249.
- Kearsley Rosalinde, 2009: *Octavian and Augury: The Years 30—27 B.C.*, „The Classical Quarterly” 59.1, s. 147—166.
- Kellner Wendelin, 2009: *Die Münzstätte Alexandria in Ägypten von Kleopatra bis Arcadius*, Wien.
- Kelly Gavin, 2003: *The New Rome and the Old: Ammianus Marcellinus’ Silences on Constantinople*, „The Classical Quarterly” 53.2, s. 588—607.
- Kent John P.C., 1978: *Urbs Roma and Constantinopolis medallions at the mint of Rome*, w: *Scripta Nummaria Romana. Essays presented to Humphrey Sutherland*, ed. R.A.G. Carson, C.M. Kraay, London, s. 105—113.
- Kienast Dietmar, 1959—1960: *Hadrian, Augustus und die eleusinischen Mysterien*, „Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte” 10, s. 61—69.
- 1990: *Römische Kaisertabelle: Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt.
- Kiersnowski Ryszard, 1998: *Legenda a wyobrażenie na monetach*, w: *Res historica, z. 3: Kultura piśmiennicza średniowiecza i czasów nowożytnych. Problemy i konteksty badawcze*, red. P. Dymmel, B. Trelińska, Lublin, s. 131—140.
- King Cathy Elizabeth, Sear David R., 1987: *Roman Silver Coins*, 5, London.
- Kirkpatrick Jonathan, 2008: *How to be a bad Samaritan: the local cult of Mt Gerizim*, w: *The Variety of Local Religious Life in the Near East in the Hellenistic and Roman Periods*, ed. T. Kaizer, Leiden—Boston, s. 155—178.
- Kisch Yves, 1970: *Les sortes Vergilianae dans l’Histoire Auguste*, „Mélanges de l’École française de Rome” 82, s. 321—362.

- Kiss Zsolt, 2011: „Dobry cesarz” Neron — ikona ostatnich pogan, w: *Świat starożytny, jego polscy badacze i kult panującego*, red. L. Mrozewicz, K. Balbuza, Poznań, s. 353—358.
- Kleinbauer W. Eugene, 2006: *Antioch, Jerusalem, and Rome: The Patronage of Emperor Constantius II and Architectural Invention*, „Gesta” 45.2, s. 125—145.
- Kleiner Diana E.E., Buxton Bridget, 2008: *Pledges of Empire: The Ara Pacis and the Donations of Rome*, „American Journal of Archaeology” 112.1, s. 57—89.
- Kleiner Fred S., 1983: *The Sacrifice in Armor in Roman Art*, „Latomus” 42.2, s. 287—302.
- 1992: *The Trajanic gateway to the Capitoline sanctuary of Jupiter Optimus Maximus*, „Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts” 107, s. 149—174.
- Kleiner Gerhard et al., bearb., 1957—1968: *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Sammlung von Aulock*, Berlin.
- Klose Christoph, 2015: *A Farewell to Methods? Imperial ‘adventus-scenes’ and Interpretations of Roman Historical Reliefs*, w: *Fresh Perspectives on Graeco-Roman Visual Culture*, eds. Ch. Klose, L.C. Bossert, W. Leveritt, Berlin, s. 99—116.
- Kluczek Agata Aleksandra, 2000: *Polityka dynastyczna w Cesarstwie Rzymskim w latach 235—284*, Katowice.
- 2005: *Legendarne początki Rzymu w ideologii i propagandzie władców Imperium Romanum (I—III wiek n.e.)*, w: *Wieki stare i nowe*, red. I. Panic, M.W. Wąnatowicz, 4, Katowice, s. 37—56.
- 2008: *Caesar dictator perpetuo, Brutus i Libertas w propagandzie politycznej cesarza Trajana*, w: *Idy Marcowe 2050 lat później*, red. L. Mrozewicz, Poznań, s. 151—166.
- 2009: *VNDIQVE VICTORES. Wizja rzymskiego władztwa nad światem w mennictwie złotego wieku Antoninów i doby kryzysu III wieku — studium porównawcze*, Katowice.
- 2013: *Roma marmorea (235—284). Zapomniana epoka rzymskiego budownictwa*, Poznań—Gniezno.
- 2016: *Faces of Aeneas. Representations on Roman Coins and Medallions*, „Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe” 6, s. 299—325.
- 2017a: *Aeneas Anchisiades i Pii Fratres. Kilka uwag o kształtowaniu się wizerunku Eneasz w mennictwie rzymskim*, „Studia Europaea Gnesnensia” 15, s. 53—74.
- 2017b: *Motyw Sabinae raptae w mennictwie rzymskim albo (nie)oczywista przemoc*, w: *Przemoc w świecie starożytnym*, red. D. Słapek, I. Łuć, Lublin, s. 407—425.
- 2017c: *Valerianus et filium imperatorem habet et nepotem Caesarem. Narodziny, rozkwit i upadek dynastii (253—268)*, w: *Rzymski Zachód od Augusta do upadku Cesarstwa. Studia poświęcone pamięci Profesora Tadeusza Kotuli w 10. rocznicę śmierci*, red. M. Pawlak, Kraków, s. 31—47.

- 2018: *Conditores Urbis Romae, Livius and Roman coins*, w: *Rerum gestarum monumentis et memoriae*. Cultural Readings in Livy, ed. A. Gillmeister, Warszawa, s. 105—126.
- 2019, [w druku]: *Eneasz i obrazy mitycznej przeszłości Rzymu, ich kształty oraz treści ideowe na medalionach Antoninusa Piusa*, w: *Medal i medalierstwo na przestrzeni wieków. Studia nad medalem i sztuką medalierską*, 1, red. A. Betlej, A. Smołucha-Sładkowska, P. Taradaj, M. Woźniak, Kraków.
- Kocur Mirosław, 2005: *We władzy teatru. Aktorzy i widzowie w antycznym Rzymie*, Wrocław.
- Köhler Wilhelm, 2010: *Personifikationen Abstrakter Begriffe auf römischen Münzen*, Königsberg I.Pr.
- Kolb Frank, 2016: *Zmanipulowana Troja. Historia — mity — polityka*, przeł. L. Mrozewicz, A. Pawlicka, Gniezno.
- Kolendo Jerzy, 2007: *Antyczne korzenie koncepcji autochtonizmu i migracjonizmu*, Poznań.
- 2010: *Mity etnogenetyczne w starożytności a kształtowanie się pojęć autochtonizmu i allochtonizmu*, w: *Wędrowka i etnogeneza w starożytności i średniowieczu*, red. M. Salamon, J. Strzelczyk, Kraków, s. 13—31.
- Komnick Holger, 2001: *Die Restitutionsmünzen der frühen Kaiserzeit. Aspekte der Kaiserlegitimation*, Berlin—New York.
- Koortbojian Michael, 1995: *Myth, Meaning, and Memory on Roman Sarcophagi*, Berkeley.
- Kopij Kamil, 2011: *Pietas in the Propaganda of Sextus Pompey*, „Studies in Ancient Art and Civilization” 15, s. 203—218.
- Körner Christian, 2002: *Philippus Arabs. Ein Soldatenkaiser in der Tradition des antoninisch-severischen Prinzipats*, Berlin—New York.
- Kotula Tadeusz, 1961: *Rzymskie millennium*, „Meander” 16, s. 69—84.
- 1996: *Mała i wielka patria w starożytności grecko-rzymskiej: polis i imperium*, w: *Pamiętnik XV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, 1.1, red. J. Staszewski, Warszawa, s. 53—63.
- Kousser Rachel, 2007: *Mythological Group Portraits in Antonine Rome: The Performance of Myth*, „American Journal of Archaeology” 111.4, s. 673—691.
- Kraay Colin Mackennal, 1956: *The Aes Coinage of Galba*, New York.
- Kraft Konrad, 1958: *Die Taten der Kaiser Constans und Constantius II*, „Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte” 9, s. 141—186.
- 1972: *Das System der kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien. Materialien und Entwürfe*. Berlin.
- Kremydi Sicilianou Sophia, 2013: *Mythes et cultes locaux sur les monnaies péloponnésiennes sous les Sévères*, „Revue Numismatique” 170, s. 11—28.
- Kreucher Gerald, 2003: *Der Kaiser Marcus Aurelius Probus und seine Zeit*, Stuttgart.
- Krumme Michael, 1995: *Römische Sagen der antiken Münzprägung*, Marburg.
- Krzyżanowska Aleksandra, 1970: *Monnaies coloniales d'Antioche de Pisidie*, Warszawa.

- Kunisz Andrzej, 1993: *Rola źródeł numizmatycznych w badaniach nad ideologią i propagandą w państwie rzymskim*, w: *Rzym antyczny. Polityka i pieniądz*, red. A. Kunisz, Katowice, s. 54—67.
- 1995: *Tradycje republikańskie a odzwierciedlenie nowej rzeczywistości w męnictwie epoki Augusta*, w: *W 2500-lecie powstania Republiki Rzymskiej. Studium historyczne*, red. A. Kunisz, Katowice, s. 124—152.
- Küter Alexa, 2014: *Zwischen Republik und Kaiserzeit: die Münzmeisterprägung unter Augustus*, Berlin.
- La Rocca Eugenio, 2010: *Una questione di stile*, w: *La Lupa Capitolina: nuove prospettive di studio*, a cura di G. Bartoloni, Roma, s. 117—150.
- Laconi Sonia, 1988: *Virtus, Studio semantico e religioso dalle origini al Basso Impero*, [Cagliari].
- Lacroix Léon, 1949: *Les reproductions de statues sur les monnaies grecques*, Liège.
- Lafaurie Jean, 1975: *L'empire Gaulois. Apport de la numismatique*, w: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. H. Temporini, II 2, Berlin—New York, s. 853—1012.
- Laffranchi Lodovico, 1911: *Un centenario numismatico dell'antichità*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 24, s. 427—436.
- 1915: *Sulla Numismatica dei Flavii. Le emissioni imperatorie in Oriente durante la Guerra Giudaica*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 28, s. 139—154.
- Latham Jacob A., 2016: *Performance, Memory, and Processions in Ancient Rome. The Pompa Circensis from the Late Republic to Late Antiquity*, Cambridge.
- Lavagne Henri, 1988: *Operosa Antra. Recherche sur la grotte à Rome de Sylla à Hadrien*, Rome.
- Le Gall Joël, 1944a: *Les Bas-reliefs de la statue du Tibre au Louvre*, „Revue Archéologique” 21.1, s. 115—137.
- 1944b: *Les Bas-reliefs de la statue du Tibre au Louvre*, „Revue Archéologique” 21.2, s. 38—55.
- 1953a: *Le Tibre. Fleuve de Rome dans l'Antiquité*, Paris.
- 1953b: *Recherches sur le culte du Tibre*, Paris.
- Lefebvre Sabine, 2004: *Gérer la postérité du héros fondateur dans l'Antiquité de la fondation à l'élaboration d'un mythe?*, w: *Mythologies urbaines. Les villes entre histoire et imaginaire*, ed. A. Cabantous, Rennes, s. 123—144.
- Lelewel J., 1822: *Nauki dające poznawać źródła historyczne*, Wilno.
- Lepri Gabriele, 2014: *L'attualizzazione storica del messaggio iconografico nelle monete vespasiane e la cosiddetta aurea aetas*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classiche” 43, s. 233—254.
- Leszka Małgorzata B., Leszka Mirosław J., 2011: *Konstantyn Wielki i założenie Miasta*, w: *Konstantynopol. Nowy Rzym. Miasto i ludzie w okresie wczesnobyzantyńskim*, red. nauk. M.J. Leszka, T. Wolińska, Warszawa, s. 29—38.
- Levante Edoardo, 1985: *The coinage of Rhosus*, „The Numismatic Chronicle” 145, s. 237—243.

- Levick Barbara, 1969: *Caracalla's Path*, w: *Hommages à Marcel Renard*, ed. J. Bi-bauw, 2, Bruxelles, s. 426—446.
- 1999: *Vespasian*, London—New York.
- Liljenstolpe Peter, 1996: *De ornamentis templi urbis. Reconstructing the main order of the temple of Venus and Roma in Rome*, „*Opuscula Romana*” 20, s. 47—67.
- Lindner Ruth, 1994: *Mythos und Identität: Studien zur Selbstdarstellung kleinasiatischer Städte*, Stuttgart.
- Ling Roger, 1997: *Mosaics in Roman Britain: Discoveries and Research since 1945*, „*Britannia*” 28, s. 259—295.
- Liou-Gille Bernadette, 1980: *Cultes héroïques romains. Les fondateurs*, Paris.
- Longo Katia, 2005: *Le Tychai di Roma e Costantinopoli e l'allegoria del potere imperiale tardo antico*, w: *L'immaginario del potere. Studi di iconografia monetale*, a cura di R. Pera, Roma, s. 231—244.
- Loriot Xavier, 1994: *Quelques antoniniani de Pacatian trouvés en Gaule*, „*Bulletin de la Société française de Numismatique*” 49.6, s. 844—848.
- 2008, 2015: *Une citation de Virgile sur un médaillon de Carausius*, „*Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France*”, s. 287—291.
- López Sánchez Fernando, 2007: *Virtus Probi: Payments for the Battle Cavarly during the rule of Probus (AD 277—278)*, w: *Impact of Empire, 6: The Impact of the Roman Army (200 BC—AD 476). Economic, Social, Political, Religious and Cultural Aspects*, ed. L. de Blois, E. Lo Cascio, with the Aid of O. Hekster, G. De Kleijn, Leiden, s. 563—582.
- Lucernae fictiles musei Passerii*, 1739, 1743, 1751, Pisauri.
- Lugli Giuseppe, 1946: *Roma antica. Il centro monumentale*, Roma.
- 1952: *Fontes ad Topographiam Veteris Urbis Romae Pertinentes*, 1, cur. I. Lugli, Roma.
- Lyne Malcolm, 2003: *Some New Coin Types of Carausius and Allectus and the History of the British Provinces AD 286—296*, „*The Numismatic Chronicle*” 163, s. 147—168.
- Łoś Andrzej, 2017: *Instytucjonalizacja przemocy jako przyczyna powstania państwa rzymskiego*, w: *Przemoc w świecie starożytnym. Źródła — struktura — interpretacje*, red. D. Słapek, I. Łuć, Lublin, s. 37—57.
- MacDonald George, 1904: *Coin Types, their Origin and Development*, Glasgow.
- Madejski Paweł, 2011: *Świadectwa numizmatyczne w badaniach nad charyzmatycznym aspektem władzy cesarzy rzymskich*, w: *Świat starożytny, jego polscy badacze i kult panującego*, red. L. Mrozewicz, K. Balbuza, Poznań, s. 313—323.
- Magi Filippo, 1972: *Il calendario dipinto sotto Santa Maria Maggiore*, w: *Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia. Memorie*, 11.1, s. 3—68.
- Manganaro Giacomo, 1996: *La monetazione di Katane dal V al I sec. a.C.*, w: *Catania antica*, a cura di B. Gentili, Roma, s. 303—321.

- Mani Hurter Silvia, 2008: *Die Didrachmenprägung von Segesta mit einem Abhang der Hybriden, Teilstücke und Tetradrachmen sowie mit einem Überblick über die Bronzeprägung*, Bern.
- Manni Eugenio, 1949: *L'impero di Gallieno. Contributo alla storia del III secolo*, Roma.
- Mannspenger Dietrich, 1974: *Rom. et Avg. Die Selbstdarstellung des Kaisertums in der römischen Reichsprägung*, w: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. H. Temporini, II 1, Berlin—New York, s. 919—996.
- Manson Michel, 1975: *La Pietas et le sentiment de l'enfance à Rome d'après les monnaies*, „Revue Belge de Numismatique et de la Sigillographie” 121, s. 21—80.
- Mantovani Dario, 2008: *Leges et iura p(opuli) R(omani) restituit': principe e diritto in un aureo di Ottaviano*, „Athenaeum” 96, s. 5—54.
- Manuwald Gesine, 2001: *Fabulae praetextae. Spuren einer literarischen Gattung der Römer*, München.
- Marcattili Francesco, 2009: *Circo Massimo. Architetture, funzioni, culti, ideologia*, Roma.
- 2011—2012: *Moles Martis, il turpe sepulcrum di Tarpea e la Luna dell'Arx*, „Bullettino della Commissione Archeologica Comunale di Roma” 112, s. 7—30.
- 2016: *Et ipsa suis deplangitur Ardea pennis. Enea, Turno et le ceneri di Ardea in un medaglione di Antonino Pio*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 117, s. 117—128.
- Marino Rosalia, 2010: *Sulla percezione del regnum a Roma in età repubblicana*, w: *Tyrannis, Basileia, Imperium: forme, prassi e simboli del potere politico nel mondo greco e romano*, a cura di M. Caccamo Caltabiano, C. Raccuia, E. Santagati, Messina, s. 375—384.
- Martin Jean-Pierre, 1999: *Les thèmes de l'épopée romaine dans la numismatique impériale*, w: *Imago Antiquitatis. Religions et iconographie du monde romain. Mélanges offerts à Robert Turcan*, ed. N. Blanc, A. Buisson, Paris, s. 329—340.
- Martin Paul M., 1986: *Sur un prodige délivré à Énée (D.H., I, 59, 4—5): essai d'interprétation*, „Revue des Études Latines” 64, s. 38—58.
- Marwood Martin A., 1988: *The Roman Cult of Salus*, Oxford.
- Massa-Pairault Françoise-Hélène, 1981—1982: *Il problema degli stylopinakia del tempio di Apollonis a Cizico. Alcune considerazioni*, „Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia. Università degli studi di Perugia” 19, s. 147—220.
- 2011: *Romulus et Remus: réexamen du miroir de l'Antiquarium Communal*, „Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité” 123.2, s. 505—525.
- Mathew Gervase, 1943: *The Character of the Gallienic Renaissance*, „The Journal of Roman Studies” 33, s. 65—70.
- Mattingly Harold, 1920: *The Restored Coins of Titus, Domitian and Nerva*, „The Numismatic Chronicle” 20, s. 177—207.
- 1923 i nn.: *A Catalogue of the Roman Coins in the British Museum. Coins of the Roman Empire in the British Museum*, London.

- 1925: *Some historical coins of Hadrian*, „The Journal of Roman Studies” 15, s. 209—222.
- 1926: *The Restored Coins of Trajan*, „The Numismatic Chronicle” 6, s. 232—278.
- 1933: *FEL. TEMP. REPARATIO.*, „The Numismatic Chronicle” 13, s. 182—202.
- 1937: *The Roman Virtues*, „Harvard Theological Review” 30, s. 103—117.
- Mattingly Harold A., Sydenham Edward Allen, 1968: *The Roman Imperial Coinage*, 1, London [reed. 1923].
- Matz Friedrich, von Duhn Friedrich Karl, 1981: *Antike Bildwerke in Rom*, 1—3, Leipzig.
- Mazzei Paola, 2005: *Iuno Moneta — Tarpea*, „Rivista di Cultura Classica e Medioevale” 47.1, s. 23—79.
- Meadows Andrew, Williams Jonathan, 2001: *Moneta and the Monuments: Coinage and Politics in Republican Rome*, „The Journal of Roman Studies” 91, s. 27—49.
- Meritt Benjamin D., 1927: *Excavations at Corinth*, „American Journal of Archaeology” 31.4, s. 450—461.
- Merten Elke W., 1968: *Zwei Herrscherfeste in der Historia Augusta: Untersuchungen zu den pompae der Kaiser Gallienus und Aurelianus*, Bonn.
- Mertens J., 1986: *La postérité du Diomède au Palladium*, w: *La mythologie clef de lecture du monde classique. Hommage à R. Chevallier*, ed. P.M. Martin, Ch.M. Ternes, Tours, s. 199—206.
- Meshorer Ya’akov, 1989: *The Coinage of Aelia Capitolina*, Jerusalem.
- Metcalf William E., 1980: *The Cistophori of Hadrian*, New York.
- Méthy Nicole, 1984: *La représentation de la ville Rome dans le monnayage impérial (70—235 après J.-C.)*, „Annales de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines” 14, s. 7—25.
- 2001: *ROMVLVS CONDITOR: un type monétaire mal connu*, „Annali dell’Istituto Italiano di Numismatica” 48, s. 157—184.
- Meurant Alain, 2000: *Romulus, jumeau et roi. Aux fondements du modèle héroïque*, „Revue Belge de Philologie et d’Histoire” 78, s. 61—88.
- 2003: *D’Albe-la-Longue au pomerium: Romulus et Rémus sur la route*, „Latomus” 62.3, s. 517—542.
- Mielczarek Mariusz, 2006: *Mennictwo starożytnej Grecji. Mennictwo okresów archaicznego i klasycznego*, cz. 1, Warszawa—Kraków.
- Mikocki Tomasz, 1997: *Zgodna, pobożna, płodna, skromna, piękna... Propaganda cnót żeńskich w sztuce rzymskiej*, Wrocław.
- Michels Agnes, 1997: *The Many Faces of Aeneas*, „The Classical Journal” 92.4, s. 399—416.
- Miles Gary B., 1992: *The First Roman Marriage and the Theft of the Sabine Women*, w: *Innovations of Antiquity*, ed. R. Hexter, D. Selden, New York—London, s. 161—196.
- Milne J. Grafton, 1947: *The coinage of Antioch in Pisidia after A.D. 250*, „The Numismatic Chronicle” 7, s. 97—107.

- Minchin Elizabeth, 2012: *Commemoration and Pilgrimage in the Ancient World: Troy and the Stratigraphy of Cultural Memory*, „Greece and Rome” 59.1, s. 76—89.
- Mionnet Théodore Edmé, 1806—1837: *Description des médaillons antiques, grecques et romaines avec leur degré de rareté et leur estimation*, 1—7, suppl. 1—9, Paris.
- Mirone Salvatore, 1916: *Le monete coniate in Catania in memoria dei Pii Fratres*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 29, s. 223—234.
- 1918: *Le monete dell'antica Catana*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 31, s. 9—76.
- Missere Fontana Federica, 2009: *Testimoni parlanti. Le monete antiche a Roma tra Cinquecento e Seicento*, con prefazione di Andrew Burnett e saggio introduttivo di Claudio Franzoni, Roma.
- Mitchell Richard E., 1966: *A New Chronology for the Romano-Campanian Coins*, „The Numismatic Chronicle” 6, s. 65—70.
- Mittag Peter Franz, 1999: *Alte Köpfe in neuen Händen. Urheber und Funktion der Kontorniaten*, Bonn.
- 2010: *Römische Medaillons. Caesar bis Hadrian*, Stuttgart.
- 2013: *Die Erforschung der Kontorniaten in der Renaissance und deren Wirkung bis ins frühe 18. Jahrhundert*, w: *Translatio Nummorum. Römische Kaiser in der Renaissance*, hrsg. U. Peter, B. Weisser, Berlin, s. 179—186.
- 2014: *Ohnmacht und Religion: Bemerkungen zu einigen Götterdarstellungen auf den Medaillons des Antoninus Pius*, „Electrum” 21, s. 133—152.
- 2015: *Roman Medallions. The Sixth Moneytalk in Uppsala (May 7, 2015)*, Uppsala.
- 2016: *Von Cacus bis Cybele — römische Geschichte(n) auf den Medaillons des Antoninus Pius*, w: „Man kann es sich nicht prächtig genug vorstellen!” *Festschrift für Dieter Salzmann zum 65. Geburtstag*, 1, hrsg. H. Schwarzer, H.-Helge Nieswandt unter Mitarbeit von K. Martin und M. Blömer, „Scriptorium”, s. 159—169.
- 2017: *Zu einigen ungewöhnlichen Medaillons des Antoninus Pius*, w: *Jenseits des Narrativs Antoninus Pius in den nicht-literarischen Quellen*, hrsg. Ch. Michels, P.F. Mittag, Stuttgart, s. 131—149.
- Molinier Arbo Agnès, 2012: *Frustrations politiques et revendications utopiques dans les lettres de l'Histoire Auguste*, w: *La présence de l'histoire dans l'épistolaire*, ed. F. Guillaumont, P. Laurence, Tours, s. 131—154.
- Mols Stephan, 2003: *The Cult of Roma Aeterna in Hadrian's Politics*, w: *Impact of Empire 3: The Representation and Perception of Roman Imperial Power*, ed. L. de Blois et al., Amsterdam, s. 458—465.
- Mommsen Theodor, 1860: *Geschichte des römischen Münzwesens*, Berlin.
- Monaco Ernesto, 2000: *Il Tempio di Venere e Roma. Appunti sulla fase del IV secolo*, w: *Aurea Roma. Dalla città pagana alla città cristiana*, a cura di S. Ensoli, E. La Rocca, Roma, s. 58—60.

- Moorhead Sam, 2014: *The Gold Coinage of Carausius*, „Revue Numismatique” 171, s. 221—245.
- Morawiecki Lesław, 2001: *Legum ac libertatis auctor et vindex. Marek Juniusz Brutus i jego program polityczny*, Poznań.
- 2014: *Władza charyzmatyczna w Rzymie u schyłku republiki (lata 44—27 p.n.e.)*, Poznań [reed. 1989].
- Morel Jean-Paul, 1962: *Thèmes sabins et thèmes numaiques dans le monnayage de la République romaine*, „Mélanges de l'École française de Rome” 74.1, s. 7—59.
- Morelli Anna Lina, 2013: *Personificazioni di città e Tychai poleos: le emissioni provinciali del Roman Near East nella prima età imperiale. Raccolta preliminare dei dati*, w: *Polis, urbs, civitas, moneta e identità*, a cura di L. Travaini, G. Arrigoni, Roma, s. 103—115.
- Morellius Andreas, 1683: *Specimen universae rei nummariae antiquae*, Parisiis.
- Moret Jean-Marc, 1997: *Les pierres gravées antiques représentant le rapt du Palladium*, Mainz.
- Moretti Giuseppe, 1948: *Ara Pacis Augustae*, Roma.
- Morgano Franca, 1935: *La leggenda dei pii fratres*, „Archivio Storico per la Sicilia Orientale” 31.1—2, s. 108—112.
- Moushmov Nikola A., 1912: *Ancient Coins of the Balkan Peninsula and the Coins of the Bulgarian Monarch* (Mušmov N.A. — Antičnite moneti na Balkanskija poluostravă i monetite na bălgarskite care), Sofija.
- Mrozewicz Leszek, 2010: *Imperium rzymskie w okresie panowania Flawiuszy. Główne kierunki rozwoju i zagrożenia*, w: *Studia Flaviania 1*, red. L. Mrozewicz, Poznań, s. 9—39.
- 2012: *Religia i despotyzm: Domicjan*, w: *Studia Flaviania 2*, red. L. Mrozewicz, Poznań, s. 283—293.
- Muse Kevin, 2007: *Sergestus and Tarchon in the Aeneid*, „The Classical Quarterly” 57.2, s. 586—605.
- Musiał Danuta, 1992: *Le développement du culte d'Esculape au monde romain*, Toruń.
- Newby Zahra, 2010: *In the Guise of Gods and Heroes: Portrait Heads on Roman Mythological Sarcophagi*, w: *Life, Death and Representation Some New Work on Roman Sarcophagi*, eds. J. Elsner, J. Huskinson, Berlin—New York, s. 189—228.
- 2016: *Greek Myths in Roman Art and Culture: Imagery, Values and Identity in Italy, 50 BC—AD 250*, Cambridge.
- Nicolet Claude, [b.r.w.]: *Rome capitale*, w: *Spazio e centralizzazione del potere. Da Roma alla terza Roma, Documenti e studi. Studi IV. 21 aprile 1984*, a cura di M. Pia Baccari, Roma, s. 7—21.
- Nilsson Martin P., 1920: *Saeculares ludi*, w: *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung* begonnen von G. Wissowa, Unter Mitwirkung zahlreicher Fachgenossen herausgegeben von W. Kroll, K. Witte, 1A.2, Stuttgart, szp. 1696—1720.

- Noreña Carlos F., 2001: *The communication of the emperor's virtues*, „The Journal of Roman Studies” 91, s. 146—168.
- 2011: *Imperial Ideals in the Roman West: Representation, Circulation, Power*, Cambridge University Press.
- Nowicka Maria, 1985: *Malarstwo antyczne*, Wrocław.
- Olszewski Lechosław, 2016: *Cezar w Rzymie Augusta: co mogą zdziałać posągi?*, w: *August i Rzym: pamięć, rytuały i praktyki życia codziennego*, red. L. Olszewski, P. Sawiński, A. Ziółkowski, Poznań—Gniezno, s. 153—181.
- Oman Charles, 1926: *Sulla or Endymion?*, „The Numismatic Chronicle” 6, s. 31—42.
- Ostrowski Janusz A., 1991: *Personifications of Rivers in Greek and Roman Art*, Warszawa—Kraków.
- Paci Gianfranco, 1996: *Due dediche al dio Romolo d'età tardo-antica*, „Cahiers du Centre Gustave Glotz” 7, s. 135—144.
- Palmer Robert E.A., 1976: *Jupiter Blaze, Gods of the Hills, and the Roman Topography of CIL VI 377*, „American Journal of Archaeology” 80.1, s. 43—56.
- Palombi Domenico, 2017: *Antoninus Pius and Rome: sobrius, parcus, parum largiens*, w: *Jenseits des Narrativs Antoninus Pius in den nicht-literarischen Quellen*, hrsg. Ch. Michels, P.F. Mittag, Stuttgart, s. 65—87.
- Panella Clementina, 2011: *I Segni del Potere*, w: *I segni del potere. Realtà e immaginario della sovranità nella Roma imperiale*, a cura di C. Panella, Bari, s. 25—76.
- Pani Mario, 1975: *Troia resurgens: mito troiano e ideologia del principato*, „Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia. Università degli Studi di Bari” 18, s. 63—86.
- Pansa Giovanni, 1913: *L'Officina monetaria di Lanuvio e gli attributi di Giunone Sospita*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 26, s. 323—350.
- Panvini Rosati Franco, 1955: *Osservazioni sui tipi monetali romani raffiguranti monumenti di Roma*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 3, s. 70—83.
- Papageorgiadou-Bani Harikleia, 2004: *The Numismatic Iconography of the Roman Colonies in Greece. Local Spirit and the Expression of Imperial Policy*, Athens.
- Pardini Giacomo, 2011: *Signa e Insignia nell'iconografia numismatica*, w: *I segni del potere. Realtà e immaginario della sovranità nella Roma imperiale*, a cura di C. Panella, Bari, s. 77—123.
- Parente Anna Rita, 2007: *La tradizione delle origini di Roma nell'età degli Antonini: la documentazione numismatica*, w: *Arte e memoria culturale nell'età della Seconda Sofistica*, a cura di O.D. Cordovana, M. Galli, Catania, s. 1—7.
- Parisi Presicce Claudio, 2010: *Un' opera bronzea di stile severo*, w: *La Lupa Capitolina: nuove prospettive di studio*, a cura di G. Bartoloni, Roma, s. 175—198.
- Parodo Ciro, 2013: *La nascita e l'infanzia dell'eroe. Telefo, Romolo e Remo: appunti per un'archeologia dei temi mitici del modello eroico*, „ArcheoArte. Rivista elettronica di Archeologia e Arte” 2, s. 105—120.
- Paschoud François, 2011: *Commentaire de la Vita Claudii*, w: *Histoire Auguste, 4: Vies des Trente Tyrans et de Claude*, texte ét., trad. et comm. par F. Paschoud, Paris, s. 243—342.

- Pastor Simone, 2017: *L'eneade Traiano. Legittimazione e persistenza del rapporto Traianus/Troianus in area balcanico-danubiana*, w: Traiano. Costruire l'impero, creare l'Europa, [Catalogo della mostra] Mercati di Traiano — Museo dei Fori Imperiali 29 novembre 2017—16 settembre 2018, a cura di C. Parisi Presicce, M. Milella, S. Pastor, L. Ungaro, Roma, s. 83—87.
- [Patin Charles], 1675: *Caii Suetonii Tranquilli opera quae extant*. Carolus Patinus [...] Notis & Numismatibus illustravit, Basileae.
- Pause-Dreyer Ursula, 1975: *Die Heroen des Trojanischen Krieges auf griechischen Münzen*, München.
- Pavan Massimiliano, 1990: *Filippo l'Arabo e il millenario dell'Urbe*, „La Parolà del Passato” 45, s. 401—419.
- Pensa Marina, 1978: *Rappresentazioni di monumenti sulle monete di Adriano*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 80, s. 27—78.
- Pensabene Patrizio, 1990—1991: *Casa Romuli sul Palatino*, w: *Atti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia. Rendiconti*, 63, s. 115—162.
- Pera Rossella, 1978: *Venere sulle monete da Vespasiano agli Antonini: aspetti storico-politici*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 80, s. 79—97.
- 2004: *L'imperatore ed il divino: il simbolismo del Palladio*, w: *La tradizione iconica come fonte storica: il ruolo della numismatica negli studi di iconografia*, a cura di M. Caccamo Caltabiano, D. Castrizio, M. Puglisi, Reggio Calabria, s. 75—91.
- Perassi Claudia, 1991: *Spes. Iconografia, simbologia, ideologia nella moneta romana (I—III sec.)*, Milano.
- 1993: *Medaglioni romani dedicati alla celebrazione dei ludi circensi*, „Rivista Italiana di Numismatica e Scienze Affini” 95, s. 385—412.
- 1994: *I pii fratres e il pius Aeneas problemi circa l'iconografia di monete della Sicilia e dell'età repubblicana romana*, „Aevum” 68.1, s. 59—87.
- 1997: *La creazione di un tipo monetale il caso di pietas sulle emissioni romane di età repubblicana*, „Aevum” 71.1, s. 123—149.
- 2011: *Monete amuleto e monete talismano. Fonti scritte, indizi, realia per l'età Romana*, „Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità Classiche” 40, s. 223—274.
- Pérez Christine, 1985: *Images monétaires et pratiques sémiologiques*, „Dialogues d'Histoire Ancienne” 11, s. 111—140.
- 1986: *Monnaie du pouvoir. Pouvoir de la monnaie. Une pratique discursive originale: le discours figuratif monétaire (Ier s. av.J.-C.—14 ap.J.-C.)*, Paris.
- Perret Jacques, 1942: *Les origines de la légende troyenne de Rome (281—31)*, Paris.
- Perrin Yves, 1982: *Nicolas Ponce et la Domus aurea de Néron: une documentation inédite*, „Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité” 94.2, s. 843—891.
- 2003: *Imperii arx. Métaphore ou réalité? Les fonctions de la domus Tiberiana néronienne*, w: *Homages à Carl Deroux*, 3, éd. P. Defosse, Bruxelles, s. 340—355.

- Petersen Eugen Adolf Hermann, 1895: *Due pezzi di rilievo riuniti*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung” 10, s. 245—251.
- 1908: *Lupa Capitolina*, „Klio. Beiträge zur Alten Geschichte” 8, s. 440—456.
- 1909: *Lupa Capitolina*, „Klio. Beiträge zur Alten Geschichte” 9, s. 29—47.
- Petruccioli Guido, 2001: *The structure on the reverse a Domitianic sestertius (BMC 406*)*. Interpretation and identification, Oxford.
- Pfuntner Laura, 2019: *Urbanism and Empire in Roman Sicily*, Austin, TX.
- Picard Gilbert Charles, 1957a: *Les trophées romains. Contribution à l'histoire de la Religion et de l'Art triomphal de Rome*, Paris.
- 1957b: *Le châtiment de Tarpeia (?) et les frises historico-légendaires de la Basilique Aemilia, à Rome*, „Revue Archéologique” 49, s. 181—188.
- 1987: *La louve romaine, du mythe au symbole*, „Revue Archéologique” 65, s. 251—263.
- Piętka Radosław, 2015: *Roma aeterna. Rzymska mitologia urbanistyczna*, Poznań.
- Pink Karl, 1949: *Der Aufbau der römischen Münzprägung in der Kaiserzeit*. VI.1: *Probus*, „Numismatische Zeitschrift”, 73, s. 13—74.
- Poinssot Louis, 1929: *L'autel de la Gens Augusta à Carthage*, Tunis—Paris.
- Pollini John, 2012: *From republic to empire: rhetoric, religion, and power in the Visual culture of ancient Rome*, Norman.
- [Ponce Nicolas] 1786: *Description des bains de Titus; ou, Collection des peintures trouvées dans les ruines de thermes de cet empereur, et gravées sous la direction de M. Ponce*, Paris.
- Pond Rothman Margret S., 1978: *Posthumous Hadrianic Medallions*, „The American Numismatic Society. Museum Notes” 23, s. 107—128.
- Poole Reginald Stuart et al., eds., 1873 i nn.: *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, London.
- Porte Danielle, 1981: *Romulus Quirinus, prince et dieu, dieu des princes. Études sur le personnage de Quirinus et sur son évolution, des origines à Auguste*, w: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. W. Haase, II 17.1, Berlin—New York, s. 300—342.
- Postlethwaite N., 1999: *The Death of Zeus Kretagenes*, „Kernos” 12, s. 85—98.
- Poucet Jacques, 1976: *Fabius Pictor et Denys d'Halicarnasse: Les enfances de Romulus et de Rémus*, „Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte” 25, s. 201—216.
- 1981: *Préoccupations érudites dans la tradition du règne de Romulus*, „L'Antiquité Classique” 50.1—2, s. 664—676.
- 1985: *Les origines de Rome. Tradition et histoire*, Bruxelles.
- 1989: *La diffusion de la légende d'Enée en Italie centrale et ses rapports avec celle de Romulus*, „Les Études Classiques” 57, s. 227—254.
- Price Simon, 2005: *Local Mythologies in the Greek East*, w: *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, ed. Ch. Howgego, V. Heuchert, A. Burnett, Oxford—New York, s. 115—124.

- Price Martin Jessop, Trell Bluma L., 1977: *Coins and Their Cities: Architecture on the ancient Coins of Greece, Rome and Palestine*, London.
- Price Martin, Waggoner Nancy, 1975: *Archaic Greek Coinage. The Asyut Hoard*, London.
- Puglisi Mariangela, 2007: *L'immagine monetale di Odisseo. Strutturazione di un lemma per il LIN*, w: *Iconografia 2006. Gli eroi di Omero*, a cura di I. Colpo, I. Favaretto, F. Ghedini, Roma, s. 197—206.
- Radke Gerhard, 1981: *Quirinus. Eine kritische Überprüfung der Überlieferung und ein Versuch, w: Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. W. Haase, II 17.1, Berlin—New York, s. 276—299.
- Ratti Stéphane, 2000: *Commentaire des Gallieni duo*, w: *Histoire Auguste*, 4.2: *Vies des deux Valériens et des deux Galliens*, texte ét. par O. Desbordes, S. Ratti, trad. et comm. par S. Ratti, Paris, s. 87—200.
- 2017: *La signification antichrétienne des oracles de Virgile dans l'Histoire Auguste*, w: *Historiae Augustae Colloquium Dusseldorpiense*, hrsg. B. Bleckmann, H. Brandt, Bari, s. 139—154.
- Rehak Paul, 2001: *Aeneas or Numa? Rethinking the Meaning of the Ara Pacis Augustae*, „The Art Bulletin” 83.2, s. 190—208.
- Reinach Salomon, 1897—1906: *Répertoire de la statuaire grecque et romaine*, 1—3, Paris.
- 1908: *Tarpeia*, „Revue Archéologique” 11, s. 43—74.
- 1909—1912: *Répertoire des reliefs Grecs et Romains*, 1—3, Paris.
- 1922: *Répertoire de Peinture Grecques et Romaines (RPGR) avec 2720 gravures*, Paris.
- Rémy Bernard, 2005: *Antonin le Pieux (138—161). Le siècle d'or de Rome*, Paris.
- Reusser Christoph, 1996: *Mars Ultor (Capitolium)*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 3, Roma, s. 230—231.
- Rich John W., Williams J.H.C., 1999: *Leges et Iura P.R. Restituit: A New Aureus of Octavian and the Settlement of 28—27 BC*, „The Numismatic Chronicle” 159, s. 169—213.
- Richard Jean-Claude, 1992: *Variations sur le thème de la fondation de Rome*, w: *Condere urbem. Actes des 2èmes rencontres scientifiques de Luxembourg (janvier 1991)*, éd. Ch.-M. Ternes, Luxembourg, s. 135—153.
- Richardson Gavin, 2008: *The „Barbarian/hut” centennialis and Vergilian iconography*, „Vergilius” 54, s. 70—96.
- Richardson J.H., 2008: *The Pater Patratus on a Roman Gold Stater: A Reading of RRC Nos. 28/1—2 and 29/1—2*, „Hermes” 136.4, s. 415—425.
- Rimell Victoria, 2015: *The Closure of Space in Roman Poetics. Empire's Inward Turn*, Cambridge.
- Rissanen Mika, 2014: *The Lupa Romana in the Roman provinces*, „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae” 65.2, s. 335—360.

- Robert Carl, 1878: *Fregio di pitture riferibili ai miti di Enea e Romolo*, „Annali dell’Istituto di Corrispondenza Archeologica” 50, s. 234—274.
- 1879: *Zur Münze von Aineia mit der Flucht des Aineias*, „Archäologische Zeitung” 37, s. 23—26.
- hrsg., 1904, 1919: *Die antiken Sarkophag-Reliefs*, 3, Berlin.
- Robert Pierre Charles, 1882: *Médailles contorniates*, „Revue Belge de Numismatique et de la Sigillographie” 38, s. 97—135, 364—392.
- Robertson Anne S., 1962—1978: *Roman Imperial Coins in the Hunter Coin Cabinet University of Glasgow*, London—Glasgow—New York.
- Robinson Henry S., 1974: *A Monument of Roma at Corinth*, „Hesperia” 43.4, s. 470—484.
- Rodríguez-Mayorgas Ana, 2010: *Romulus, Aeneas and the Cultural Memory of the Roman Republic*, „Athenaeum” 98.1, s. 89—109.
- Rogerson Anne, 2017: *Virgil’s Ascanius: imagining the future in the Aeneid*, Cambridge.
- Roller Matthew B., 2004: *Exemplarity in Roman Culture: The Cases of Horatius Cocles and Cloelia*, „Classical Philology” 99.1, s. 1—56.
- The Roman Imperial Coinage*, 1967—1994, eds. H. Mattingly et al., London.
- Roman Provincial Coinage Online*, <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>.
- Rose Charles Brian, 2014: *The Archaeology of Greek and Roman Troy*, Cambridge.
- Rosso Emmanuelle, 2009: *Le thème de la Res publica restituta dans le monnayage de Vespasien: pérennité du modèle augustéen entre citations, réinterprétations et dévoiements*, w: *Le Principat d’Auguste. Réalités et représentations du pouvoir. Autour de la Res publica restituta*, dir. F. Hurlet, B. Mineo, Rennes, s. 209—242.
- Rouveret Agnès, 1988: *Les Tables Iliques et l’art de la memoire*, „Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France”, s. 166—175.
- 1989: *Histoire et imaginaire de la peinture ancienne*, Paris—Rome.
- Rouvier J., 1904: *Numismatique des villes de la Phénicie*, „Journal international d’archéologie numismatique” 7, s. 65—108.
- Rowan Clare, 2014: *Showing Rome in the round: Reinterpreting the commemorative medallions of Antoninus Pius*, „Antichthon” 44, s. 109—125.
- 2016: *Imaging Empire in the Roman Republic*, w: *Neue Forschungen zur Münzprägung der Römischen Republik*, hrsg. F. Haymann, W. Hollstein, M. Jehne, Berlin, s. 279—292.
- Roymans Nico, 2009: *Hercules and the construction of a Batavian identity in the context of the Roman empire*, w: *Ethnic Constructs in Antiquity. The Role of Power and Tradition*, eds. T. Derks, N. Roymans, Amsterdam, s. 219—238.
- Royo Manuel, 2014: *„Un sacrifice pâle et un lieu d’herbe”: l’espace et le temps dans les descriptions poétiques de Rome*, w: *Lire la Ville: fragments d’une archeologie littéraire de Rome antique*, dir. D. Nelis, M. Royo, Bordeaux, s. 161—182.

- Rushforth G. McN., 1919: *Magister Gregorius De Mirabilibus Urbis Romae: A New Description of Rome in the Twelfth Century*, „The Journal of Roman Studies” 9, s. 14—58.
- Rutledge Steven H., 2012: *Ancient Rome as a Museum: Power, Identity, and the Culture of Collecting*, Oxford.
- Ryberg Inez Scott, 1955: *Rites of the State Religion in Roman Art*, „Memoirs of the American Academy in Rome” 22.
- Sabatier Justin, 1860: *Description générale des médailles contorniates*, Paris.
- Sadurska Anna, 1964: *Tabliczki iliońskie. Les Tables Iliques*, Warszawa.
- Sage Michael M., 2000: *Roman Visitors to Ilium in the Roman Imperial and Late Antique Period: the Symbolic Functions of a Landscape*, „Studia Troica” 10, s. 213—217.
- Sajkowski Ryszard, 2001: *Divus Augustus Pater: kult boskiego Augusta za rządów dynastii julijsko-klaudyjskiej*, Olsztyn.
- Salamon Maciej, 1975: *Rozwój idei Rzymu-Konstantynopola od IV do pierwszej połowy VI wieku*, Katowice.
- Salamone Grazia, Caccamo Caltabiano Maria, 2007: *Gli indici tematici*, w: M. Caccamo Caltabiano: *Il significato delle immagini. Codice e immaginario della moneta antica*, Reggio Calabria, s. 129—174.
- Salomonson Jan Willem, 1957: *Telephus und die Römische Zwillinge*, „Oudheidkundige mededelingen uit het Rijksmuseum van oudheden te Leiden” 38, s. 15—44.
- Sami Denis, 2016: *The Fate of Classical Statues in Late Antique and Byzantine Sicily: The Cases of Catania and Agrigento*, w: *The Afterlife of Greek and Roman Sculpture. Late Antique Responses and Practices*, ed. T. Myrup Kristensen, L. Stirling, Ann Arbor, s. 223—242.
- Sánchez Vendramini Darío N., 2013: *Los contorniatos: Características, función e importancia*, „Omni” 6.4, s. 84—97.
- Santelia Stefania, 2010: *La miranda fabula dei pii fratres in Aetna 603—645*, con una nota di P. Dellino, Bari.
- Sauron Gilles, 1982: *Discours symbolique et formes décoratives à Rome à l'époque augustéenne: problème de méthode*, „Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité” 94.2, s. 699—713.
- 1994: *Quis deum? L'expression plastique des idéologies politiques et religieuses à Rome à la fin de la République et au début du Principat*, Rome.
- Schäfer Thomas, 2002: *Äneas in Latium. Ein Mythos und zwei Fälschungen*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung” 109, s. 159—164.
- Scheid John, 1998: *Déchiffrer des monnaies. Réflexions sur la représentation figurée des Jeux séculaires*, w: *Images romaines*, ed. C. Auvray-Assayas, Paris, s. 13—35.
- Schmidt-Dick Franziska, 2002: *Typenatlas der römischen Reichsprägung von Augustus bis Aemilianus, 1: Weiblichen Darstellungen*, Wien.

- 2011: *Typenatlas der römischen Reichsprägung von Augustus bis Aemilianus, 2: Geographische und männliche Darstellungen*, Wien.
- Schmitt Laurent, Prieur Michel, 2004: *Les monnaies romaines*, Paris.
- Schöpe Björn, 2005: *Aspetti iconografici di alcune monete di Antiochia in Pisidia appartenenti alla Collezione Piancastelli (Forlì)*, w: *L'immaginario del potere. Studi di iconografia monetale*, a cura di R. Pera, Roma, s. 219—230.
- Schröder Stephan F., 1995: *Hadrian als neuer Romulus? Zum letzten Porträt Kaiser Hadrians?*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Abteilung Madrid” 36, s. 292—297.
- Schulzki Heinz-Joachim, 1996: *Die Antoninianprägung der gallischen Kaiser von Postumus bis Tetricus (AGK). Typenkatalog der regulären und nachgeprägten Münzen*, Bonn.
- Seelentag Gunnar, 2004: *Taten und Tugenden Traians. Herrschaftsdarstellung im Principat*, Stuttgart.
- Sehlmeyer Markus, 1999a: *Statua: Claudia Quinta*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 4, Roma, s. 356—357.
- 1999b: *Statua: Romulus tropaiophoros*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 4, Roma, s. 369.
- Sella Jérôme, 2015: *Rupture dynastique et mémoire des empereurs romains (68—69 apr. J.-C.)*, „Revue historique” 673, s. 3—44.
- Serafin Petrillo Patrizia, 1982: *La pietas di Enea: due monete a confronto*, „Bollettino d'Arte” 13, s. 35—38.
- 1996: *Le origini troiane e albane nella moneta di età repubblicana*, w: *Alba Longa. Mito storia e archeologia*, a cura di A. Pasqualini, Roma, s. 201—215.
- [Serafin Patrizia] 2012: *Il fiume a Roma (da fluvii a Tiberis)*, w: *Il significato delle immagini. Numismatica, Arte, Filologia, Storia*, a cura di R. Pera, Roma, s. 219—249.
- Serra Alessandra, 2009: *Le monete di „restituzione o imitazione” di Vespasiano: gusto antiquario e esigenza politica?* w: *Ou pān ephēmeron. Scritti in memoria di Roberto Pretagostini*, ed. C. Braidotti, E. Dettori, E. Lanzillotta, Roma, s. 1159—1184.
- Seston William, 1954: *Le clipeus virtutis d'Arles et la composition des Res Gestae Divi Augusti*, „Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres” 98.3, s. 286—297.
- Shelton Kathleen J., 1979: *Imperial Tyches*, „Gesta” 18.1, s. 27—38.
- Shiel Norman, 1977: *The Episode of Carausius and Allectus. The Literary and Numismatic Evidence*, Oxford.
- Sievekings Johannes, 1917: *Der Sarkophag von Torre Nova und das Aeneasrelief der Uffizien*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung” 32, s. 168—171.
- Simpson Christopher J., 1977: *The Date of Dedication of the Temple of Mars Ultor*, „The Journal of Roman Studies” 67, s. 91—94.

- Sisani Simone, 2016: *Il concetto di pomerium. Valenza giuridico-sacrale e realtà topografica des fines Urbis*, w: *Vestigia. Miscellanea di studi storico-religiosi in onore di Filippo Coarelli nel suo 80° anniversario*, a cura di V. Gasparini, Stuttgart, s. 65—80.
- Słapek Dariusz, 2010: *Sport i widowiska w świecie antycznym. Kompendium*, Kraków—Warszawa.
- Small Jocelyn Penny, 1994a: *Palatinus*, w: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, ed. L. Kahil, 7.1, Zürich—München, s. 150—151.
- 1994b: *Romulus et Remus*, w: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, ed. L. Kahil, 7.1, Zürich—München, s. 639—644.
- 1994c: *Tarpeia*, w: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, ed. L. Kahil, 7.1, Zürich—München, s. 846—847.
- 2003: *The Parallel Worlds of Classical Art and Text*, Cambridge.
- Smith D.J., 1977: *Mythological Figures and Scenes in Roman-British Mosaics*, w: *Roman Life and Art in Britain, A celebration in honour of the eightieth birthday of Jocelyn Toynbee*, ed. J. Munby, M. Henig, Oxford, s. 105—158.
- Smith R.R.R., 1990: *Myth and Allegory in the Sebasteion*, w: *Aphrodisias Papers: Recent work on architecture and sculpture*, ed. Ch. Roueché, K.T. Erim, „Journal of Roman Archaeology” Suppl. 1, s. 89—100.
- Soraci Cristina, 2004: *L'Etna e le Eolie. L'emergenza vulcane e i provvedimenti messi in atto dal governo romano*, „Quaderni Catanesi di Studi Antichi e Medievali” 3, s. 447—474.
- Squire Michael, 2011: *The Iliad in a Nutshell: Visualizing Epic on the Tabulae Iliacae*, Oxford.
- Stabryła Stanisław, 1987: *Wergiliusz. Świat poetycki*, Wrocław—Warszawa—Kraków.
- Stewart Roberta, 1997: *The jug and lituus on Roman Republican coin types: ritual symbols and political power*, „Phoenix” 51.2, s. 170—189.
- Stoll Richard, 2000: *Architektur auf römischen Münzen, Kulturgeschichtliches im Spiegel der antiken Numismatik*, Trier.
- Strack Paul L., 1931, 1933, 1937: *Untersuchungen zur römischen Reichsprägung des zweiten Jahrhunderts*, 1—3, Stuttgart.
- Strong Donald E., 1976: *Roman Art*, New York.
- Strong (Sellers Arthur) Eugénie, 1911: *The Exhibition Illustrative of the Provinces of the Roman Empire, at the Baths of Diocletian*, „The Journal of Roman Studies” 1, s. 1—49.
- Stukeley William, 1757: *The Medalllic History of Marcus Aurelius Valerius Carausius, Emperor in Brittain*, London.
- Suchodolski Stanisław, 2006: *Relacje między legendą a wyobrażeniem na monetach Europy Środkowej w X i XI w.*, w: *Stempel monet, obraz a słowo*, red. M. Gącarzewicz, Nowa Sól, s. 31—42.
- Suspène Arnaud, 2007: *Le bouclier perdu de Marcus Sergius Silus*, „Bulletin de la Société française de Numismatique” 62.7, s. 167—172.

- 2008: *Les effigies monétaires romaines et l'apparition du portrait de César: problèmes légaux et politiques*, „Revue des Études Anciennes” 110.2, s. 461—481.
- 2009a: *Aspects numismatiques de la respublica restituta augustéenne*, w: *Le Principat d'Auguste. Réalités et représentations du pouvoir. Autour de la Res publica restituta*, dir. F. Hurllet, B. Mineo, Rennes, s. 145—168.
- 2009b: *Rois de Rome et rois étrangers sur les monnaies de la République romaine*, „Revue de la Bibliothèque nationale de France” 33, s. 82—89.
- Sutherland Carol Humphrey Vivian, 1984: *The Roman Imperial Coinage*, 1, London.
- Svoronos Ioannis Nicolas, 1890: *Numismatique de la Crète ancienne*, Macon.
- Sydenham Edward Allen, 1952: *The Roman Republican Coinage*, London.
- Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland Staatliche Münzensammlung München*, 1968—2006, Berlin.
- Sylloge Nummorum Graecorum. France, Bibliothèque Nationale, Cabinet des Médaille*, 1983—2003, Paris.
- Sylloge Nummorum Graecorum. Switzerland I. Levante — Cilicia*, 1986, Zurich.
- Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum*, 1942—1969, Copenhagen.
- Syme Ronald, 1937: *Pollio, Saloninus and Salonae*, „The Classical Quarterly” 31.1, s. 39—48.
- 1983: *The Son of the Emperor Macrinus*, w: R. Syme: *Historia Augusta Papers*, Oxford, s. 46—62.
- Szaivert Wolfgang, 1986: *Die Münzprägung der Kaiser Marcus Aurelius, Lucius Verus und Commodus (161—192)*, Wien.
- Tagliamonte Gianluca, 1996: *Mars, sacrum*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 3, Roma, s. 226.
- Tatarkiewicz Anna, 2009: *Życie religijne Ostii antycznej*, Poznań.
- Tella Franco, 2000: *I medaglioni del II secolo d.C. (da Traiano a Commodo): uno strumento della propaganda imperiale?*, „Archeologia Classica” 53, s. 187—219.
- Texier Roger, 1939: *À propos de deux représentations archaïques de la fuite d'Énée*, „Revue Archéologique” 14, s. 12—21.
- Thomas Yan, 1996: *Origine et commune patrie. Étude de droit public romain (89 av. J.-C.—212 ap. J.-C.)*, Rome.
- Tomassetti Giuseppe, 1886: *Il mosaico marmoreo Colonnese*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Römische Abteilung” 1, s. 3—17.
- Torelli Mario, 1993: *Augustus, divus, templum (novum); aedes*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 1, Roma, s. 145—146.
- Toynbee Jocelyn Mary Catherine, 1925: *Some programme coin-types of Antoninus Pius*. „The Classical Review” 39, s. 170—173.
- 1944: *Greek Imperial Medallions*, „The Journal of Roman Studies” 34, s. 65—73.
- 1945: *Die Kontorniaten: Ein Verkanntes Propagandamittel der Stadtrömischen Heidnischen Aristokratie in Ihrem Kampfe Gegen das Christliche Kaisertum by Andreas Alföldi*, „The Journal of Roman Studies” 35, s. 115—121.

- 1956: *Picture-language in Roman Art and Coinage*, w: *Essays in Roman Coinage presented to Harold Mattingly*, eds. R.A.G. Carson, C.H.V. Sutherland, Oxford, s. 205—226.
- 1967: *The Hadrianic School. A Chapter in the History of Greek Art*, Cambridge [repr. 1934].
- 1977: *Greek Mythology and Roman Numismatics*, w: *Roman Life and Art in Britain, A celebration in honour of the eightieth birthday of Jocelyn Toynbee*, ed. J. Munby, M. Henig, Oxford, s. 3—20.
- 1986: *Roman Medallions*, with An Introduction to the Reprint Edition by W.E. Metcalf, New York [repr. 1944].
- Trachsel Alexandra, 2009: *L'image homérique de la cité troyenne et les premiers témoignages de sa transmission*, w: *Reconstruire Troie. Permanence et renaissances d'une cité emblématique*, ed. M. Fartzoff, M. Faudot, É. Geny, Besançon, s. 73—89.
- Trillmich Walter, 1995: *Gestalt und Ausstattung des Marmorforums in Mérida. Kenntnisstand und Perspektiven*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Abteilung Madrid” 36, s. 269—291.
- Turcan Robert, 1964: *La fondation du temple de Vénus et de Rome*, „Latomus” 23.1, s. 42—55.
- 1983: *Numismatique romaine du culte métrouaque*, Leiden.
- 1995: *L'art romain dans l'histoire*, Paris.
- 1999: *Messages d'outre-tombe: l'iconographie des sarcophages romains*, Paris.
- 2000: *Templum gentis Flaviae*, „Journal des Savants”, s. 3—28.
- 2004: *Un relief controversé de la basilique émilienne: enterrement d'une vestale?*, „Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres” 148.1, s. 457—471.
- 2014: *L'archéologie dans l'antiquité: tourisme, lucre et découvertes*, Paris.
- Vacano Otto Wilhelm, v., 1973: *Vulca, Rom und die Wölfin. Untersuchungen zur Kunst des frühes Rom*, w: *Aufstieg und Niedergang römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. H. Temporini, I 4, Berlin—New York, s. 523—583.
- van Berchem Denis, 1973: *L'itinéraire antonin et le voyage en Orient de Caracalla (214—215)*, „Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres” 117.1, s. 123—126.
- Vella Horatio Caesar Roger, 2004: *Vergil's Aeneid VIII and the Shield of Aeneas: recurrent topic and cyclic structures*, „Studia Humaniora Tartuensia” 5.A.1, s. 1—17.
- Vellay Charles, 1953: *La Postérité troyenne*, w: *Studies presented to David Moore Robinson on the seventieth Birthday*, 2, ed. G.E. Mylonas, D. Raymond, Saint-Louis, s. 945—953.
- Ver Eecke Marie, 2006: *De l'Aventin au Palatin: le nouvel ancrage topographique de Rémus au moment du passage de la République à l'Empire*, „Dialogues d'Histoire Ancienne” 32.2, s. 75—94.

- 2008: *La République et le Roi. Le mythe de Romulus à la fin de la République romaine*, Paris.
- Vermeule Cornelius Clarkson, 1959: *The Goddess Roma in the Art of the Roman Empire*, Cambridge, Mass.
- 2003a: *The Imperial Shield as a Mirror of Roman Art on Medallions and Coins*, w: C.C. Vermeule: *Art and Archaeology of Antiquity*, 3, London, s. 263—278.
- 2003b: *Interactions and Reflections of Painting, Mosaic and Sculpture. Complex Mythological Scenes in Greek and Roman Imperial Numismatic Art*, w: C.C. Vermeule: *Art and Archaeology of Antiquity*, 3, London, s. 235—250.
- 2003c: *Neon Iliion and Ilium Novum: Kings, Soldiers, Citizens, and Tourists at Classical Troy*, w: C.C. Vermeule: *Art and Archaeology of Antiquity*, 4, London, s. 332—361.
- Vézin Gilberte, 1950: *L'adoration et le cycle des Mages dans l'art chrétien primitif*, Paris.
- Viscogliosi Alessandro, 1996: *Iuppiter Stator, aedes ad Circum*, w: *Lexicon Topographicum Urbis Romae*, ed. E.M. Steinby, 3, Roma, s. 157—159.
- Vitale Marco, 2017: *Das Imperium in Wort und Bild. Römische Darstellungsformen beherrschter Gebiete in Inschriftenmonumenten, Münzprägungen und Literatur*, Stuttgart.
- Vitucci Giovanni, 1952: *L'imperatore Probo*, Roma.
- Voegtli Hans, 1977: *Bilder der Heldenepen in der kaiserzeitlichen griechischen Münzprägung*, Aesch BL.
- von Aulock Hans, 1968: *Die römische Kolonie Germa in Galatien und ihre Münzprägung*, „Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Abteilung Istanbul” 18, s. 220—237.
- 1976: *Münzen und Städte Lykaoniens*, Tübingen.
- 1977, 1979: *Münzen und Städte Pisidiens*, 1—2, Tübingen.
- 1980, 1987: *Münzen und Städte Phrygiens*, 1—2, Tübingen.
- von Fritze Hans, 1902: *Die Münzen von Iliion*, w: *Troja und Iliion: Ergebnisse der Ausgrabungen in den vorhistorischen und historischen Schichten von Iliion 1870—1894*, Bd. 2, hrsg. W. Dörpfeld, Athen, s. 477—534.
- 1910: *Die Münzen von Pergamon*, Berlin.
- 1913: *Die antiken Münzen Mysiens*, Berlin.
- Vout Caroline, 2012: *The hills of Rome: signature of an eternal city*, Cambridge.
- Waddington W.H., 1904—1912: *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure*, Paris.
- Walker Rose, 2016: *Art in Spain and Portugal from the Romans to the Early Middle Ages. Routes and Myths*, Amsterdam.
- Wallace-Hadrill Andrew, 1981: *The Emperor and his Virtues*, „Historia. Zeitschrift für Alte Geschichte” 30, s. 298—323.
- Weber Hermann, 1896: *On some unpublished or rare Greek coins*, „The Numismatic Chronicle” 16, s. 1—33.

- Weigel Richard D., 1990: *Gallienus' Animal Series Coins and Roman Religion*, „The Numismatic Chronicle” 150, s. 135—143.
- 1992: *Lupa Romana*, w: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*, ed. L. Kahil, 6.1, Zürich—München, s. 292—296.
- Weiser Wolfram, 1999: *Nomisma exitelon und nummi restituti. Die Währungspolitik des Traianus (98—117) in Realität und moderner Fiktion*, „Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik” 125, s. 233—242.
- Wiedemann Thomas, 1989: *Adults and Children in the Roman Empire*, Nev Haven—London.
- Wienand Johannes, 2012: *Der Kaiser als Sieger. Metamorphosen triumphaler Herrschaft unter Constantin I*, Berlin.
- Wikander Örijan, 1993: *Senators and Equites. V. Ancestral Pride and Genealogical Studies in Late Republican Rome*, „Opuscula Romana” 19, s. 77—90.
- Williams Hugh P.G., 2004: *Carausius: a consideration of the historical, archaeological and numismatic aspects of his reign*, Oxford.
- Williams R.D., 1981: *The Shield of Aeneas*, „Vergilius” 27, s. 8—11.
- Williams Rose, 2008: *From Romulus to Romulus Augustulus: Roman History for the New Millennium*, Mundelein, Illinois USA.
- Williamson George, 2005: *Aspects of Identity*, w: *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, ed. Ch. Howgego, V. Heuchert, A. Burnett, Oxford—New York, s. 19—27.
- Wilpert Joseph, hrsg., 1916: *Die römischen Mosaiken und Malereien der kirchlichen Bauten vom IV bis XIII Jahrhundert*, 1—4, Freiburg.
- Winkler Lorenz, 1995: *Salus. Vom Staatskult zur politischen Idee. Eine archäologische Untersuchung*, Heidelberg.
- Wiseman Timothy Peter, 1974: *Legendary Genealogies in Late-Republican Rome*, „Greece and Rome” 21, s. 153—164.
- 1981: *The Temple of Victory on the Palatine*, „The Antiquaries Journal” 61, s. 35—52.
- 1983: *The Wife and Children of Romulus*, „The Classical Quarterly” 33.2, s. 445—452.
- 1993: *The She-Wolf Mirror: An Interpretation*, „Papers of the British School at Rome” 61, s. 1—6.
- 1995a: *Remus. A Roman Myth*, Cambridge.
- 1995b: *The God of the Lupercal*, „The Journal of Roman Studies” 85, s. 1—22.
- 2004: *The Myths of Rome*, Exeter.
- Wojan Franck, Amandry Michel, 2013: *Le monnayage d'Hadrien à Élis-Olympie*, „Revue Numismatique” 170, s. 279—328.
- Wolińska Teresa, 2011: *Hipodrom. Łąźnie Zeuksipa. Bazylika. Senat*, w: *Konstantynopol. Nowy Rzym. Miasto i ludzie w okresie wczesnobizantyńskim*, red. nauk. M.J. Leszka, T. Wolińska, Warszawa, s. 119—132.
- Woodford Susan, Loudon Margot, 1980: *Two Trojan Themes: The Iconography of Ajax Carrying the Body of Achilles and of Aeneas Carrying Anchises*

- in *Black Figure Vase Painting*, „American Journal of Archaeology” 84.1, s. 25—40.
- Woytek Bernhard, 2003: *Arma et Nummi. Forschungen zur römischen Finanzgeschichte und Münzprägung der Jahre 49 bis 42 v. Chr.*, Wien.
- 2010: *Die Reichsprägung des Kaisers Traianus (98—117)*, Wien.
- 2012a: *The Denarius Coinage of the Roman Republic*, w: *The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage*, ed. W.E. Metcalf, Oxford, s. 315—334.
- 2012b: *Lupa Traiana. Die traianischen Kleinbronzen mit Wölfin. Mit einem metallurgischen Anhang von Katharina Uhler und Martina Griesser*, „Numismatische Zeitschrift” 119, s. 7—30.
- Yarrow Liv Mariah, 2015: *Ulysses's Return and Portrayals of Fides on Republican coins*, w: *Fides. Contributions to Numismatics in Honor of Richard B. Witschonke*, ed. P.G. van Alfen, G. Bransbourg, M. Amandry, New York, s. 335—356.
- Yourcenar Marguerite, 2008: *Pamiętniki Hadriana*, przeł. H. Szumańska-Groszowa, Warszawa.
- Zaccaria Claudio, 1978a: *Contributo alla storia dei Cesari del III sec.d.C.: i figli dell'imperatore Gallieno, Quaderni di storia antica e di epigrafia, II. Univ.degli Studi di Trieste, Istituto di Storia antica*, 5, Roma, s. 59—155.
- Zaccaria C., 1978b: *Successione ereditaria e propaganda dinastica nelle emissioni monetali del regno di Valeriano e Gallieno*, „Annali dell'Istituto Italiano di Numismatica” 25, s. 103—138.
- Zadoks Annie Nicolette, Jitta Josephus, 1951: *The contorniates in the Royal Coin Cabinet at the Hague*, „Mnemosyne” 4.1, s. 81—92.
- Zanker Paul, 1968: *Forum Augustum. Das Bildprogramm*, Tübingen.
- 1999: *August i potęga obrazów*, przeł. L. Olszewski, Poznań.
- Zanker Paul, Ewald Björn Christian, 2008: *Vivere con i miti: l'iconografia dei sarcofagi*, a cura di G. Adornato, trad. F. Cuniberto, Torino.
- Zarrow Edward M.: 2003: *Sicily and the Coinage of Octavian and Sextus Pompey: Aeneas or the Catanean Brothers?*, „The Numismatic Chronicle” 163, s. 123—135.
- Zehnacker Hubert, 1972: *La numismatique de la République romaine. Bilan et perspective*, w: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung*, hrsg. H. Temporini, 11, Berlin—New York, s. 269—296.
- 1973: *Moneta. Recherches sur l'organisation et l'art des émissions monétaires de la République romaine (289—31 av. J.-C.)*, Rome.
- 2003: *Quelques remarques sur le revers du nouvel aureus d'Octavien (28 av. J.-C.)*, „Bulletin de la Société française de Numismatique” 58.1, s. 1—3.
- Ziegler Ruprecht, 1988: *Münzen Kilikiens aus kleineren deutschen Sammlungen*, München.
- Ziółkowski Adam, 1994: *Primordia urbis*, w: *Starożytny Rzym we współczesnych badaniach. Państwo, społeczeństwo, gospodarka. Liber in memoriam Lodovici Piotrowicz*, red. J. Wolski, T. Kotula, A. Kunisz, Kraków, s. 11—48.

- 2013a: *Romulus między historią, archeologią i antropologią. Dyskusja nad genezą Rzymu i innych wczesnych państw łatyńskich*, w: *Instytucja wczesnego państwa w perspektywie wielości i różnorodności kultur*, red. J. Banaszkiewicz, M. Kara, H. Mamzer, Poznań.
  - 2013b: *Varro a Siedem Wzgórz*, w: *Siedem Wzgórz Rzymu. M. Terentius Varro, De Lingua Latina 5,41—56, tekst, przekład, komentarze*, tłum. zbiorowe, wstęp i komentarz A. Ziółkowski, K. Kokoszkiewicz, Warszawa, s. 149—178.
- Zwierlein Otto, 2003: *Die Wölfin und die Zwillinge in der römischen Historiographie*, Paderborn.
- 2010: *Lucan's Caesar at Troy*, w: *Lucan*, ed. Ch. Tesoriero, F. Muecke, T. Neal, with an Introduction by S. Braund, Oxford, s. 411—432.

Wykaz skrótów

Numizmaty – nominały i kruszec Mennice cesarskie

Æ	brąz	Alex.	Alexandria
Ar	srebro	Ant.	Antiochia
Arg	<i>argenteus</i>	Aquil.	Aquileia
As	<i>as</i>	Arl.	Arelate
Au	<i>aureus</i>	Carth.	Carthago
Ant	<i>antoninanus</i>	Const.	Constantinopolis
Cist	<i>cistophorus</i>	Cyz.	Cyzicus
D	<i>denarius</i>	Her.	Heraclea
Dodr	<i>dodrans</i>	Lond.	Londinium
Dp	<i>dupondius</i>	Lug.	Lugdunum
Dr	<i>didrachma</i>	Nic.	Nicomedia
F	<i>follis</i>	Ost.	Ostia
M	medalion	Rom.	Roma
Q	<i>quinarius</i>	Serd.	Serdica
Num	<i>nummus</i>	Sis.	Siscia
Qd	<i>quadrans</i>	Tar.	Tarraco
S	<i>sestertius</i>	Thes.	Thessalonica
Sem	<i>semis</i>	Tic.	Ticinum
Ser	<i>serratus</i>	Trev.	Treveri/Treviri
Sex	<i>sextans</i>		
Tr	<i>triens</i>		
U	<i>uncia</i>		

Katalogi, korpusy numizmatyczne

- Bab. — Babelon E., 1885, 1886: *Description historique et chronologique des monnaies de la République romaine vulgairement appelées monnaies consulaires*, Paris.
- Bab. *Traité* — Babelon E., 1901—1932: *Traité des monnaies grecques et romaines*, Paris.
- Bab. *Wad.* — Babelon E., 1898: *Inventaire sommaire de la collection Waddington*, Paris.
- BMCG — Poole R.S. et al., eds., 1873 i nn.: *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, London.
- BMCRE — Mattingly H., ed., 1923 i nn.: *A Catalogue of the Roman Coins in the British Museum. Coins of the Roman Empire in the British Museum*, London.
- BMCRR — Grueber H.A., ed., 1910: *A Catalogue of the Roman Coins in the British Museum. Coins of the Roman Republic in the British Museum*, London.
- CNS — Calciati R., 1983—1987: *Corpus nummorum siculorum: la monetazione di bronzo*, Milano.
- Cohen — Cohen H., 1995: *Description historique des monnaies frappées sous l'Empire Romain communément appelées médailles impériales. Réimpression de l'édition originale augmentée d'une introduction et d'une mise à jour de G. Depeyrot*, Paris [reed. 1859—1868].
- Coll. Levis* — *Catalogue de Monnaies Romaines Antiques composant la collection de H.C. Levis*, 1925, Genève.
- CRR — Sydenham E.A., 1952: *The Roman Republican Coinage*, London.
- Dattari — [Dattari G.], 1901: *Numi Augg. Alexandrini. Catalogo della collezione G. Dattari*, Cairo.
- Forrer, *Web.* — Forrer L., 1922—1929: *The Weber Collection of Greek Coins*, London.
- Gn. — Gnechchi F., 1912: *I medaglioni romani*, Milano.
- HCC — Robertson A.S., 1962—1978: *Roman Imperial Coins in the Hunter Coin Cabinet University of Glasgow*, London—Glasgow—New York.
- KM 1 — Alföldi A., Alföldi E., unter Mitwirkung von C.L. Clay, 1976: *Die Kontorniat-Medaillons, 1: Katalog*, Berlin.
- KM 2 — Alföldi A., Alföldi E., 1990: *Die Kontorniat-Medaillons, 2: Text*, Berlin.
- RIC — Mattingly H. et al., eds., 1967—1994: *The Roman Imperial Coinage*, London.

- RIC 1 — Sutherland C.H.V., 1984: *The Roman Imperial Coinage*, 1, London.
- RIC 1* — Mattingly H.A., Sydenham E.A., 1968: *The Roman Imperial Coinage*, 1, London [reed. 1923].
- RIC 2.1 — Carradice I.A., Buttrey T.V., 2007: *The Roman Imperial Coinage*, 2.1, London.
- RPC — *Roman Provincial Coinage Online*.
[<http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>]
- RPC — Burnett A., Amandry M., Ripollès P.P. et al., 1992 i nn.: *Roman Provincial Coinage*, London—Paris.
- RRC — Crawford M.H., 1974: *Roman Republican Coinage*, Cambridge.
- SNG Cop. — *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum, 1942—1969*, Copenhagen.
- SNG Fr. — *Sylloge Nummorum Graecorum. France, Bibliothèque Nationale, Cabinet des Médaille, 1983—2003*, Paris.
- SNG Lev. — *Sylloge Nummorum Graecorum. Switzerland I. Levante — Cilicia, 1986*, Zurich.
- SNG M. — *Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland Staatliche Münzensammlung München, 1968—2006*, Berlin.
- SNG vA — Kleiner G. et al., bearb., 1957—1968: *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland: Sammlung von Aulock*, Berlin.
- vA Lykaoniens — von Aulock H., 1976: *Münzen und Städte Lykaoniens*, Tübingen.
- vA Phrygiens — von Aulock H., 1980, 1987: *Münzen und Städte Phrygiens*, Tübingen.
- vA Pisidiens — von Aulock H., 1977, 1979: *Münzen und Städte Pisidiens*, Tübingen.
- vF Ilion — von Fritze H., 1902: *Die Münzen von Ilion, w: Troja und Ilion: Ergebnisse der Ausgrabungen in den vorhistorischen und historischen Schichten von Ilion 1870—1894*, 2, hrsg. W. Dörpfeld, Athen, s. 477—534.
- vF Mysiens — von Fritze H., 1913: *Die antiken Münzen Mysiens*, Berlin.
- vF Pergamon — von Fritze H., 1910: *Die Münzen von Pergamon*, Berlin.
- Wad. Rec. — Waddington W.H., 1904—1912: *Recueil général des monnaies grecques d'Asie mineure*, Paris.

Inskrypcje

- AE — *L'Année Épigraphique*, 1888 i nn., Paris.
- CIL — Mommsen Th. et al., ed., 1863 i nn.: *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berolini.
- IG — *Inscriptiones Graecae, consilio et avctoritate Accademiae Litterarvm Regiae Borvssiae editae*, 1873 i nn., Berolini.
- IGRR — Cagnat R. et al., ed., 1906—1927: *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes*, Paris.
- ILS — Dessau H., ed., 1892—1916: *Inscriptiones Latinae Selectae*, Berolini.
- Inscr. It. — Degrassi A. et al., ed., 1931—1986: *Inscriptiones Italiae*, Roma.
- Iv Ilion — Frisch P., 1975: *Die Inschriften von Ilion*, Bonn [*Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien*, 3].
- RG — Diehl E., 1910: *Res Gestae Divi Augusti*, Bonnae.
- SEG — Woodhead A.G. et al., cur., 1923 i nn.: *Supplementum Epigraphicum Graecum*, Lugduni Batavorum.

Inne

- Dig. — Mommsen Th., Krueger P., rec., 1872—1877: *Corpus juris civilis: Digesta atque Codex Justinianus*, Berolini.

Indeks 1

Postacie historyczne, bóstwa, herosi, postacie mitologiczne i personifikacje pojęć abstrakcyjnych*

A

- Abundantia 282
Achates 288
Achilles 34, 60, 224, 368, 371, 400, 405, 425
Adrasteia 224
Adrastus 46
Aelianus 381
P. Aelius Antegenidas 297
P. Aelius Syneros 381
Aemilii, gens Aemilia 136, 147, 164, 167, 168, 176, tab. 1/wklejka 1
Aemilia, Emilia 169, tab. 1/wklejka 1
L. Aemilius Buca 169, tab. 1/wklejka 1
M. Aemilius Lepidus (1) 135, 136, 147
M. Aemilius Lepidus (2) 149, tab. 1/wklejka 1
M. Aemilius Lepidus (3) tab. 1/wklejka 1
Mn. Aemilius Lepidus tab. 1/wklejka 1
L. Aemilius Lepidus Paullus tab. 1/wklejka 1
L. Aemilius Paullus 147, 394
Aemilos/Aemylos 168, 176
Aequitas 282
Aeternitas 203, 282, 389
Afrodyta, Aphrodita zob. Venus
- Agamemnon 164
Agathyllos 33, 62, 290
Agryppa, M. Vipsanius Agrippa 404
Agryppina Starsza, Vipsania Agrippina 399, 400
Aigistos 113
Aion 309
Ajaks, Aias/Aiax 368
Akakallis, Acacallis 114, 115, 119
Akka Larentia, Acca Larentia 76, 93, 208, 414
Akron, Acro 126, 127, 322, 328, 412, 414, 415, 429
Alcimos, Alcimus 62
Aleksander Macedoński, Aleksandros/Alexander 398, 399, 400, 406
Aleos 117
Amaltea 115, 202, 224, 244—247, 350
Ammian Marcellin, Ammianus Marcellinus 272, 273
L. Ampeliusz, L. Ampelius 362
Amphinomos/Amphinomus 291, 292
Amphithemis (Garamas) 115
Amuliusz, Amulius 11, 75, 80, 81, 83, 168, 409, 413
Anapias 291, 292

* Podstawą uszeregowania alfabetycznego postaci antycznych jest najczęściej używany człon imienia w brzemieniu łacińskim bądź greckim, w przypadku postaci powszechnie znanych w uzasadnionych przypadkach odstąpiono od praktyki porządkowania ich według *gentilicium*.

- Anchizes, Anchises 10, 11, 33—35,
 37—40, 42, 43, 45, 48—55, 63, 65,
 69—71, 124, 168, 177—179, 181,
 183, 186, 187, 211, 237, 240, 270,
 276, 284, 285, 288, 290, 291, 293,
 294, 298—300, 347, 348, 350, 351,
 358, 361, 363, 365, 366, 369—371,
 373, 392, 393, 398, 400, 402, 417,
 419, 427, 434, 433, 447, 448, 452, 452,
 tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
 Andromacha, Andromaca 370, 405,
 407
 Andromeda 224
 Ankus Marcjusz, Ancus Marcius 150,
 152, 153, 156, 171, 173, 177, 184,
 392—394, 430, 431, 443, 450
 Aniusz, Anius 300
 Annii, gens Annia 300
 M. Annius Verus 300
 Annona 282
 Anteias 62
 Antemiusz, Procopius Anthemius 398,
 403
 Anteusz, Antaeus 224
 Anthemone 290
 Antho 80
 Antikleja, Anticlea 169
 Antinous 406
 Antistii, gens Antistia 173
 C. Antistius Reginus 173
 C. Antistius Vetus 173
 C. Antius Restio 48
 Antoninus Pius, T. Aurelius Fulvius Boio-
 nius Arrius Antoninus/T. Aelius
 Hadrianus Antoninus 24, 35, 36,
 38, 42, 43, 50, 51, 59, 63, 67—69, 71,
 78, 79, 89, 94, 97, 99, 102, 103, 105—
 107, 116, 120, 124, 125, 132, 133, 141,
 153, 162, 189, 190, 212, 216, 217,
 219—224, 244, 266, 276, 286, 287,
 296—301, 317, 318, 330, 332, 333,
 335, 338, 344—352, 355—357, 361,
 375, 376, 381, 401, 402, 417, 419, 420,
 427, 429, 431—436, 449, 450, 453,
 454, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklej-
 ka 3, tab. 16/wklejka 4
 Antoninowie, Antonini 26, 35, 49, 63,
 77, 84, 125, 126, 128, 138, 240, 241,
 310, 318, 322, 323, 331, 332, 345, 363,
 374, 377, 378, 403, 419, 421, 432, 434,
 435, 453, 454
 M. Antoniusz, M. Antonius 329, 447
 Aollius 135
 Aphareus 34
 Apollo 115, 116, 119, 151, 172, 349,
 393, tab. 1/wklejka 1
 Apollodoros, Apollodorus 45, 47, 62,
 362
 Apollonis/Apollonias 292
 Apollonios 163
 Appiusz Klaudiusz, Appius Claudius Cae-
 cus 356
 L. Aquillius Florus 320
 Mn. Aquillius 320
 Aradio 332
 Arctinos 45, 49
 Ardeias 62
 Ares zob. Mars
 Arestanas 117
 Argonauci, Argonautes 350
 Argos 350
 Argus 169, 393
 Ariadna 349
 Arkadia, Arcadia 119, 422, 423
 C. Asinius Pollio 245
 Askaniusz/Julus, Ascanios/Ascanius/Io-
 lus/Iulus 11, 33—35, 37, 39, 40,
 42—45, 49, 51—55, 62, 67, 69—72,
 112, 117, 124, 129, 168, 176—184,
 186, 187, 189, 190, 239, 240, 253,
 270, 276, 277, 285—288, 294, 298,
 300, 347, 350—352, 354, 357, 358,
 361, 363, 365—367, 370, 371, 373,
 398, 400, 413, 417, 419, 420, 427, 434,
 433, 448, 452, 453, tab. 2/wklejka 2,
 tab. 8/wklejka 3

- Asklepios, Asclepios zob. Eskulap
 Askoniusz, Q. Asconius Pedianus 154
 Assaracos 165
 Astyanaks, Astyanax 370
 Atena 45, 49, 51, 64, 72, 117, 179, 183,
 349, 350, 365, 368, 371, 372, 428
 Atii, gens Atia 176, 184
 M. Atilius Regulus 326
 Atlas 350
 Attalos I 292
 Attalos II 292
 Attus Nawiusz, Attus Navius, Nevios 12,
 94, 153, 297, 350—353, 427, 431,
 tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
 Atys 72, 116, 176, 184
 Auge 117
 August, Caesar Augustus (Oktawian,
 C. Iulius Caesar Octavianus) 21,
 26, 36, 37, 40, 42—44, 49, 51, 53, 94,
 96—98, 123, 126, 136, 144, 145, 154,
 155, 161, 162, 173, 179, 180, 183—
 187, 189, 190, 192, 194, 195, 200, 209,
 223, 240, 246, 287, 290, 292, 294, 296,
 303, 320, 326, 329, 330, 345, 346, 359,
 363, 366, 372, 373, 388—390, 392,
 404, 447, 453
 Augustyn, Aurelius Augustinus 145,
 407
 Aulus Postumius 164
 Aura 168
 Aurelian, L. Domitius Aurelianus 22,
 90, 235, 305, 308, 310, 436, 438, 450,
 tab. 16/wklejka 4
 L. Aurelius Cotta 304
 Seks. Aureliusz Wiktor, Sex. Aurelius
 Victor 216, 274
 Aureolus, M' Acilius Aureolus 334
 D. Ausonius Magnus 445
 Autolykus, Autolykus 169
 Awentyn, Aventinus 401
 Avillius 135
- B
 Bachus, Bacchus 115, 116, 349
 Balakros/Balacros 108
 Beatitudo 282
 Bellerofont 224, 400
 Bellona 110
 Biton 292
 Bonus Eventus 121, 122, 282
 Brytania, Britannia 251
- C
 Caecas 168
 Caecili, gens Caecilia 164, 168, tab. 1/
 wklejka 1
 Caecilius Aristo 239
 L. Caecilius Metellus (1) 168, 394
 L. Caecilius Metellus (2) tab. 1/wklej-
 ka 1
 L. Caecilius Metellus Diadematus
 tab. 1/wklejka 1
 L. Caecilius Metellus Delmaticus
 tab. 1/wklejka 1
 M. Caecilius Metellus Q. f. tab. 1/wklej-
 ka 1
 M. Caecilius Q. f. Q. n. Metellus tab. 1/
 wklejka 1
 Q. Caecilius Metellus tab. 1/wklejka 1
 Q. Caecilius Metellus Macedonicus 146
 Q. Caecilius Metellus Pius (1) 394,
 tab. 1/wklejka 1
 Q. Caecilius Metellus Pius (2) tab. 1/
 wklejka 1
 Caeculus 168
 Caelius (Coelius) 181
 Calenus, Calebus 93
 Calpurnii Pisones 155, 171, 172
 Cn. Calpurnius Piso (1) 153, 172, 430
 Cn. Calpurnius Piso (2) 154, 172, 173,
 185
 L. Calpurnius Piso Frugi 143
 Calpus 155, 171, 172
 Caritas 282
 L. Cassius Caecianus 390

- L. Cassius Hemina 37, 46, 47, 49, 56
- L. Catius Celer 266
- Q. Cassius 121, 394
- Censorinus 226
- Centaur, Centaury, Centauri, Kentauroi 350
- Cephalon 62, 367
- Cerberus 224
- Ceres 52, 121, 122, 276, 358, 392, tab. 1/wklejka 1
- Cezar zob. C. Iulius Caesar
- Chimera 224
- Chione 169
- Chiron 224
- L. Cincius Alimentus 142
- Claritas 282
- Claudia Chelidon 120
- Claudii, gens Claudia, Klaudiusze (Marcellusowie) 167
- Ti. Claudius Chariton 120
- Ti. Claudius Faventinus 82
- M. Claudius Marcellus 327, 328, 394
- Clementia 282
- Cloelii, gens Cloelia/Cloulia 164, 166, tab. 1/wklejka 1
- Cloelius 167
- T. Cloelius tab. 1/wklejka 1
- Clonius/Clolius 166, 167
- T. Cloulius tab. 1/wklejka 1
- Cluentii, gens Cluentia 164, 165
- L. Cluentius 165
- A. Cluentius Habitus 165
- Concordia, Konkordia 282, tab. 1/wklejka 1
- Conon/Konon 80, 129, 291
- Constantia 282
- Cornelia Gallonia, Gallonia 241
- Cornelia Salonina, Salonina 240, 241, 243, 244, 246
- (Cornelius) Cethegus 116
- A. Cornelius Cossus 326
- Cornelius Dioscurides 385
- Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus 327
- P. Cornelius Lentulus Marcellinus 327
- L. Cornelius Scipio Asiagenus 368
- Cossus Cornelius Lentulus 326
- Criton 291
- Curiatii, gens Curiatia, Kuriacjusze 164, 166, tab. 1/wklejka 1
- Curiatii Trigemini, gens Curiatia 166
- Curiatius, Kuriacjusz 59
- C. Curiatius f. Trigeminus (1) tab. 1/wklejka 1
- C. Curiatius f. Trigeminus (2) tab. 1/wklejka 1
- Cyceron, M. Tulliusz Cyceron, M. Tullius Cicero 47, 66, 74, 88, 171, 178, 181, 209, 283, 300, 304, 313, 314, 320, 432, 441
- D
- Damastes 33, 62
- Damon 291
- Dardanos 47, 163, 164, 367
- Decius Mus 394
- Demetrios 367, 368
- Diadumenian, M. Opellius Antoninus Diadumenianus 238, 239
- Diana/Luna/Selene 147, 148, 168, 400, tab. 1/wklejka 1
- Diocles Peparethos 9
- Diodor Sycylijski, Diodoros/Diodorus Siculus 66
- Dioklecjan, C. Aurelius Valerius Diocletianus 234
- Diomedes (1) 224
- Diomedes (2) 34, 45, 46, 49, 51, 53, 60, 293
- Dionizos, Dionysios zob. Bachus
- Dionysios 62
- Dionizjusz z Halikarnasu, Dionysios Halicarnassensis 9, 33, 46, 48, 66, 80, 88, 96, 110, 111, 142, 143, 164, 165, 421, 441

- Dioskurowie, Dioscuri 19, 48, 57, 102—104, 191, 257, 259, 260, 262, 265, 266, 288, 307, 308, 310, 350, 354, 381, 393, 405, 419, 444, tab. 1/wklejka 1, tab. 16/wklejka 4
- Diovis 245
- Dirke, Dirce 400
- Dis 288
- Disciplina 282
- Domicjan zob. T. Flavius Domitianus
- Druzus, D. Claudius Nero Drusus Germanicus 96
- Druzus, Drusus Iulius Caesar 187
- M. Durmius 320
- Dydona, Dido 17, 34, 238, 253, 288, 368, 370
- Dyna 401
- E
- Edyp 115
- Egnatia Mariniana 241
- C. Egnatius Maxsumus 109
- M. Egnatius Rufus 149
- L. Eliusz/L. Ceionius Commodus/L. Aelius 297
- Q. Elogius 164
- Emantias 291
- Emathion 62
- Endymion 168, 400
- Eneas, Aineias/Aeneas 9—12, 16—19, 22, 25, 26, 31—72, 74, 98, 111, 117, 119, 124, 136, 139, 161, 162, 165, 167—169, 176—183, 186—190, 202—204, 208, 211, 212, 216, 221—225, 237—241, 250, 253, 270, 273, 276, 277, 282—291, 293—295, 298—301, 303, 322, 330, 345, 347, 348, 350—354, 357, 358, 361—373, 375, 379, 385, 387, 392—396, 398, 400, 402, 403, 406, 408, 413, 414, 416, 417, 419—422, 426—428, 431—434, 440, 442—444, 447—450, 452—456, 458, tab. 1/wklejka 1, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
- Kw. Ennius, Q. Ennius 62, 81, 131, 220, 253, 325, 328, 396, 441
- Eratosthenes 62
- Eskulap, Aesculapius (Asklepios, Asclepius) 116, 118, 222, 350, 351, 353, 357, 371, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
- Etias 290
- Euneos 164
- Eumenes 164
- Eumenes II 292
- Euporus 120
- Europa 393, 394
- Eurydike, Euridice 290
- Euryleon 62
- Eurysteusz, Eurystheus 224
- Eutropiusz, Eutropius 155, 335
- Ewander, Evander/Euander 11, 171, 224, 300, 355, 356, 400, 401
- F
- C. Fabius Pictor 87
- Kw. Fabiusz Piktor, Q. Fabius Pictor 9, 66, 131, 142, 414, 441
- M. Fabius Secundus 82, 83, 359, 409
- Fabii, gens Fabia, Fabiusze 167
- Fabius Ululitremulus 39, 123
- Faunus 164
- Faustinus 414
- Faustulus 11, 75, 76, 92, 93, 176, 208, 360, 373, 412—414
- Faustyna Młodsza, Annia Galeria Faustina Minor 222, tab. 16/wklejka 4
- Faustyna Starsza, Annia Galeria Faustina 79, 132, 133, 141, 217, 221, 300, 349, 401, 403, 429, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
- Fecunditas 282
- Felicitas 84, 102, 263, 282, 430
- Festus 146
- Fides 282, 310

- Filip Arab, M. Iulius Philippus 89, 91, 216, 220, 226—235, 241, 274, 378, 437, 438, 449, 454, tab. 16/wklejka 4
- Filip junior, M. Iulius Severus Philippus 226—228, 230—232
- Philippus, Filip 274
- Filip II Macedoński 364
- Filoetios 164
- Flavii, gens Flavia, Flawiusze 26, 99, 191, 192, 195, 196, 199, 202—204, 310, 323, 324, 363, 374, 388, 389, 391, 392, 419, 421, 437, 446, 449, 452, 454, 455
- T. Flavius Domitianus, Domicjan 89, 98, 192, 193, 196, 198, 203—205, 245, 254, 273, 317, 323—325, 374, 391, 435, 449, 450, tab. 16/wklejka 4
- T. Flavius Vespasianus (1), Wespazjan 69, 99, 100, 102, 128, 162, 191—193, 194, 196—202, 204, 323, 372, 374, 389—391, 402, 422, 424, 436, 437, 449, 452, tab. 16/wklejka 4
- T. Flavius Vespasianus (2), Tytus 100, 192, 193, 197, 198, 202, 203, 245, 391, 449
- C. Flavius Fimbria 46
- Flora tab. 1/wklejka 1
- M. Fonteius 48
- Fortuna 282
- Fosfor, Phosphorus 350
- Frygia, Phrygia 397
- M. Fulvius Nobilior 135
- Furius Octavianus 262, 263
- G
- Gajusz, Caius 247
- Galba, Ser. Sulpicius Galba 42, 51, 105, 197, 203, 285, 286, 372, 374, 375, 388, 392, 394, 417, 433, 434, 449, 450, 452, tab. 16/wklejka 4
- Gallien zob. P. Licinius Egnatius Gallienus
- Ganimedes 51
- M. Gavius Rufus 364
- Gegania (1) 165
- Gegania (2) 165
- Geganii, gens Gegania 164, 165
- L. Geganius 165
- T. Geganius Macerinus 165
- Gellius 135
- Genius 282
- Genius Circi 210
- Genius Iunonis Sospitae 116
- Genius populi Romani 122
- Germanik, Nero Claudius Drusus Germanicus 368
- Gerion 224
- Geta, P. Septimius Geta 374, 378
- Gloria 282
- Gordian III, M. Antonius Gordianus 376, 379
- Gyas 165
- Gyliphus 113
- H
- Hades 224, 405
- Hadrian, P. Aelius Hadrianus 24, 36, 38, 42, 63, 66, 67, 69, 76, 85, 89, 98, 108, 109, 116, 125, 126, 128, 162, 190, 207, 210—212, 219, 223, 224, 240, 284, 286, 297—300, 317, 318, 330, 332, 333, 335—339, 346—349, 352, 353, 356, 360, 361, 369, 372, 373, 375, 381, 399, 400, 415, 417, 419—421, 423, 424, 433—436, 449, 450, 453, 454, tab. 16/wklejka 4
- Hannibal 167
- Hazdrubal, Hasdrubal 168
- Hekuba, Hecuba 425
- Hegesippos 367
- Hektor, Hector 36, 51, 250, 251, 368—370, 372, 405, 407
- Helena (1) 191, 370, 405, 407
- Helena (2) 337
- Helenus 67, 187

- Heliogabal, M. Aurelius Antoninus 51,
128, 371, 386, 404
- Hellanicos 33, 45, 62
- Hera 292
- M. Herennius 37, 182, 183, 293, 294,
443
- Herkules/Herakles, Hercules 44, 48,
86, 88, 117, 119, 120, 169, 171, 224,
256, 262, 331, 334, 350—356, 396,
401, 399—403, 406, 423, 449, 454,
tab. 1/wklejka 1, tab. 2/wklejka 2,
tab. 8/wklejka 3
- Hermes zob. Merkury
- Hero 220, 400
- Herodot, Herodotos 407
- Hersilia 135, 412
- Hesperydy, Hesperides 224, 350
- Hilaritas 282
- Hippolyta 224
- Hispania 203
- Homer, Homeros/Homerus 368, 407
- Honoriusz, Flavius Augustus Honorius
403
- Honos 188, 282, 319, 320
- Hora 135
- Horacjusz, Horatius 59
- Horacjusz Kokles, Horatius Cocles 12,
17, 81, 222, 223, 297, 303, 350—354,
357, 394, 427, 431, 450, tab. 2/wklej-
ka 2, tab. 8/wklejka 3
- Horatii, gens Horatia, Horacjusze 166
- Horacy, Kw. Horacjusz Flakkus, Q. Hora-
tius Flaccus 173, 427
- Hostilius 135
- Humanitas 282
- Hypsilus 400
- I
- Ilia zob. Rea Sylwia
- Ilos/Ilus 51, 164, 369
- Iolus/Ilus/Ilius/Iulus zob. Askaniusz
- Indiges 190
- Indulgentia 282
- Italia 84, 263, 430
- Iulia, Julia (1) 177
- Iulia, Julia (2) 140
- Iulii, gens Iulia, Juliusze 164, 168,
176, 177, 180—183, 187, 191, tab. 1/
wklejka 1
- Iulii Caesares 176, 180, 182
- Iulii Iuli 176
- C. Iulius Caesar, G. Juliusz Cezar 24, 26,
37, 47—49, 52, 112, 140, 149, 162,
168, 171, 177, 178, 180—185, 187,
191, 209, 290, 294, 295, 327, 336, 363,
368, 389, 431, tab. 1/wklejka 1
- L. Iulius C. f. Agrippa 183
- L. Iulius Caesar (1) tab. 1/wklejka 1
- L. Iulius Caesar (2) 176
- L. Iulius Caesar (3) 180
- Sex. Iulius Caesar 180, tab. 1/wklej-
ka 1
- C. Iulius Dionysius 183
- C. Iulius Hyginus 93, 164
- C. Iulius Iulus (1) 176
- C. Iulius Iulus (2) 176
- C. Iulius C. f. Longus 183
- Iulius Proculus 190, 325
- gens Iunia, Juniusze 164, 167, tab. 1/
wklejka 1
- L. Iunius Brutus, L. Juniusz Brutus 166,
167, 394, 450, tab. 1/wklejka 1
- M. Iunius Brutus, M. Juniusz Brutus
167, tab. 1/wklejka 1
- L. Iunius Moderatus Columella 195
- Iustitia 282
- Iuventus/Iuventas 282
- J
- Janus, Ianus 57, 88, 142, 151, 169, 184,
185, 288, 373, tab. 1/wklejka 1
- Japyks, Iapyx 61
- Jazon, Iaso 400
- Jezus 103
- Jowisz, Iuppiter 19, 49, 56, 87, 106, 107,
116, 118, 126, 127, 146, 147, 166, 184,

- 202, 203, 208, 213, 244, 245, 247, 262, 288, 329, 326, 327, 330, 349—351, 381, tab. 1/wklejka 1, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
- Juba, Iuba 134
- Judea, Iudaea 388
- Julia Domna, Iulia Domna 378
- Julian, Flavius Claudius Iulianus 368
- Julus/Jolus zob. Askaniusz
- Junona, Iuno 74, 110, 111, 147, 213, 147, 301, tab. 1/wklejka 1
- Junona Moneta, Iuno Moneta 396
- L. Juniusz Brutus zob. L. Iunius Brutus
- M. Juniusz Brutus zob. M. Iunius Brutus
- Juturna, Iuturna 19, 265
- Juvenalis, D. Iunius Iuvenalis 76, 425
- K
- Kadmos 366
- Kajeta, Caieta 71
- Kakus, Cacus 171, 225, 351, 354—357, 401, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
- Kaligula, C. Iulius Caesar Germanicus, Caligula 42, 122, 124, 178, 186, 188—190, 209, 396, 417, 433—435, 449, 450, 452
- Kallias 291
- Kapys, Capys 118, 178
- Karakalla, L. Septimius Bassianus Caracalla/M. Aurelius Antoninus, Caracalla 51, 239, 240, 368, 371—374, 378, 382, 386, 450
- Karamallus 405
- Karauzjusz, M. Aurelius Mausaeus (?) Carausius 90, 106, 234, 248—254, 436—439, 450, 455, tab. 16/wklejka 4
- Kasandra, Kassandra/Cassandra 64, 368
- Kasjusz Dion, Cassius Dio Cocceianus 146, 395, 404, 407
- Kastor, Castor 103, 104, 265, 310, 350
- Katyliina, L. Sergius Catilina 304
- Katzamus zw. Margarites 405
- Kirke, Circe 169, 405
- Klaudia Kwinta, Claudia Quinta 350, 352, 353, tab. 2/wklejka 2
- Klaudiusz, Ti. Claudius Nero Drusus 188, 189, 201, 216, 388, 392, 394
- Klaudiusz II, M. Aurelius Valerius Claudius 90, 91, 163, 164, 235, 324, 436, 449, tab. 16/wklejka 4
- Klelia, Clelia 303
- Kleobis 292
- Kloant, Cloanthus 165
- Klodiusz, P. Clodius Pulcher 353
- Klodiusz Albin, D. Clodius Septimius Albinus 73, 418, 454
- Kodone 290
- Kommodus, L. Aelius Aurelius Commodus Antoninus 22, 105, 126, 317, 318, 320, 331, 332, 347, 353, 360, 377, 396, 435, 437, 438, 450, 454, tab. 16/wklejka 4
- Konstancjusz, C. Flavius Valerius Constantius 106, 268, 450, 455, tab. 16/wklejka 4
- Konstancjusz II, Flavius Iulius Constantius 132, 133, 272—275, 398, 403, 417, 432, 433, 449
- Konstans, Flavius Iulius Constans 275, 417, 433, 449
- Konstantyn, C. Flavius Valerius Constantinus 16, 19, 73, 74, 91, 104, 106, 262, 264, 265, 267—273, 417, 418, 431, 433, 436, 449, 450, 455, 456, tab. 16/wklejka 4
- Konstantyn II, Flavius Claudius Constantinus 399
- Konstantyna, Constantina 274
- Konsus, Consus 12, 137, 138, 274, 407, 408
- Kornelia, Cornelia 177
- Kreuzza, Creusa 45, 55, 177, 290, 300
- Kronos 115

- Kryspus, Flavius Iulius Crispus 106, 268, 455, tab. 16/wklejka 4
- Kupido, Cupido 76, 109, 110, 168, 180, 398, 401, 406, 418, tab. 1/wklejka 1, tab. 2/wklejka 2
- M. Kurcjusz, M. Curtius 17
- Kureci, Kuretes 224
- Kuriacjusz zob. Curiatius
- Kwirynus, Quirinus 12, 121, 167, 184, 209, 324, 392, 393, 394, 411, 427, 431, 443, 450, tab. 1/wklejka 1
- Kybele, Cybele 19, 72, 222, 352, 353, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
- Kydippe 292
- Kydon 114, 118
- L
- Laetitia 282
- Lakedaimon 51
- Laokoon 405
- Lara-Tacita Muta 409
- Lars Tolumnius 326
- Latynus, Latinus 11, 34, 57—59, 65, 111, 119, 286—288, 300, 427
- Latona 172
- Launa zob. Lawinia
- Lawinia, Lavinia 11, 34, 58, 62, 72, 119, 169, 176, 287, 300, 401
- Leander 220, 400
- Liber 37
- Liberalitas 282
- Libertas 109, 166, 197, 282, tab. 1/wklejka 1
- Licinii, gens Licinia, Licyniusze 116, 239, 241—247, 309, 454
- P. Licinius Cornelius Saloninus Valerianus, Salonin 241, 243, 245, 246
- P. Licinius Cornelius Valerianus, Walerian junior 241—243, 246
- P. Licinius Egnatius Gallienus, Gallien 22, 78, 90, 116, 128, 162, 234, 239—246, 305, 308, 309, 317, 319, 332—334, 366, 382, 386, 387, 418, 429, 435—438, 449, 450, 454, tab. 16/wklejka 4
- Licinius Egnatius Marinius, Marinius 241, 243
- P. Licinius Valerianus, Walerian 22, 90, 128, 239—242, 245, 309, 317, 319, 333, 334, 370, 377, 386, 435—437, 450, 454, tab. 16/wklejka 4
- Likaon 224
- Likofron, Lycophron 64
- Likurg, Lykurgos 224
- Livia Orestilla/Cornelia Orestilla 209
- C. Livius Salinator 368
- L. Livineius Regulus 37, 183, 290, 394, 447, tab. 1/wklejka 1
- Liwia, Livia Drusilla 203, 286
- Liwiusz, T. Livius 86, 87, 108, 126, 135, 140, 143, 155, 164, 172, 176, 200, 321, 407, 441
- Lizyp, Lysippos 350
- Lucjusz, Lucius 247
- Lucjusz Werus, L. Aelius Aurelius Commodus/L. Aurelius Verus 404
- Lukan, M. Annaeus Lucanus 140, 178
- Lukrecja, Lucretia 171
- T. Lucretius Carus 167
- Luna zob. Diana
- Lykastos, Lycastus 113
- M
- Magnificentia 282
- Makryn, M. Opellius Severus Macrinus 237—239
- Maksencjusz, Marcus Aurelius Valerius Maxentius 22, 26, 48, 73, 84, 90, 102—104, 106, 107, 215, 255—266, 271, 305, 308, 310, 326, 418, 430, 431, 436—438, 450, 455, tab. 16/wklejka 4
- Maksymian, M. Aurelius Valerius Maximianus Herculus 73, 74, 105, 106, 234, 255, 264, 265, 268, 418, 431, 450, 455, tab. 16/wklejka 4

- Maksymian, C. Galerius Valerius Maximianus 74, 264, 265, 418, 431, 450
- Maksymus, C. Iulius Verus Maximus 378
- Mamercus 168
- Mamilia 169
- Mamilii, gens Mamilia, Mamiliusze 169, 170
- C. Mamilius Limetanus 169
- L. Mamilius 169, 445
- Octavius Mamilius Tusculanus 169
- L. Manlius Torquatus 304
- Marcii Reges, gens Marcia 156, 171, 173, 177
- C. Marcius Censorinus 152, 156, 173, 430
- L. Marcius Philippus (1) 156
- L. Marcius Philippus (2) 153, 156, 173, 430
- C. Marcius Rutilus 156
- Q. Marcius Rex 156
- Marcus, Marcjusz 184
- Marcjalis, M. Valerius Martialis 325
- Marek Aureliusz, M. Annius Verus/M. Aelius Aurelius Verus Antoninus 22, 51, 98, 105, 126, 216, 221, 222, 231, 286, 287, 298, 299, 301, 327, 328, 349, 355—357, 375, 420, 434, 436, 449, 450, 454, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3, tab. 16/wklejka 4
- Marinianus zob. Licinius Egnatius Marinianus
- Mariusz, C. Marius 325, 326
- Mars 11, 17, 19, 25, 58, 62, 73—86, 89, 93, 102, 104, 108, 109, 113, 124, 126, 128, 129, 135, 145—147, 169, 170, 184, 189, 194, 195, 200, 204, 208, 241, 242, 247, 256, 257, 259, 261—265, 267, 276, 289, 292, 316, 320, 323, 324, 326, 330—334, 336, 350, 352, 353, 361, 382, 389—391, 398, 400, 401, 403, 406, 408—413, 416, 418—427, 429—431, 446, 454, 455, 458, tab. 1/wklejka 1, tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3, tab. 16/wklejka 4
- Mazaioś 108
- Melampus/Melampous 115
- Melkart, Melicarthus 118
- Sp. Meliusz, Sp. Maelius 167
- Memmii, gens Memmia 121, 164, 167, tab. 1/wklejka 1
- C. Memmius 167
- C. Memmius C. f. 121, 431, tab. 1/wklejka 1
- L. Memmius tab. 1/wklejka 1
- L.C. Memmius L. f. Gal. tab. 1/wklejka 1
- Memnon 368
- Menekrates 36
- Merkury, Mercurius, Hermes 45, 83, 88, 114, 169, 238, 393, 409, 410, tab. 1/wklejka 1
- Metilii, gens Metilia 164, 165
- Metilius Rufus 164
- Sp. Metilius 165
- Mettiusz Kurcjusz, Mettius Curtius 321
- Mettius Fufetius 303
- Mezencjusz, Mezentius 65, 322, 413
- Mikołaj z Damaszku, Nicolaos/Nicolaus Damascenus 178
- Miletos 114, 115, 118
- Minerwa, Minerva 53, 76, 169, 197, 213, 320, 334, 349, 350, tab. 1/wklejka 1
- Minos 114, 115, 203
- Mnestheus 167
- Moderatio 282
- Moles Martis 146, 147
- Moneta 268, 282
- Mucjusz Scewola, Mucius Scaevola 220
- Mummia Achaica 203
- Mummii, gens Mummia 165
- L. Mummius Achaicus 203
- Munificentia 282
- Myndia Pallenis 64

N

Naksos, Naxos 115
 Nautii, gens Nautia 164, 165
 Nautius/Nautes 46, 165
 Gn. Newiusz, Cn. Naevius 10, 62, 45, 220, 327, 441
 L. Naevius Surdinus 154, 173
 Sp. Nautius Sp. f. Rutilus 165
 Nemesis 191
 Neptun 193, 266, 292, 350, 393
 Neron, Nero Claudius Caesar Drusus Germanicus 105, 178—180, 189, 190, 193, 286, 368, 374, 399, 400, 404, 437, 450, 452, tab. 16/wklejka 4
 Nerwa, M. Cocceius Nerva 391, 392, 396
 Nessus 402
 Nike 370, 372
 Nil, Nilus 65
 Nobilitas 282
 Numa Pompiliusz, Numa Pompilius 150—157, 165, 168, 170—173, 184, 185, 288, 301, 326, 335, 336, 345, 430, 443, 447
 Numikus, Numic(i)us 1, 65
 Numitor 11, 74, 129
 Nyx 76

O

Oceanus 193
 Odyseusz zob. Ulisses
 Ogulnii, gens Ogulnia, Ogulniusze 87, 119
 Gn. Ogulnius, Cn. Ogulnius 86, 87, 118
 Kw. Ogulnius, Q. Ogulnius 86, 87, 118
 Oktawian, C. Iulius Caesar Octavianus zob. August
 Olimpias 406
 Omfale, Omphale 224, 350
 Ops 282
 Otacylia Sewera, Marcia Otacilia Severa 227, 230, 231

Otreus 366

Owidiusz, P. Ovidius Naso 38, 46, 79, 98, 122, 124, 136, 137, 140, 207, 441

P

Pakacjan, Ti. Claudius Marinus Pacatianus 233
 Palatyn, Palatinus 382, 383
 Pales 207, 414
 Pallas (1) 224
 Pallas (2) 110
 Pan, Faunus 96
 L. Papirius Cursor 324
 L. Papius Celsus 110—112
 Parrhasios, Parrhasius 113
 Parys, Paris/Aleksandros 34, 220, 224, 369, 370, 407
 Pasifae 203
 Patientia 282
 Patroklos, Patroclus 34, 368, 369
 Puzaniasz, Pausanias 362
 Pax 282, tab. 1/wklejka 1
 Pegaz, Pegasus 144, 148, 388
 Penaty, Penates 40, 45, 47, 48, 50, 53—57, 64, 66, 287, 288, 300, 357, 358
 Pentesileja, Penthesileia/Penthesilea 400, 405
 Perpetuitas 282
 Persefona, Persephone/Proserpina 224, 405
 Perseus 224
 Pertynaks, P. Helvius Pertinax 209
 Petronius Hedycrus 120
 P. Petronius Turpilianus 144, 147—149, 171
 Philakides 115, 119
 Philandros 115, 119
 Philonomos 291
 Phylonome 113
 Phyntia 291
 Picus 316
 Pietas 182, 282, 295, tab. 1/wklejka 1
 Pinarii, gens Pinaria 171

- Pinariusz, Pinarius (1) 165
 Pinariusz, Pinarius (2) 351, 355, 356,
 tab. 2/wklejka 2
 L. Pinarius 171
 Pinarius Natta (1) 171
 Pinarius Natta (2) 171
 Pinus 171
 Pitagoras, Pithagoras 168
 Pius, Calvus Fulvius Pius 226
 M. Plaetorius Cestius 121
 Pliniusz Starszy, C. Plinius Saecundus
 87, 154
 C. Plotius Rufus 154, 173
 Plotyna, Pompeia Plotina 337
 Plutarch, Plutarchos/Plutarchus 9, 93,
 122, 134, 164, 165, 170, 441
 Polluks, Polydeukes/Pollux 103, 265,
 310
 gens Pompeia 93
 Gn. Pompejusz Wielki, Cn. Pompeius
 Magnus 140, 149, 157, 191, 271,
 292, 326, 394, 447
 Sex. Pompeius (1) 92, 94, 446
 Seks. Pompejusz, Sex. Pompeius (2)
 292
 Pompilia 171, 184
 Pompo 151, 171, 172
 Pomponii, gens Pomponia 171, 172
 T. Pomponiusz Attyk, T. Pomponius At-
 ticus 167, 313, 314, 441
 M. Pomponius M'.f. Matho 172
 L. Pomponius Molo 151, 172, 430
 Pomponiusz, Pomponius Secundus
 220
 Pontianus, Pontius Proculus Pontianus
 226
 M. Porcjusz Katon, M. Porcius Cato (1)
 66, 164, 176, 441
 M. Porcjusz Katon, M. Porcius Cato (2)
 304
 Porsenna 222, 303, 353
 Postumus, M. Cassianus Postumus 332,
 334, 435, 450
 gens Potitia 171, 356
 Potycjusz, Potitius 351, 355, 356,
 tab. 2/wklejka 2
 Praetextatus 75
 Priam, Priamos 366, 369
 Prima 135
 Probus, M. Aurelius Probus 90, 214,
 234, 305, 306, 308, 310, 312—
 316, 332, 334, 436, 438, 450,
 tab. 16/wklejka 4
 Prometeusz, Prometheus 350
 Propercjusz, Sex. Propertius 149, 196,
 359, 441
 Providentia 282
 Pudicitia 282
 Pytheas 51
- Q
 Quies/Requies 282
 gens Quinctia 164, 167, tab. 1/wklej-
 ka 1
 Ti Quinctius (Ti Quinctilius?) tab. 1/
 wklejka 1
 T. Quinctius Flaminius 167, tab. 1/
 wklejka 1
 Quintilii 164
- R
 Rea Sylwia, Rhea Silvia/Ilia 11, 17, 19,
 25, 62, 74—85, 93, 102, 104, 117, 169,
 194, 195, 200, 213, 241, 247, 263, 264,
 292, 324, 350, 352, 353, 356, 361,
 398, 400, 401, 403, 406, 409, 410,
 412—414, 418, 420—422, 427, 429,
 430, 454, 455, 458, tab. 2/wklejka 2,
 tab. 8/wklejka 3, tab. 16/wklejka 4
 Rea, Rhea 401
 Religio 282
 Remus 10—12, 16—18, 25, 26, 31,
 33, 74, 80—82, 87, 88, 90, 92—94,
 98, 100—104, 106, 111—113, 115,
 117—120, 129, 176, 190, 191, 194,
 195, 197—201, 208, 210, 212, 215—

- 217, 219, 222, 225, 229, 231, 233, 234,
241, 244, 247, 249, 256, 258, 262, 263,
265, 267, 269—271, 292, 303—305,
307—310, 312, 316, 320, 345, 347,
350, 353, 360, 363, 372—374, 376—
379, 381, 385, 387, 389, 393, 397, 400,
402, 406, 408, 412—416, 419—421,
423, 425—427, 430—432, 436—
440, 442, 443, 445, 446, 448—450,
452—455
- Remus Silvius 129
- Rhome, Roma 400, 401, 403, 406
- Roma (1) 71, 72, 84, 85, 88, 100—102,
105—107, 109, 110, 112, 120, 157,
166, 169, 173, 180, 192—195, 197—
201, 203, 204, 207, 210, 212—215,
217—219, 223, 224, 229, 248, 256—
263, 265, 269, 271—273, 298, 300,
334, 336, 337, 345, 347, 351, 356, 360,
372, 385, 389, 391—393, 395, 397—
400, 402, 405, 417, 419, 420, 422—
424, 428, 430, 437, 444, 452, 453, 456,
tab. 1/wklejka 1, tab. 2/wklejka 2,
tab. 16/wklejka 4
- Roma (2) 117, 119
- R(h)omos, Romus 62
- R(h)omulus 62
- Romulus 9—12, 16—22, 25, 26, 31,
33, 39, 40, 42, 48, 62, 74, 80—82, 87,
88, 90, 92—94, 98, 100—104, 106,
111—113, 115, 117—131, 134, 135,
138—144, 150, 154—157, 161, 162,
169, 171, 176, 184, 186—191, 194—
202, 204, 208—212, 215—217, 219,
222, 223, 225, 229, 231, 233, 234,
241, 242, 244, 247, 249, 255, 258,
262, 263, 265, 267, 269—271, 273,
276, 282, 287, 290, 292, 298, 301,
303—305, 307—310, 312, 316—339,
345, 347, 348, 350, 353, 358—360,
363, 372—374, 376—379, 381, 385,
387, 389, 392—394, 397, 400, 402,
406—408, 411—416, 419—421,
423, 425—427, 429—432, 434—440,
442, 443, 445—450, 452—456, 458,
tab. 2/wklejka 2, tab. 8/wklejka 3
- Romulus Augustulus, Flavius Romulus
Augustus 162
- Romulus Waleriusz, Valerius Romulus
260, 266, 326
- L. Roscius Fabatus 111
- Ruminia 414
- P. Rutilius Lupus 108
- S
- Sabina, Vibia Sabina 338
- Salustiusz, C. Sallustius Crispus 62
- Salonin zob. P. Licinius Cornelius Salo-
ninus Valerianus
- Salonina zob. Cornelia Salonina
- Saloninus 245, 246
- Salus 282
- Sapientia/Sophia 282
- P. Satrienus 109
- Saturn 44, 88, 151, 169, 252, 253, 316,
tab. 1/wklejka 1
- Securitas 282
- Segesta 291
- Selene zob. Diana
- C. Sentius Saturninus 149
- P. Septimius 227
- Septymiusz Sewer, L. Septimus Severus
Pertinax 73, 246, 304, 373, 378,
386, 418, 431, 454
- Sergestus 167
- Sergii, gens Sergia 164, tab. 1/wklej-
ka 1
- M. Sergius Silus (1) 167
- M. Sergius Silus (2) tab. 1/wklejka 1
- Sertoriusz, Q. Sertorius 157
gens Serveilia 164
- Servilii, gens Servilia 164, 167, tab. 1/
wklejka 1
- C. Servilius tab. 1/wklejka 1
- M. Servilius C. f. tab. 1/wklejka 1
- C. Servilius C. f. tab. 1/wklejka 1

- C. Servilius Vatia tab. 1/wklejka 1
M. Servilius Pulex Geminus 167
G. Serwi(li)usz Ahala, C. Servi(li)us Ahala
167, tab. 1/wklejka 1
Servius 93, 165, 245
Serwiusz Tulliusz, Servius Tullius 150,
154, 158, 165
Sewer, Flavius Valerius Severus 73,
264, 265, 418, 431
Sewer Aleksander, M. Aurelius Severus
Alexander 70, 127, 128, 240, 317,
318, 331, 333, 334, 435, 436, 450, 454
Sewerowie, Severi 51, 69, 72, 127, 310,
318, 331, 374, 376, 378, 385, 386,
454
Silvii Albani 33, 176
Silvius (1) 176, 182
Silvius (2) 116
Skamandros, Skamander 369
Skefros, Skephros/Scephrus 114
Skylla, Scylla 405
Słońce, Sol/Helios 256, 270, 350, 409
Solinus 46
Somnus 76
Sophocles 36
Spes 242, 243, 282, 388
Stacjusz, P. Papinusz Stacjusz, P. Papi-
nius Stadius 195
Statyliusz, Statilii 60, 83, 412, 423,
544
Stesichoros 33, 45
Strabon, Strabo 115, 253, 368
Sulla, L. Cornelius Sulla Felix 168, 189,
325, 326, tab. 1/wklejka 1
C. Sulpicius 57, 443
Swetoniusz, C. Suetonius Tranquillus
178, 179, 203, 209, 328, 404
Sylwan, Silvanus 381
Szapur, Saporus, Shabuhr 309
- T
- Tacyt, M. Claudius Tacitus 106, 450,
455, tab. 16/wklejka 4
- Tacyt, P. Cornelius Tacitus 309, 325,
362
Talasius 135
Talthybiades 164
Talthybios 164
Tarchetios 93
L. Tarkwiniusz Pyszny, L. Tarquinius
Superbus 139, 150, 158, 165, 169,
222, 303
L. Tarkwiniusz Stary, Tarquinius Priscus
150, 153, 154, 165, 350—353, 431,
tab. 2/wklejka 2
Tarkwiniusze, Tarquinii 153
Tarpeja, Tarpeia 12, 25, 83, 142—150,
156, 157, 170, 412, 427, 429, 443,
447
Tatia 171
T. Tadius, Tytus Tacjusz 12, 132, 139,
140, 142—145, 147, 150, 151, 154,
156, 157, 170, 171, 430, 443
Tegeates 114
Telefos, Telephus 117—119, 350, 422,
423
Telegonus 169
Tellus 350, 357
Teodozjusz I, Flavius Theodosius 399,
403
M. Terencjusz Warron, M. Terentius Varro
10, 46, 47, 64, 147, 164, 165, 201, 320,
441
P. Terentius 373
Tezeusz, Theseus 350
L. Thorius Balbus 111
Tiberinus Pater, Tyber 65, 67, 76, 79, 81,
89, 102, 193—195, 351, 352, 357, 382,
383, 398, 399, 401, 402, 406, 409,
413, 418—424, 438, tab. 2/wklejka 2,
tab. 16/wklejka 4
Timaios 55
L. Titinius Clodianus 227
L. Titurius Sabinus 131, 133, 143—
145, 148, 150, 156, 157, 170, 430
Q. Titurius Sabinus 149

- Totila 405
- Trajan, M. Ulpius Traianus 21, 22, 48, 49, 100, 106, 109, 153, 190, 191, 273, 277, 284, 292, 296, 301, 327, 333, 335, 337, 354, 373, 390—398, 400, 417, 431, 433, 436, 449—451, 453, tab. 16/wklejka 4
- Trajan Decjusz, C. Messius Quintus Traianus Decius 191, 243, 386, 391
- Tranquillitas 282
- Trebonian Gall, C. Vibius Trebonianus Gallus 385, 450
- Troilos 34
- Trophimus 381
- Tros 165
- Trymalchion, Trimalchion 404
- Tullus Hostyliusz, Tullus Hostilius 150, 167
- Turnus 11, 34, 53, 59, 60, 417, tab. 8/wklejka 3
- Tutela 282
- Tyberiusz, Ti. Claudius Nero 52, 182, 187, 189, 373, 388, 392, 394, 425
- Tyche 72, 269, 371, 372, 384, 385, 428
- Tyfon/Tyfeus, Typhon/Typhoeus 190
- Tyrr(h)enia 62, 117
- Tyrrhenus, Tyrrheus, Turrhus 176
- Tytan, Tytani, Titanes 350
- Tytus zob. T. Flavius Vespasianus (2)
- Tytus Tacjusz zob. T. Tattius
- U
- Uberitas 282
- Ulisses, Ulixes/Odysseus, Odysseusz 45, 46, 51, 53, 56, 62, 164, 169, 393, 400, 405, 445
- Utilitas (Utilitas Publica) 282
- Uranus 405
- V
- Valeria Luperca 394
- Valerius Antias 134, 143
- Valetudo 282
- Vediovis, Wejowis 245
- C. Vettius Gratus Sabinianus 170
- C. Vettius Sabinianus 170
- T. Vettius Sabinus 151, 157, 170, 430
- Sp. Vettius 157, 170
- gens Veturia 170
- Mamurius Veturius 170
- Ti. Veturius 57, 170
- C. Vibius Pansa Caetronianus 49
- C. Vibius Maximus 227
- Vir(i)domarus 327
- Virtus 128, 188, 197, 261, 282, 309, 319, 320, 334, 428
- Vitellia 164
- Vitelli, gens Vitellia, Witeliusze 164
- W
- Walerian zob. P. Licinius Valerianus
- Walerian junior zob. P. Licinius Cornelius Valerianus
- Wenus, Venus/Afrodyta, Aphrodita 10, 33, 39, 42, 61, 74, 76, 84, 85, 102, 106, 107, 109, 110, 162, 168, 169, 177, 178, 180—182, 189, 190, 208, 212—215, 218, 219, 223, 224, 229, 262, 263, 273, 286, 289, 290, 336, 337, 347, 348, 369, 370, 389—392, 409, 410, 430, 431, 434, 453, tab. 1/wklejka 1
- Wergiliusz, P. Vergilius Maro 33, 40, 43, 45, 52, 55, 58, 59, 66, 161, 167, 184, 195, 239, 245, 251—253, 275—277, 285, 303, 335, 358, 401, 441
- M. Weriusz Flakkus, M. Verrius Flaccus 441
- Westa, Vesta 46—48, 51, 72, 75, 93, 179, 288, 410, 300, 358
- Wiktoria, Victoria 60, 84, 107, 110, 122, 150—152, 156, 171, 173, 189, 193, 194, 203, 214, 242, 248, 251—253, 261—263, 269, 282, 289, 309, 323, 327, 328, 337, 347, 348, 350, 388, 389, 397, 410, 413, 430, tab. 1/wklejka 1

Wellejusz Paterkulus, C. Velleius Paterculus 149, 177, 178	X
Wespazjan zob. T. Flavius Vespasianus (1)	Xenagoras 62
Wiktoryn, M. Piavonius Victorinus 235	Z
Witeliusz, A. Vitellius 197	Zenodotos 135
Wulka, Vulca 16	Zeuksippos 270
Wulkan, Vulcanus 76, 139, 168, 289, 304, 349, 409, tab. 1/wklejka 1	Zeus 115, 118, 190, 191, 224, 369

Indeks 2

Autorzy starożytni i średniowieczni*

A

- Acta S. Pontii Martyris, Acta Sanctorum Maii, 3: Acta Pontii 226
- Claudius Aelianus, De natura animalium: *Ael. Nat.* 301, 368
- Aelius Donatus, Aelii Donati in Adolphos Terenti commentum: *Don.* 10
- Aetna 15, 291, 293, 362
- Ammianus Marcellinus, Rerum gestarum libri: *Amm.* 191, 229, 226, 272—274
- L. Ampelius, Liber Memorialis: *Amp. Lib. mem.* 368
- Anthologia Latina: *Anth. Lat.* 368
- Anthologia Palatina: *Anth. Pal.* 80, 129, 190, 191, 271, 291, 292, 368
- Antoninus Liberalis, Metamorphoses: *Ant. Lib. Met.* 115
- Apollodorus, Bibliotheca: *Apoll. Bibl.* 190, 285
- Appianus
- *Bella Civilia*: *App. B. Civ.* 46, 135, 154, 165, 177, 178, 329, 368
  - *Historia Romana*: *App. Hist. R.* 46, 80, 316
- Apuleius Madaurus
- *Metamorphoses*: *Apul. Met.* 220
  - *De Mundo*: *Apul. De Mundo* 291
- Arnobius, Adversus nationes: *Arn. Adv. nat.* 359
- L. Flavius Arrianus
- *Anabasis*: *Arr. Anab.* 368
  - *Parthica*: *Arr. Parth.* 190
- Artemidorus, Oneirocritica: *Artemid. Onesicr.* 297
- Q. Asconius Pedianus, Pro M. Scauro: *Ascon. Scaur.* 154
- Athenaeus, Deipnosophistae: *Ath.* 210, 336
- Augustinus
- *De Civitate Dei*: *Aug. Civ. D.* 46, 129, 145, 245, 146, 285, 407, 408
  - *Confessiones*: *Aug. Conf.* 253
- Sex. Aurelius Victor, Liber de Caesaribus: *Aur. Vict. Caes.* 178, 216, 227, 229, 231, 246, 248, 262, 267, 274, 297, 314, 336
- D. Ausonius Magnus
- *Epigrammata de diversis rebus*: *Auson. Epigr.* 10, 446
  - *Ordo urbium nobilium*: *Auson. Urb.* 291
  - *Commemoratio professorum Burdigalensium*: *Auson. Prof. Burd.* 163

* Wykaz autorów i tytułów ich dzieł sporządzono, wykorzystując przede wszystkim abreviację przyjętą w *The Oxford Classical Dictionary*, w niektórych przypadkach je zmodyfikowano.

- Ausonii de XII Caesaribus per Suetonium Tranquillum scriptis: *Auson. xii caes.* 180
- C
- C. Iulius Caesar
- De Bello Gallico 149
- De Bello Civili: *Caes. B. Civ.* 368
- Callimachus, Hymni: *Cal. Hymn.* 115
- Cassius Dio Cocceianus, Historia Romana:
- *Cass. Dio* 75, 80, 88, 122, 135, 146, 149, 154, 156, 182, 184, 185, 187—189, 209, 223, 229, 239, 297, 316, 324, 326, 327, 329—231, 359, 368, 371, 404, 407
- Cassius Hemina, ed. H. Peter: *Cass. Hem.* 10, 46, 47, 56, 129
- Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus
- *Chronica*: *Cassiod. Chron.* 212, 226, 227, 229
- *Variae*: *Cassiod. Var.* 388
- M. Portius Cato, De agri cultura: *Cat. Agr.* 74
- C. Valerius Catullus, Carmina: *Catul.* 129, 141, 283
- Censorinus, Liber de die natali ad Quintum Caerellium: *Cens. DN* 207, 226
- Chronica Urbis Romae*, w: *Chronographus anni CCCLIII (MGH AA 9.1)*: *Chron. Urb. R.* 129, 207, 215, 227, 229, 262, 316
- Chronicon Paschale*, w: *Chronographus anni CCCLIII (MGH AA 9.1)*: *Chron. Pasch.* 270
- M. Tullius Cicero
- pro Archia: *Cic. Arch.* 368
- Brutus: *Cic. Brut.* 283, 457
- in Catilinam: *Cic. Cat.* 48, 88, 304
- pro Cluentio: *Cic. Clu.* 165
- de Oratore: *Cic. De or.* 343, 344, 441, 457
- de Divinatione: *Cic. Div.* 86, 88, 171, 207, 210, 329, 357
- de Domo sua: *Cic. Dom.* 48
- Epistulae ad Atticum: *Cic. Att.* 135, 167, 209, 300
- Epistulae ad Familiares: *Cic. Fam.* 96, 181
- pro Flacco: *Cic. Flacv.* 283
- de Inventione: *Cic. Inv.* 283, 344, 432
- pro Lege Manilia: *Cic. Man.* 321
- de Legibus: *Cic. Leg.* 10, 314, 325
- de finibus Bonorum et Malorum: *Cic. Fin.* 111, 283
- pro Marcello: *Cic. Marc.* 321
- de Natura Deorum: *Cic. Nat. D.* 47, 115, 184, 245, 283, 325
- de Officiis: *Cic. Off.* 283
- Orator: *Cic. Orat.* 432
- Partitiones Oratoriae: *Cic. Part.* 283
- Philippicae: *Cic. Phil.* 47, 74, 237, 283, 294
- pro Plancio: *Cic. Planc.* 283
- de Republica: *Cic. Rep.* 139, 140, 283, 325, 396, 403
- pro Scauro: *Cic. Scaur.* 47
- pro Sulla: *Cic. Sul.* 48
- Topica: *Cic. Top.* 283
- Tusculanae disputationes: *Cic. Tusc.* 283, 320
- in Verrem: *Cic. Ver.* 182
- Claudius Claudianus
- Panegyricus dictus Olybrio et Probino consulibus: *Claud. Ol. et Prob.* 85
- Carminum minorum corpusculum: *Claud. Carm.* 291, 292
- L. Iunius Moderatus Columella, de Re Rustica: *Col.* 195
- Anonymus qui Dionis Cassii Historias continuavit, FHG 4: *Continuator Dionis* 332
- Curiosum Urbis Romae regionum XIII, w: *Codice Topografico della Città di Roma 1*, ed. R. Valentini, G. Zucchetti: *Cur. Urb. R.* 96, 229, 273, 324, 359

D

De mirabilibus auscultationibus: *Mir. ausc.* 291

De viris illustribus urbis Romae: *De vir. ill.* 10, 80, 127, 129, 148, 153, 156, 184, 223, 326, 354

P. Diaconus, Historia Romana: *Diac.* 84

Diodorus Sardensis: *Diod. Sard.* 129

Diodorus Siculus, Bibliotheca: *Diod. Sic.* 10, 66, 69, 182

Diomedes, *Ars grammatica*, ed. H. Keil: *Diomed. Ars gram.* 10, 129

Dionysius Halicarnassensis, *Antiquitates Romanae*: *Dion. Hal. Ant. R.* 10, 33, 36, 45—49, 55, 58, 62, 65, 66, 69, 75, 80, 83, 88, 94, 96, 110, 122, 127, 129, 135, 143, 153, 156, 165, 167, 169, 171, 176, 182, 185, 190, 207, 223, 253, 265, 273, 285, 287, 290, 300, 301, 330, 353—355, 358, 359, 366, 367, 401, 408, 410, 414

E

Epitome de Caesaribus: *E. de Caes.* 227, 246, 255, 297, 301, 312

Q. Ennius, *Annales*: *Enn. Ann.* 101, 122, 396

Eutropius, *Breviarium ab Urbe condita*: *Eutr.* 146, 155, 165, 210, 226, 227, 255, 297, 301, 327, 331, 335

F

Q. Fabius Maximus Servilianus: *Fab. Max. Hist.* 66

Sex. Pompeius Festus, *De verborum significatu*, ed. W.M. Lindsay: *Fest.* 10, 48, 62, 94, 127, 146, 167—171, 176, 195, 207, 359

Festus, *Breviarium rerum gestarum populi Romani*: *Fest. Brev.* 150

L. Annaeus Florus, *Epitome bellorum omnium annorum DCC*: *Flor. Epit.* 10, 113, 126, 156, 184, 190, 322, 327, 330, 335, 408

Sex. Iulius Frontinus, *de Aquis Urbis Romae*: *Fron. Aq.* 156, 284

G

A. Gellius, *Noctes Atticae*: *Gel. NA* 12, 74, 135, 146, 245

Magister Gregorius, *de Mirabilibus Urbis Romae*: *Greg. Mirab.* 215

H

Historia Augusta: *HA*

— Aelius: *HA Ael.* 253

— Antoninus Pius: *HA AP* 141, 221, 223, 224, 296, 297, 300, 301

— Alexander Severus: *HA AS* 187, 296, 332, 336

— Commodus: *HA C* 331

— Claudius: *HA Cl.* 163, 296, 324, 336

— Clodius Albinus: *HA AlC* 336

— Diadumenianus: *HA Diad.* 238, 253

— Didius Iulianus: *HA DJ* 332

— Gallieni II.: *HA Gall.* 246

— Gordiani III.: *HA Gd.* 227, 231, 336

— Hadrianus: *HA H* 66, 229, 253, 297, 335, 336

— Heliogabalus: *HA Hel.* 297, 404

— Marcus Antoninus: *HA MA* 253, 300

— Opellius Macrinus: *HA OM* 253, 296

— Pertynaks: *HA P* 209

— Pescennius Niger: *HA PN* 336

— Probus: *HA Pr.* 314, 332

— Severus: *HA S* 10, 304, 305

— Tyranni XXX.: *HA T* 229

— Verus: *HA V* 297, 404

Herodianus, *Ab excessu Divi Marci*: *Hdn.* 47, 239, 368, 371

- Herodotus, *Historiae*: Hdt. 113, 164, 292
- Hesiodos, *Theogonia*: Hes. *Th.* 33, 115
- Hieronymus
- *Chronicon*: Hier. *Chron.* 75, 84, 212, 227
  - praefatio ad Paulinianum, w: S. Eusebii Hieronymus interpretatio libri Didymi Alexandrini de Spiritu Sancto, PL 23: Hier. *praef.* 103, 273, 359
- Homerus
- *Ilias*: Hom. *Il.* 33, 36, 60, 164, 235, 369
  - *Odyssea*: Hom. *Od.* 113, 169
- Homerus Latinus (*Ilias Latina*) 285
- Q. Horatius Flaccus
- *Ars Poetica*: Hor. *Ars.* 173, 343—345
  - *Carmina*: Hor. *Carm.* 81, 108, 111, 146, 169, 178, 285, 329, 330
  - *Carmen Saeculare*: Hor. *Carm. Saec.* 54
  - *Epistulae*: Hor. *Epist.* 397
  - *Epodi*: Hor. *Epod.* 141, 169
  - *Saturae (Sermones)*: Hor. *Sat.* 179, 427
- C. Iulius Hyginus, *Fabulae*: Hyg. *Fab.* 291, 293
- I
- Flavius Iosephus: *De bello Iudaico*: Ios. *B. Iud.* 200
- Ioannis Malalas, *Chronographia*: Malal. 46, 270
- Isidorus Hispalensis, *Origines (Etymologiae)*: Isid. *Orig.* 66, 368
- Iulianus, *Epistulae*: Iul. *Epist.* 368
- M. Iunianus Iustinus, *Historiae Philippicae*: Iust. *Hist. Phil.* 10, 80, 129, 368
- D. Iunius Iuvenalis, *Saturae*: Iuv. *Sat.* 47, 66, 76, 129, 163, 426
- L
- L. Caecilius Lactantius
- *Divinae institutiones*: Lact. *Inst.* 86
  - *de mortibus persecutorum*: Lact. *Mort. pers.* 253, 255, 256
- Liber genealogus, w: Chronographus anni CCCLIII, add. (MGH AA 9.1): *Lib. gen.* 129
- T. Livius
- *ab Urbe condita*: Liv. 10, 12, 43, 44, 46—48, 59, 80, 87, 94, 108, 110, 118, 121, 127—129, 131, 133, 135, 139, 140, 142, 143, 147, 148, 153, 155, 156, 164—166, 168—172, 176, 177, 184, 185, 190, 200, 203, 223, 287, 301, 303, 304, 313, 317, 321, 322, 324, 326, 329, 330, 332, 353—356, 358, 368, 407, 408, 410, 457
  - *periochae*: Liv. *per.* 146, 327, 330
- M. Annaeus Lucanus, *Bellum civile (Pharsalia)*: Luc. 47, 140, 179, 321, 368
- T. Lucretius Carus, *de Rerum Natura*: Lucr. 283
- Lycophron, *Alexandra*: Lyc. *Alex.* 62, 64, 285, 358, 368
- Lycurgus, *Oratio in Leocratem*: Lyc. *Orat.* 291
- Johannes Lydus
- *de magistratibus*: Lyd. *Mag.* 10, 38
  - *de mensibus*: Lyd. *Mens.* 196
- M
- Ambrosius Theodosius Macrobus, *Saturnalia*: Macr. *Sat.* 245, 287, 359
- M. Manilius, *Astronomica*: Man. *Astr.* 326
- M. Valerius Martialis
- *Epigrammata*: Mart. *Epigr.* 86, 129, 148, 196, 220, 291, 324, 359
  - *Spectacula*: Mart. *Spect.* 220

Matthaeus Parisiensis: Matthaei Parisiensis Chronica Majora, ed. H. Richards Luard 260

N

Cn. Naevius, Bellum Punicum: Naev. 56

Cornelius Nepos, Atticus: Nep. Att. 167, 330

Nicolaus Damascenus, Caesar Augustus:

Nic. Aug. 178

Nonnius Marcellus, In doctorum indagine: Nonnius 93

Notitia Urbis Romae regionum XIII, w: Codice Topografico della Città di Roma 1, ed. R. Valentini, G. Zucchetti: Not. Urb. R. 96, 229, 273, 324, 359

O

Iulius Obsequens, Prodigiorum liber: Obs. 10, 46, 88, 146, 147

Origo gentis Romanae: OGR 10, 36, 37, 47, 66, 69, 71, 75, 80, 108, 129, 164, 176, 285, 287, 300

P. Orosius, Historiae adversus paganos: Oros. 129, 165, 184, 227, 296, 330

P. Ovidius Naso

— Amores: Ov. Am. 285

— Ars Amatoria: Ov. Ars 74, 137, 141

— Fasti: Ov. Fast. 10, 38, 39, 45—48, 50, 51, 53, 54, 73, 75, 80, 81, 94, 99, 122, 127, 128, 135, 138, 140, 142, 146, 148, 156, 169, 170, 179, 185, 207, 208, 245, 284, 285, 287, 294, 322, 329, 330, 336, 354, 355, 358, 359

— Metamorphoses: Ov. Met. 45, 54, 57, 121, 135, 138, 148, 169, 190, 283, 300, 313, 359, 367

P

XII Panegyrici Latini: Paneg. Lat. 255, 256, 260, 327

Pausanias, Graeciae descriptio: Paus. 38, 46, 51, 114, 115, 117, 119, 224, 290, 291, 297, 371

A. Persius Flaccus, Saturae: Pers. Sat. 10, 129

Francesco Petrarca, Familiarum rerum liber: Petr. Fam. 86

Petronius Arbiter, Satiricon: Petr. Sat. 404

Flavius Philostratus

— Heroicus: Philostr. Her. 368

— Vita Apolloni: Philostr. V. Apol. 163

Photius, Bibliotheca: Phot. Bibl. 80, 129, 291, 292

C. Plinius Secundus, Epistulae: Plin. Ep. 83, 343, 344, 432

C. Plinius Secundus, Naturalis Historia: Plin. Nat. 38, 47, 51, 87, 94, 113, 122, 129, 135, 136, 146—148, 153, 154, 156, 167, 169, 187, 196, 210, 223, 316, 324, 353, 354, 410, 432

Plutarchus

— Aemilius Paulus: Plut. Aem. 167, 168

— Alexander: Plut. Alex. 368

— Caesar: Plut. Caes. 135

— Camillus: Plut. Cam. 46, 47, 357

— Cato Minor: Plut. Cat. Min. 189

— Coriolanus: Plut. Cor. 156

— de fortuna Romanorum: Plut. Fort. Rom. 165

— de fraterno amore: Plut. Frat. am. 292

— Flamininus: Plut. Flam. 167

— comparatio Lycurgi et Numae: Plut. Lyc. & Num. 165

— Marcellus: Plut. Marc. 325, 327

— Nicias: Plut. Nic. 82

— Numa: Plut. Num. 83, 151, 155, 157, 165, 168, 170—172, 184, 185, 336, 410

— Parallela minora: Plut. Par. min. 74, 113

- Pompeius: Plut. *Pomp.* 326
- Publicola: Plut. *Publ.* 223, 354
- Quaestiones Graecae: Plut. *Q. Gr.* 51, 164
- Quaestiones Romanae: Plut. *Q. Rom.* 165, 196, 287
- Romulus: Plut. *Rom.* 10, 12, 75, 80, 93, 94, 96, 117, 119, 121, 122, 127, 134, 135, 140, 169, 207, 210, 287, 322, 326, 327, 330, 359, 408, 410
- Polybius: Polyb. 168, 222, 292
- Pomponius Porphyrio, commentarii in Horatii Flacci carmina: Porph. *Hor. C.* 81, 285
- Porphyrius
  - vita Plotini: Porph. *Plot.* 246
  - vita Pythagorae: Porph. *Pyth.* 115
- Procopius Caesariensis, de Bello Gothico: Procop. *Goth.* 113, 184, 270, 273
- Sex. Propertius, Elegiae: Prop. 10, 47, 66, 86, 108, 110, 126, 129, 143, 148, 149, 157, 169, 196, 223, 301, 326, 327, 354, 355, 359
- Aurelius Clemens Prudentius, Contra Symmachum: Prud. *C. Symm.* 229
- Q
- M. Fabius Quintilianus, Institutio oratoria: Quint. *Inst. orat.* 343
- R
- Rhetorica ad Herennium: *Rhet. Her.* 343, 344, 428, 432
- S
- C. Sallustius Crispus
  - Catilina: Sal. *Cat.* 43, 62, 321
  - Historiae: Sal. *Hist.* 326
  - Iugurtha: Sal. *Iug.* 163
- Scholia Veronensia ad Aen.: *schol. Veron. Aen.* 37, 48, 56
- L. Annaeus Seneca, Controversiae: Sen. *Con.* 47, 359
- L. Annaeus Seneca
  - Apocolocyntosis: Sen. *Ap.* 179
  - ad Helviam matrem: Sen. *Helv.* 359
  - ad Lucilium: Sen. *Luc.* 432
  - de Beneficiis: Sen. *Ben.* 285, 291, 293
  - Epistulae: Sen. *Ep.* 176, 313, 445
  - Naturales Quaestiones: Sen. *Nat.* 148
- Maurus Servius Honoratus, Commentarius in Vergilium
  - Serv. *Aen.* 10, 33, 45—48, 62, 66, 74, 75, 81, 93, 98, 122, 127—129, 135, 147, 148, 154, 164, 165, 168, 171, 176, 223, 229, 270, 285, 287, 300, 354, 359, 401
  - Serv. *Buc.* 245
- Sidonius Apollinaris, Carmina: Sid. *Apol. Carm.* 85
- Silius Italicus, Punica: Sil. *Pun.* 46, 47, 135, 146, 147, 165, 168, 169, 203, 285, 291
- C. Iulius Solinus, Collectanea rerum memorabilium: Solin. 46, 47, 49, 127, 168, 207, 291, 322, 359, 368
- Hermias Sozomenus: Soz. 270
- P. Papinius Statius, Silvae: Stat. *Silv.* 122, 129, 169, 191, 195, 400
- Joannes Stobaeus, Florilegium (Sermones): Stob. *Flor.* 291
- Strabo, Geographia: Strab. 75, 80, 113, 115, 119, 129, 178, 182, 191, 224, 253, 291, 292, 316, 367, 368, 377
- C. Suetonius Tranquillus
  - Augustus: Suet. *Aug.* 96, 101, 146, 155, 180, 184, 185, 187, 189, 253, 326, 328—330, 404
  - Caligula: Suet. *Cal.* 178, 189, 209, 284
  - Claudius: Suet. *Cl.* 182, 189, 224
  - Domitianus: Suet. *Dom.* 196, 204, 253, 324
  - Galba: Suet. *Gal.* 203

- Iulius: Suet. *Iul.* 156, 171, 177, 178, 181, 184, 189, 209
- Nero: Suet. *Nero* 48, 180, 189, 253, 404
- Tiberius: Suet. *Tib.* 189, 284, 330, 425
- Vespasianus: Suet. *Vesp.* 191, 192
- Vitellius: Suet. *Vit.* 164, 174
- Suidae Lexicon: Suid. 292

T

Cornelius Tacitus

- Agricola: Tac. *Agr.* 253
- Annales: Tac. *Ann.* 10, 12, 38, 48, 94, 135, 148, 170, 177, 182, 185, 188, 189, 202, 294, 354, 362, 368
- *Dialogus de Oratoribus*: Tac. *Dial.* 161

— Germania: Tac. *Ger.* 313

— Historiae: Tac. *Hist.* 192, 313

Q. Septimius Florens Tertullianus

- ad Nationes: Tert. *Nat.* 196, 285
- De Idolatria: Tert. *Idol.* 196
- De Spectaculis: Tert. *Spect.* 407

Themistius, Orationes: Them. 270

Thucydides, De bello Peloponnesiaco:

Thuc. 182, 368

Albius Tibullus, Elegiae: Tib. 62, 148

V

Valerius Maximus, Facta et Dicta Memorabilia: V. Max. 48, 95, 127, 146, 148, 209, 291, 322, 326, 327, 353, 357, 359, 408

M. Terrentius Varro

- De lingua latina: Var. *Ling.* 12, 48, 66, 69, 94, 96, 127, 147, 170, 184, 201, 220, 253, 287, 322, 359, 408
- Res Rusticae: Var. *Rust.* 64, 66, 101, 207, 210, 300, 358

C. Velleius Paterculus, Historia Romana: Vell. 9, 108, 146, 149, 177, 184, 326, 330

P. Vergilius Maro

- Aeneis: Verg. *Aen.* 10, 40, 43—45, 47, 51, 53—58, 60—62, 64—66, 68—71, 95, 98, 127—129, 139, 152, 165, 167, 168, 170, 171, 176, 184, 185, 187, 189, 195, 238, 239, 250, 253, 276, 283—289, 293, 303, 313, 322, 326, 327, 330, 335, 355, 356, 358, 359, 367, 401, 409

— Eclogae [Bucolica]: Verg. *Ecl.* 245, 248, 252, 275

— Georgica: Verg. *Georg.* 253

Vergilius Vaticanus: Verg. *Vat.* 66, 276

M. Vitruvius Pollio, De architectura: Vitr. 146, 359

X

Xenophon, Cynegeticus: Xen. *Cyn.* 285

Z

Joannes Zonaras, Epitome Historiarum: Zon. 148, 182, 270

Zosimos, Historia nova: Zos. 227, 270, 271

Indeks 3

Autorzy i współtwórcy nowożytni*

A

- Abaecherli Boyce Aline 16
Abdy Richard Anthony 186
Abramowiczówna Zofia 245, 248, 252, 275
Adam Richard 88
Aichholzer Peter 17, 25, 36—38, 42, 45, 48, 49, 52, 63, 64, 67, 70, 72, 75, 76, 78, 79, 81—86, 89, 90, 94, 97—100, 102, 123—126, 132, 143, 151, 181, 186, 193, 198, 211, 212, 231, 234, 241, 248, 249, 276, 285—290, 293, 298, 299, 308, 318, 338, 354, 358, 363—368, 371—373, 375, 377, 379, 389, 390, 399, 409, 415, 419—422, 427, 429, 434, 435, 437—439, 441, 443, 446—448, 452, 453
Albertson Fred C. 17, 19, 75—79, 81—85, 102, 136, 241, 263, 399, 412, 420—422, 425, 429, 430
Aleksandrowicz Tadeusz 108
Alföldi András/Andreas 19, 24, 36, 37, 55, 57, 58, 64, 69, 90, 107, 111, 116, 118, 122, 168, 227, 235, 245, 246, 261, 269, 271, 290, 293, 305, 312, 325, 358, 366, 367, 400, 403, 506
Alföldi-Rosenbaum Elisabeth 24, 404, 405, 506
Alföldi Maria Radnóti 91, 258, 261, 262, 265, 308, 438
Allen Nick J. 32
Alten Dieter 268
Amandry Michel 362, 369
Amela Valverde Luis 37
Ando Clifford 426
Andreussi Maddalena 12
Angelova Diliana N. 313, 326
Arnaldi Adelina 260, 310
Arnold-Biucchi Carmen 292, 293
Arslan Ermanno A. 442
Arslan Melih 115, 377
Arya Darius A. 136, 412
Assenmaker Pierre 46, 47, 49, 52, 182, 295
Awianowicz Bartosz B. 320, 333
Axtell Harold L. 244, 281
Aymard Jacques 319
- #### B
- Babelon Ernest 507
Bahrfeldt Max 373
Balbuza Katarzyna 203, 212, 213, 226—228, 231—233, 246, 285, 286, 307, 310, 330
Ballabriga Alain 43
Balland André 325

* Indeks nie obejmuje nazwisk z *Bibliografii*.

- Banduri Anselmo 310
 Bărbulescu Mihai 316
 Barenghi Francesca 19, 212, 453
 Barker Graham 254
 Baroin Catherine 174
 Bartoli Alfonso 136, 145
 Bastien Pierre 90, 106, 227, 261, 268,
 307, 309, 310
 Bats Maria 226
 Bauer Heinrich 135
 Baydur Nezhahat 374
 Bayet Thomas 214
 Beard Mary 39, 330
 Beaujeu Jean 125, 212, 216, 296, 338,
 339, 346
 Becatti Giovanni 154
 Bedon Robert 291
 Belayche Nicole 362, 384
 Bellinger Alfred Raymond 23, 50, 98,
 363, 369, 370, 372, 374, 375, 378, 381,
 448
 Belloni Gian Guido 19, 64, 121, 154,
 204, 293, 298, 346, 354, 357
 Bennett Julian 451
 Benoist Stéphane 21, 202, 207, 216,
 226, 255, 332, 346
 Berdowski Piotr 292, 293
 Bernareggi Ernesto 201, 396
 Bernhart Max 365
 Besly Edward 90, 234, 248, 308, 439
 Bettini Maurizio 33
 Bibik Barbara 150, 155, 226, 301
 Bickerman Elias Joseph 65
 Bieber Margarete 156, 320
 Bieńkowski Piotr 72, 289
 Birkenmajer Józef 81, 141
 Birley Anthony R. 190, 212, 335, 337,
 338
 Bitto Irma 37, 290, 292, 293, 367
 Blamberg Jan Eric 394, 451
 Boatwright Mary Taliaferro 212, 223,
 298
 Bobrowski Antoni 36
 Bonanome Daniela 81, 83, 409, 413
 Boni Giacomo 262
 Borda Maurizio 61, 83, 136, 413
 Borgna Elisabetta 185
 Börner Susanne 287, 298, 299, 327, 351,
 355, 357, 434
 Boruch Wojciech 286, 323
 Boulogne Jacques 141
 Bowman Alan K. 253
 Bréchet Christophe 36, 368
 Bremmer J.N. 9, 88, 113, 117
 Brenot Claude 235, 421
 Brilliant Richard 433
 Briquel Dominique 10, 62, 88, 94, 101,
 111
 Brizio Edoardo 61, 83, 413, 414
 Brown Donald Frederic Mackenzie 214,
 357
 Brown Robert 135, 140—142
 Brożek Mieczysław 54, 122, 140, 179,
 191, 195
 Bruggisser Philippe 129, 262, 263,
 325
 Bühlmann Josef 540
 Bulas Kazimierz 370
 Buraselis Kostas 151, 172
 Burkert Walter 336
 Burnett Andrew 444, 507
 Burrell Barbara 383, 385
 Bursche Aleksander 23
 Butcher Kevin 361
 Buttrey Theodore V. 507
 Buxton Bridget 48

 C
 C.L. 102, 376
 Caccamo Caltabiano Maria 35, 37, 282,
 290, 310, 366, 369
 Cagiano de Azevedo Michelangelo 194
 Calciati Romolo 506
 Caló Levi Annalina 275
 Cameron Alan 346, 405
 Camous Thierry 31, 140, 161, 326

- Canciani Fulvio 34, 36—40, 42, 43, 45, 48—50, 52, 54, 55, 57, 58, 61, 63, 67, 69—72, 124, 181, 183, 186, 190, 211, 276, 285—291, 298, 299, 354, 363—367, 371, 392, 399, 419, 420, 427, 434, 447, 448, 452, 453
- Cappelli Rosanna 31, 61, 64, 75, 83, 104, 136, 300, 354, 358, 409, 410, 413, 422, 544
- Carandini Andrea 10, 17, 31, 75, 93, 101, 131, 133, 142
- Carcopino Jérôme 16
- Carettoni Gianfilippo 83, 135, 136, 145, 412, 538
- Carion Thierry 180
- Carradice Ian A. 507
- Carroccio Benedetto 292
- Carruba Anna Maria 17, 262
- Carson Robert Andrew Glindinning 107, 251, 258, 261, 265, 390, 438
- Casali Antonio 82
- Casey John 252, 274
- Cassatella Alessandro 212
- Castagnoli Ferdinando 55
- Cavedoni Celestino 97
- Cecamore Claudia 51
- Cecchelli Carlo 273
- Cellini Giuseppina Alessandra 428
- Cesano Secondina Lorenza 50, 100
- Charlesworth Martin Percival 282
- Chausson François 301
- Chaves Francisca 373
- Cheung Ada 457
- Chiappini Alessia 64, 301, 358
- Chioffi Laura 201
- Christol Michel 256, 371
- Cichocka Helena 330
- Clarke John R. 40
- Classen Carl Joachim 121, 282
- Clay Curtis L. 405, 506
- Coarelli Filippo 48, 83, 136, 201, 207, 212, 223, 324, 330, 337, 353, 354, 357—359
- Cohen Henry 22, 72, 126, 128, 133, 197, 228, 333, 351, 432, 506
- Colpo Isabella 77
- Cornell Timothy J. 9, 33, 62, 88, 441
- Craloni Marco 422
- Crawford Michael H. 48, 180, 441, 507
- Cullhed Mats 84, 256, 258, 263, 425, 430
- Cumont François 103, 104, 265
- Curran John 138, 262
- Czubek Jan 179, 196, 427
- Czuj Jan 256
- D
- D'Onofrio Cesare 337
- Dardenay Alexandra 17—20, 25, 34, 37—40, 42, 43, 45, 48—50, 52, 54, 55, 61, 64—67, 69—72, 75—79, 81—93, 95—100, 102—110, 120, 123—128, 132—136, 143, 144, 151, 170, 174, 181, 183, 186, 187, 189, 190, 193, 194, 198, 203, 204, 210—212, 215, 217, 231, 234, 238, 241, 242, 247—249, 258, 261—263, 265, 268—271, 276, 285—293, 298—300, 305, 307, 308, 310, 313, 317—319, 323, 324, 331, 333, 337, 338, 346, 347, 354, 357, 359, 364, 366, 371, 373, 382, 389, 390, 392, 395, 399, 402, 409, 410, 412—415, 419—423, 425—427, 429, 430, 434—439, 441, 443, 446—448, 452, 453, 544
- Dattari Giovanni 105, 375, 506
- Dąbrowa Edward 19, 103, 108, 212, 324, 386
- De Blois Lukas 240, 242, 243
- de la Bédoyère Guy 251, 252
- De Gasperis Francesco 260
- De Maria Sandro 107
- de Montfaucon Bernard 540
- De Ranieri Cristina 331
- Deniaux Elisabeth 37, 293

- Depeyrot Georges 91, 258, 308, 438,
 444, 506
 Desnier Jean-Luc 390, 391
 Deubner Ludwig 281
 Discanno Geremia 414
 Donaldson Thomas Leverton 539, 540,
 542
 Donciu Ramiro 256
 Dondin-Payre Monique 163
 Donlan Walter 32
 Dopico Cañzos Maria Dolores 307
 Dougherty Carol 141
 Dressel Heinrich 23, 73, 91, 106, 107,
 194, 210, 243, 269, 287, 298, 299, 327,
 346, 351, 352, 355, 357, 431, 434
 Drost Vincent 22, 73, 78, 84, 90, 91,
 102, 103, 107, 215, 256, 258—266,
 307, 308, 310, 419, 425, 430, 431, 438,
 539, 541
 Dubourdieu Annie 37, 45, 47, 48, 52,
 54, 64, 287, 357, 358
 Dulière Cécile 16, 17, 25, 72, 75, 76,
 81—100, 102—110, 114—120, 193,
 194, 198, 201, 210—212, 215, 217,
 231, 234, 235, 241—243, 246—249,
 254, 258, 261—263, 265, 268—271,
 289, 305, 307, 308, 310, 312, 325,
 346, 359, 372—379, 381—393, 386,
 387, 389, 390, 392, 395, 402, 409,
 412, 414, 419—425, 430, 437—439,
 441, 443, 446, 448, 452, 453, 539,
 544
 Duncan Thomas S. 64, 239, 290, 364—
 366
 Dupont Florence 9, 313
 Dutkiewicz Dorota 176, 177, 182
 Duval Noël 255
 Dyrłaga Przemysław 238, 239
 Dziuba Agnieszka 354
- E
- Edbrooke Owen Robert, Jr. 273
 Eckhel Joseph 24
 Edwards Catharine 325
 Ekes Karolina 237, 283, 344
 Elkins Nathan 213, 223, 262, 324,
 399
 Elmer Georg 334
 Elsner Jaś/John 54, 103
 Ercolani Cocchi Emanuela 144, 147,
 149, 168
 Erizzo Sebastiano 24
 Erskine Andrew 176, 224, 368, 369
 Estiot Sylviane 292, 293, 309, 315
 Evans Jane De Rose 19, 37, 87, 93, 94,
 109, 110, 136, 145, 148, 149, 154, 157,
 170, 173, 174, 180, 185, 289, 293, 325,
 384, 443, 445
 Ewald Björn Christian 75, 81, 84
- F
- Fabbrocotti Emanuela 151—153
 Farney Gary D. 170, 176, 182
 Fears Jesse Rufus 281, 282, 284, 394
 Fell Martin 451
 Ferrero Michela 329
 Ferro Claudia 97, 200, 389, 439, 448,
 451
 Filges Axel 365, 366, 373—375, 377—
 379
 Fittschen Klaus 72, 134, 289
 Flaig Egon 174, 444
 Flower Harriet I. 121, 287, 326, 444
 Fontana Carlo 69, 365, 370
 Formigli Edilberto 262
 Forrer Leonard 377, 378, 506
 Foss Clive 226, 275, 313, 346
 Franzoni Claudio 291—293
 Fried Johannes 262
 Froehner Wilhelm 17, 72, 133, 432
 Frothingham Arthur Lincoln 289
 Fuchs Günter 42, 124, 186
 Fuchs Werner 17, 36—39, 43, 50, 55,
 183, 290, 291, 293, 366, 367
 Fündling Jörg 297
 Furuhausen Hans 83, 136, 137, 145, 412

G

Gabba Emilio 163, 164
 Gaebler Hugo 36, 54, 290, 364, 367
 Gagé Jean 33, 65, 111, 116, 117, 123,
 124, 126, 146, 171, 176, 197, 210, 212,
 214, 217, 218, 220, 226, 229, 246, 260,
 312, 323, 328—330, 346, 540
 Galinier Martin 394, 451
 Galinsky G. Karl 20, 36, 37, 39, 52, 55,
 58, 72, 284, 285, 288—290, 293, 364,
 366, 367, 457, 537
 Galletier Edouard 326
 Gansiniec Zofia 146, 322
 Garzón Blanco Alberto Carlos 297
 Garzón Blanco José Antonio 297
 Gatti Clementina 47, 51, 203
 Geiger Michael 242, 246
 Gersht Rivka 17, 75, 76, 78, 79, 81—85,
 212, 241, 399, 409, 420—422, 429
 Ghedini Francesca 370, 400, 407
 Giampaglia Amedeo 43, 64, 69, 300,
 354, 358, 364, 370, 372
 Giampiccolo Eleonora 291—293
 Giard Jean-Baptiste 197
 Giglioli G.Q. 72, 288
 Giorgi Giorgio 212
 Glas Toni 243
 Głuszek Inga 362
 Gneccchi Francesco 24, 25, 59, 60, 133,
 210, 212, 269, 281, 282, 284, 320, 354,
 451, 506
 Gołębiowski Stefan 111, 427
 González Fernández Rafael 313
 Göbl Robert 22, 78, 90, 116, 128, 234,
 235, 241—244, 246, 247, 305, 308,
 319, 333, 346, 429, 436, 438
 Grandazzi Alexandre 359
 Grandvallet Claire 243
 Grant Michael 9, 15, 146, 200, 254, 274
 Green Carin 139
 Gricourt Daniel 266
 Grueber Herbert Appold 201, 506
 Grunow Sobocinski Melanie 205

Gusman Pierre 423, 544
 Guzzetta Giuseppe 37, 183, 291, 292
 Gysen Philippe 315

H

Haley Evan 336, 337
 Hamberg Per Gustaf 282
 Hannestad Niels 64, 240
 Harl Kenneth W. 35, 362, 363, 365, 379
 Harling Nicholas 186
 Harrison S.J. 139, 303
 Hauer-Prost Maria 75, 76, 78, 79, 81—
 85, 102, 241, 258, 263, 420, 422, 425,
 429, 430
 Head Barclay Vincent 37
 Hedlund Ragnar 320, 457
 Heim François 319
 Hekster Olivier Joram 190, 255, 286,
 396
 Heuchert Volker 362
 Heydemann H. 71, 538
 Heymann H. 379
 Hill Philip Victor 107, 124, 214, 262,
 324, 338
 Hingley Richard 426
 Hirt Alfred Michael 368
 Holden Antonia 220, 274, 403, 404,
 407, 408
 Hölkeskamp Karl-Joachim 168
 Holleman A.W.J. 87
 Holliday Peter J. 54, 82, 83, 413—415
 Holmes Nicholas M. McQ. 243
 Hölscher Tonio 240, 293, 343, 416, 426,
 429
 Horsfall Nicholas 33, 36, 43, 45, 50, 55,
 65, 163, 181, 284, 285, 290, 367
 Horvat Benko 132, 274, 357, 402, 432
 Hostein Antony 23, 371
 Howgego Christopher 35, 362, 363,
 386, 442
 Hryniewiecka Anna 301, 312
 Humphrey John H. 405

J

Janiszewski Paweł 316
 Jastrzębowska Elżbieta 103, 262
 Jenkins Michael R. 64, 212, 271, 287,
 298, 354, 358, 401—403, 407
 Jitta Josephus 404, 405
 Joachimowicz Leon 293
 Johnston Ann 23, 371, 378, 386
 Jory E.J. 405
 Josifovski Pero 374
 Jost Madeleine 47

K

Kaczanowicz Wiesław 228, 231, 233,
 248, 251, 315
 Kaiser-Raiss Maria Regina 347
 Karyłowski Tadeusz 40, 44, 45, 56—
 58, 60, 62, 68, 70, 139, 152, 184, 195,
 238, 239, 250, 276, 283—285, 287,
 293, 304, 355, 359, 409
 Katsari Constantina 362
 Kearsley Rosalinde 329
 Kellner Wendelin 91, 271
 Kelly Gavin 273
 Kent John P.C. 43, 270, 345, 346
 Kienast Dietmar 209, 216, 222, 299,
 336, 338, 346, 348
 Kiersnowski Ryszard 439
 King Cathy Elizabeth 251
 Kirkpatrick Jonathan 384
 Kisch Yves 335
 Kiss Zsolt 400
 Kleinbauer W. Eugene 274
 Kleiner Diana E.E. 48
 Kleiner Fred S. 107, 289
 Kleiner Gerhard 507
 Klose Christoph 327
 Kluczek Agata Aleksandra 12, 19, 20,
 87, 131, 212, 218, 226, 240, 243, 255,
 291, 315, 332, 346, 386, 451
 Kocur Mirosław 407
 Köhler Wilhelm 281, 307
 Kolb Frank 10, 368

Kolendo Jerzy 22
 Kołoczek Bartosz 207, 226, 316
 Kołodziejczyk Stanisław 304
 Komnick Holger 48, 100, 121, 153,
 191, 292, 327, 354, 390, 392—394,
 396, 431
 Koortbojian Michael 61
 Kopij Kamil 37, 293
 Kornatowski Wiktor 86, 176, 445
 Kościótek Andrzej 87, 121, 127, 131,
 140, 142, 155, 164, 177, 185, 201, 303,
 317, 321, 322, 326, 330, 407
 Körner Christian 220, 226, 227, 231
 Kotula Tadeusz 226, 314
 Kousser Rachel 346
 Kraay Colin Mackennal 42, 105, 197,
 199, 203, 285, 434, 452
 Kraft Konrad 275, 365, 369, 378
 Kremydi Sicilianou Sophia 115, 362
 Kreucher Gerald 315
 Krumme Michael 18, 19, 25, 37, 38, 42,
 43, 48—50, 63, 67, 71, 78, 79, 86, 89,
 90, 92, 97—100, 102, 105—107, 110,
 124—128, 132, 133, 143, 151—153,
 181, 183, 186, 190, 193, 198, 210, 211,
 217, 220, 231, 234, 241, 242, 248, 249,
 285—287, 290, 291, 298—300, 305,
 308, 312, 318, 319, 338, 354, 357, 360,
 366, 373, 389, 390, 392, 402, 415, 419,
 420, 422, 427, 429, 432, 434—439,
 443, 446—448, 452, 453
 Krzyżanowska Aleksandra 94, 376,
 383, 384
 Kubiak Zygmunt 101
 Kumaniecki Kazimierz 163
 Kunisz Andrzej 149, 173, 396, 442
 Küter Alexa 144, 154, 155, 171, 173,
 185, 429

L

La Rocca Eugenio 17
 Laconi Sonia 319
 Lacroix Léon 38

- Lafaurie Jean 334
 Laffranchi Lodovico 200
 Latham Jacob A. 107, 219
 Lavagne Henri 94, 96, 98, 273, 292
 Le Gall Joël 65, 66, 99, 194, 423, 536
 Lefebvre Sabine 22, 226
 Lelewel Joachim 404
 Lentano Mario 33
 Lepri Gabriele 202, 388
 Leszka Małgorzata B. 270
 Leszka Mirosław J. 270
 Levante Edoardo 373
 Levick Barbara 197, 204, 371
 Lew Agnieszka Paulina 446
 Lewandowski Ignacy 156, 216, 272, 274, 335, 336, 441
 Liljenstolpe Peter 262
 Lindner Ruth 19, 35, 363—365, 369, 372, 378, 383, 385
 Ling Roger 253
 Liou-Gille Bernadette 9, 322
 Longo Katia 428
 Lorient Xavier 233, 252, 421
 Loudon Margot 55
 López Sánchez Fernando 334
 Lugli Giuseppe 194, 212
 Lyne Malcolm 248, 250, 251
- Ł
- Łoś Andrzej 31
 Łukaszewicz Józef 94, 113, 196
- M
- MacDonald George 23
 Madejski Paweł 439
 Magi Filippo 195
 Mairat Jérôme 23
 Manganaro Giacomo 292
 Mani Hurter Silvia 37, 49, 183, 291
 Manni Eugenio 243
 Mannsperger Dietrich 300
 Manson Michel 284, 291, 293
 Mantovani Dario 186
 Manuwald Gesine 220
 Marcatili Francesco 59, 145, 147, 148, 348, 405
 Marino Rosalia 158
 Martin Jean-Pierre 19, 35, 122, 313, 332, 425, 441, 442, 450
 Martin Paul M. 111, 112
 Marwood Martin A. 244
 Massa-Pairault Françoise-Hélène 80, 88, 292
 Mathew Gervase 240
 Mattingly Harold A. 59, 200, 202, 210, 275, 276, 282, 346, 390, 393, 394, 451, 506, 507
 Matz Friedrich 72, 85, 134, 282
 Mazzei Paola 147
 Meadows Andrew 158, 444
 Meritt Benjamin D. 194
 Merten Elke W. 246
 Mertens J. 51
 Meshorer Ya'akov 102, 103, 376, 383
 Metcalf William E. 338
 Méthy Nicole 19, 121, 125, 129, 192, 197, 322, 330, 331, 338
 Meurant Alain 331
 Mielczarek Mariusz 114, 364
 Mikocki Tomasz 243, 245, 282, 284—286, 293, 307, 308
 Mikołajczyk Ireneusz 195
 Michels Agnes 32
 Miles Gary B. 141
 Milne J. Grafton 376
 Minchin Elizabeth 368
 Mionnet Théodore Edmé 365, 366
 Mirone Salvatore 291, 292
 Missere Fontana Federica 24
 Mitchell Richard E. 86
 Mitchell Stephen 362
 Mittag Peter Franz 23, 24, 38, 42, 63, 69, 72, 116, 154, 155, 173, 185, 210, 211, 222, 245, 286, 298, 299, 345, 347, 348, 353, 356, 357, 360, 370, 399, 401, 403, 404, 406, 419, 420, 427, 434

- Molinier Arbo Agnès 239
 Mols Stephan 212
 Mommsen Theodor 293, 508
 Monaco Ernesto 262
 Morawiecki Lesław 167, 281, 292, 447
 Morel Jean-Paul 149, 157
 Morell André (Morellius Andreas) 24
 Morelli Anna Lina 428
 Moorhead Sam 90, 248
 Moret J.-M. 46, 47, 49, 51, 52, 293
 Moretti Giuseppe 288
 Morgano Franca 291
 Moushmov Nikola A. 379
 Mrozewicz Leszek 191, 325
 Mucznik Sonia 17, 75, 76, 78, 79, 81—
     85, 212, 241, 399, 409, 420—422,
     429
 Muse Kevin 167
 Musiał Danuta 371
- N
- Nagnajewicz Marian 326
 Naskręt Stefan 407
 Nehring Przemysław 150, 155, 226,
     301
 Newby Zahra 288, 346
 Nicolet Claude 256
 Niemirska-Pliszczyńska Janina 155,
     177, 180, 191, 196, 328, 404, 425
 Nilsson Martin P. 246
 Nony Daniel 421
 Noreña Carlos F. 281, 282, 284, 296,
     319
 Nowicka Maria 422
- O
- Olszewski Lechosław 209
 Oman Charles 168
 Ostrowski Janusz A. 82, 194, 423
- P
- Paci Gianfranco 325
 Palmer Robert E.A. 196
 Palombi Domenico 216, 222, 223
 Panella Clementina 261
 Pani Mario 10, 448
 Pansa Giovanni 69
 Panvini Rosati Franco 214
 Papageorgiadou-Bani Harikleia 21,
     362
 Pardini Giacomo 261
 Parente Anna Rita 19, 453
 Parisi Presicce Claudio 17
 Parodo Ciro 117
 Paschoud François 324
 Pasqualini Lelio 24
 Pastor Simone 191
 Patin Charles 24
 Pause-Dreyer Ursula 19, 36, 51, 363—
     367, 369, 370, 372
 Pavan Massimiliano 226
 Pawłowski Krzysztof 215
 Pensa Marina 214
 Pensabene Patrizio 359
 Pera Rossella 53, 203, 204, 214
 Perassi Claudia 20, 50, 148, 210, 216,
     229, 239, 242, 284, 291, 293, 294, 346
 Pérez Christine 343, 458
 Perret Jacques 33, 62, 111, 176, 181,
     182, 368
 Perrin Yves 201, 422
 Petersen Eugen Adolf Hermann 16,
     212, 262
 Petruccioli Guido 324
 Pfuntner Laura 183
 Picard Gilbert Charles 16, 83, 147, 319,
     323, 327, 328, 333, 334, 386, 412
 Piętko Radosław 15, 69, 252, 326
 Pink Karl 234, 305, 308, 312
 Pius VI 82
 Poinssot Louis 52, 54
 Pollini John 121, 187, 287, 288, 354
 Ponce Nicolas 75, 422
 Pond Rothman Margret S. 300, 347
 Porte Danielle 121
 Postlethwaite N. 115

- Poucet Jacques 9, 33, 62, 131, 161, 414, 441
- Price Martin Jessop 36, 290, 367, 384, 543
- Price Simon 361, 362
- Prieur Michel 235
- Ptaszek Ireneusz 404
- Puglisi Mariangela 170
- R
- Radke Gerhard 121
- Ratti Stéphane 246, 335
- Rehak Paul 288
- Reinach Salomon 69, 75, 83, 146, 194, 359, 412, 421—423, 537, 538, 544
- Rémy Bernard 72, 216, 224, 296, 297, 299, 346, 348
- Reusser Christoph 146
- Rich John W. 186
- Richard Jean-Claude 9
- Richardson Gavin 276
- Richardson J.H. 58
- Rimell Victoria 43
- Rissanen Mika 19, 316, 376, 386
- Robert Carl 61, 72, 75, 81, 83, 84, 289, 290, 413, 421, 539
- Robert Pierre Charles 25, 407
- Robertson Anne S. 506
- Robinson Henry S. 194
- Rodríguez-Mayorgas Ana 9, 33, 62, 220
- Rogerson Anne 177, 189, 239
- Roller Matthew B. 223, 354
- Rose Charles Brian 98, 369
- Rosso Emmanuelle 197, 204, 389,
- Rouveret Agnès 371
- Rouvier J. 366
- Rowan Clare 19, 59, 343, 348, 354, 373, 453
- Roymans Nico 362
- Royo Manuel 410
- Rushforth G. McN. 215
- Rutledge Steven H. 161
- Ryberg Inez Scott 52, 54, 124, 287, 289, 319
- Rykaczewski Erazm 320
- S
- Sabatier Justin 397, 543
- Sadurska Anna 45, 70, 371
- Sage Michael M. 270, 368, 385
- Sajkowski Ryszard 186, 189
- Salamon Maciej 103, 255, 269, 270
- Salamone Grazia 282, 310
- Salomonson Jan Willem 119, 120, 422
- Sami Denis 291
- Sánchez Vendramini Darío 25, 404
- Santelia Stefania 291
- Sauron Gilles 40, 123, 168
- Sawa Robert 388
- Schäfer Thomas 354
- Scheid John 205, 217
- Schmidt-Dick Franziska 194, 197, 298, 307, 320, 323
- Schmitt Laurent 235
- Schöpe Björn 376
- Schröder Stephan F. 337
- Schulzki Heinz-Joachim 334, 436
- Sear David R. 251
- Seelentag Gunnar 390, 394, 451
- Sehlmeyer Markus 123, 354
- Sella Jérôme 197, 388
- Serafin Petrillo Patrizia 19, 37, 164, 166, 168, 180, 193, 194, 293
- Serra Alessandra 192, 200, 388—390
- Seston William 319
- Sękowski Jan 76, 146, 173, 345, 397, 426
- Shelton Kathleen J. 428
- Shiel Norman 252
- Sieveking Johannes 72, 289
- Simpson Christopher J. 146
- Sisani Simone 12
- Skwara Ewa 74, 137
- Słapek Dariusz 226

- Small Jocelyn Penny 66, 96, 134, 148, 276, 343, 371
- Smith D.J. 253
- Smith R.R.R. 186, 364
- Soraci Cristina 293
- Squire Michael 70, 371
- Stabryła Stanisław 54, 57, 252, 428
- Stewart Roberta 329
- Stoll Richard 385
- Strack Paul L. 63, 72, 116, 132, 133, 210—212, 245, 281, 299, 338, 347, 348, 351, 352, 355, 357, 419, 420, 422, 427, 431, 432, 434, 451
- Strong Donald E. 136
- Strong (Sellers Arthur) Eugénie 194, 359
- Stukeley William 250, 541
- Suchodolski Stanisław 439
- Suspène Arnaud 150, 153, 157, 167, 174, 185, 443
- Sutherland Carol Humphrey Vivian 507
- Svoronos Ioannis Nicolas 114, 115, 119, 539
- Sydenham Edward Allen 506, 507
- Syme Ronald 239, 246
- Szaivert Wolfgang 22, 98, 105, 106, 126, 242, 318, 320, 327, 331, 332, 347, 353, 415, 420, 435, 438
- Szelest Hanna 163, 221, 238, 296, 297, 301, 304, 315, 332, 335, 404
- Szumańska-Grossowa Hanna 457
- Ś
- Śnieżewski Stanisław 15, 293, 362
- Świderkówna Anna 143
- T
- Tagliamonte Gianluca 146
- Tatarkiewicz Anna 266
- Tella Franco 19, 344, 346, 348, 353, 354
- Texier Roger 36, 54, 55, 290, 367, 537, 543
- Thomas Yan 313, 314
- Tomassetti Giuseppe 194, 359, 543
- Torelli Mario 189, 223
- Toynbee Jocelyn Mary Catherine 19, 23, 24, 59, 107, 132, 133, 136, 141, 168, 193, 212, 217, 220, 243, 245, 251, 286, 287, 298, 346, 348, 350, 352, 354, 357, 402—405, 407, 416, 432
- Trachsel Alexandra 368
- Trell Bluma L. 384
- Trillmich Walter 40
- Turcan Robert 46, 66, 67, 71, 72, 75, 81, 83, 84, 110, 134, 212, 240, 289, 300, 325, 358, 368, 412
- Turkowska Danuta 304
- V
- Vacano Otto Wilhelm 16
- van Berchem Denis 371
- Vella Horatio Caesar Roger 139
- Vellay Charles 163, 169
- Ver Eecke Marie 10, 108, 141, 182, 209, 325, 326
- Vermeule Cornelius Clarkson 106, 194, 201, 212, 215, 248, 257, 268, 354, 385, 422, 428
- Vézin Gilberte 103
- Vico Enea 24
- Viscogliosi Alessandro 146
- Vitale Marco 313
- Vitucci Giovanni 315
- Voegtli Hans 19, 69, 237, 239, 363—366, 369, 370
- von Aulock Hans 507
- von Duhn Friedrich Karl 72, 85, 134, 288
- von Fritze Hans 364, 507
- Vout Caroline 194
- W
- Waggoner Nancy 36, 290, 367, 543

- Walker Rose 40
 Wallace-Hadrill Andrew 281, 282
 Weber Hermann 115
 Weigel Richard D. 16, 247
 Weiser Wolfram 395
 Wesołowska Elżbieta 39, 46, 50, 53, 73,
 80, 94, 99, 122, 138, 140, 142, 179,
 208, 284, 329, 359
 Wiedemann Thomas 276
 Wienand Johannes 256, 271
 Wikander Örjan 163, 174, 176, 444
 Williams Hugh P.G. 248
 Williams J.H.C. 186
 Williams Jonathan 158, 444
 Williams R.D. 139
 Williams Rose 162
 Williamson George 361
 Wilpert Joseph 218, 541
 Winkler Lorenz 244
 Wiseman Timothy Peter 9, 87, 88, 96,
 135, 163, 186, 410, 441
 Wojan Franck 362
 Wolińska Teresa 270
 Woodford Susan 55
 Woytek Bernhard 22, 37, 48, 89, 100,
 106, 107, 109, 121, 153, 181, 191,
 290, 292, 327, 354, 390, 392—394,
 396, 431, 444, 450, 539, 542
- Y
 Yarrow Liv Mariah 58, 170
 Yourcenar Marguerite 457
- Z
 Zaccaria Claudio 243, 245
 Zadoks Annie Nicolette 404, 405
 Zanker Paul 38, 54, 75, 81, 84, 149, 187,
 287, 426, 447, 448
 Zarrow Edward M. 37, 293
 Zehnacker Hubert 122, 150, 157, 170,
 186, 293
 Ziegler Ruprecht 95, 377—379
 Ziótkowski Adam 16, 31, 196
 Zschucke Carl-Friedrich 268
 Zwierlein Otto 9, 87, 178, 220
 Zwolski Edward 9, 149, 177
- Ż
 Żółtowska Iwona 140, 314, 396

Wykaz ilustracji, map, tabel, wykresów

- II. 1.   Æ, Trajan, Berytus, 99—102; RPC 3, nr 3833;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 21
- II. 2.   ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 140—144; Gn. pl. 160.1 35
- II. 3.   Malowidło ściennie, Pompeje, I w., kopia, Museo della Civiltà
Romana; fot. A.A.K. 39
- II. 4.   Malowidło ściennie, Pompeje, I w., MANN, inv. 9089;
fot. A.A.K. 41
- II. 5.   Łuk Trajana w Benewencie, relief z przejścia, II w.;
fot. A.A.K. 41
- II. 6.   Au, Pergamon, 334—332 p.n.e.; SNG Fr., Mysie, nr 1557;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 44
- II. 7.   Lampka, I w., Hanower, Kestner Museum;
Galinsky 1969, il. 5 52
- II. 8.   Płaskorzeźba, Ara Gentis Augustae, I w., Musée National du Bar-
do, Tunis; Poinssot 1929, il. 9
aeneid/images/anc_fleeing_byrsa.htm 53
- II. 9.   Intaglio, V w. p.n.e., przerys; Texier 1939, il. 1 55
- II. 10.   D, Rzym, 137 r. p.n.e.; RRC, nr 234.1;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 58
- II. 11.   ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 140—144; Gn. 2, pl. 55.10 59
- II. 12.   Malowidło ściennie, Pompeje, I w.; MANN, inv. 9009;
fot. A.A.K. 61
- II. 13.   ÆM, Hadrian (134—138), Rzym; *Coll. Levis*, pl. 21.526 63
- II. 14.   ÆM, Antoninus Pius (138—161), Rzym; Gn. pl. 55.8 63
- II. 15.   Dekoracja podstawy posągu Tybru, II w., przerys;
Reinach 1897—1906, 1, s. 68 66
- II. 16a—c.   Dekoracja podstawy posągu Tybru, II w.;
Le Gall 1944a, il. 1—3 67
- II. 17.   ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 140—144; Gn. pl. 54.9 68
- II. 18.   ÆM, Sewer Aleksander (222—235), Antandrus;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 70

- II. 19. Tabula Iliaca Capitolina, I w., Musei Capitolini, przerys; por. Reinach 1909, 1, s. 286 70
- II. 20. Płaskorzeźba, II w., MANN, przerys; Heydemann 1872, pl. 54.2 71
- II. 21. ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 158 r.; Gn. pl. 50.1 71
- II. 22. Relief, I—II w., Musei Vaticani, inv. 917; fot. A.A.K. 76
- II. 23. Frontalna ściana sarkofagu Mattei A, ok. 225—230, Rzym, Palazzo Mattei; fot. A.A.K. 77
- II. 24. Frontalna ściana sarkofagu, ok. 180—220, Amalfi, Chiostro del Paradiso; fot. A.A.K. 77
- II. 25. As, Antoninus Pius, Rzym, 140—144; RIC 3, nr 694a; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 78
- II. 26. ÆM, Antoninus Pius (*diva* Faustyna), Rzym, 140—161; Gn. pl. 57.3 79
- II. 27. Boczna ściana sarkofagu, ok. 225—230, Musei Vaticani, inv. 913; fot. A.A.K. 81
- II. 28a—d. Płaskorzeźby, Ara Casali, II—początek IV w. (?), Musei Vaticani, inv. 1186; fot. A.A.K. 82
- II. 29. Płaskorzeźba, Basilica Aemilia, I w. p.n.e. (?), Musei Vaticani, inv. 9557; fot. A.A.K. 85
- II. 30a—b. Płaskorzeźba, tympanon świątyni, Musei Vaticani, inv. 1146; fot. A.A.K. 85
- II. 31. Dr, 269—266 p.n.e.; RRC, nr 20; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 86
- II. 32. ÆSex, ok. 217—215 p.n.e.; RRC 39.3; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 89
- II. 33. Ant, Filip Arab, Rzym, 248 r.; RIC 4.3, nr 15; Hartmann collection 91
- II. 34. Ant, Klaudiusz II Gocki (268—270), Smyrna; RIC Online, nr 833; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 91
- II. 35. D, Rzym, 137 r. p.n.e.; RRC, nr 235.1; z archiwum Bartosza Awianowicza 93
- II. 36. Relief z Arezzo, koniec I w., kopia, Museo della Civiltà Romana; fot. A.A.K. 95
- II. 37. Boczna ściana sarkofagu, ok. 225—230, Musei Vaticani, inv. 916; fot. A.A.K. 96
- II. 38. Boczna ściana sarkofagu, ok. 180—220, Amalfi, Chiostro del Paradiso; fot. A.A.K. 97
- II. 39. Dekoracja fontanny, poł. III w., kopia, Museo della Civiltà Romana; fot. A.A.K. 97
- II. 40. D, Wespazjan (Domicjan *caes.*), Rzym, 77—78; RIC 2.1, nr 961; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 100

- II. 41. D, Rzym, 115 lub 114 r. p.n.e.; RRC, nr 287.1;
z archiwum Bartosza Awianowicza 100
- II. 42. ÆM, Konstantyn, Rzym, 330—337; Gn. pl. 132.9 104
- II. 43. Num, Maksencjusz, Ostia, 308/309—poł. 309;
Drost 2013, O17c; z archiwum TS 104
- II. 44. Dekoracja stiukowa, hypogeum z Aguzzano, II w.,
Palazzo Massimo alle Terme, inv. 11; Dulière 1979, il. 94 105
- II. 45a—b. Fragment płaskorzeźby z bazy kolumny Antonina Piusa, 161 r.,
Musei Vaticani; fot. A.A.K. 106
- II. 46. Rysunek monety Trajana; Donaldson 1859, il. 58;
por. Woytek 2010, nr 187 108
- II. 47. D, Rzym, 77 r. p.n.e.; RRC, nr 388.1;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 109
- II. 48. Qd, Trajan (98—117), Rzym; Woytek 2010, nr 599b;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 109
- II. 49. D, 45 r. p.n.e.; RRC, nr 472.1;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 110
- II. 50. Ar, Kydonia, IV w. p.n.e.; Svoronos 1890, pl. 9.23 114
- II. 51. Æ, Neron (54—68), Kydonia; RPC 1, nr 1019;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 114
- II. 52. ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 140—143; Gn. pl. 50.4 116
- II. 53. ArM, Gallien (253—268), Rzym; Gn. pl. 27.8 116
- II. 54. Malowidło ściennie, Pompeje, I w., kopia,
Museo della Civiltà Romana; fot. A.A.K. 123
- II. 55. ÆM, Hadrian, Rzym, 134—138; Gn. 3, pl. 145.7 125
- II. 56. D, Rzym, 89 r. p.n.e.; RRC, nr 344.1;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 132
- II. 57. ÆM, Konstancjusz II, Rzym, 354(?)—361; Gn. 2, pl. 136.9 132
- II. 58. ÆM, Antoninus Pius (*diva* Faustyna),
Rzym, 140—161; Gn. 2, pl. 56.6 133
- II. 59. Frontalna ściana sarkofagu, ok. 170 r., przerys;
Robert 1919, 3.3, pl. 142, 437' 134
- II. 60. Płaskorzeźba, Basilica Aemilia, I w. p.n.e. (?), kopia;
fot. A.A.K. 135
- II. 61. D, Rzym, 89 r. p.n.e.; RRC, nr 344.2;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 143
- II. 62. D, August, Rzym, ok. 19 r. p.n.e.; RIC 1, nr 299;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 144
- II. 63. D, August, Rzym, ok. 19 r. p.n.e.; RIC 1, nr 300;
commons.wikimedia.org/wiki/File:Augustus_denarius_19_ BC_77000701.jpg 144
- II. 64. Płaskorzeźba, Basilica Aemilia, I w. p.n.e. (?), kopia;
fot. A.A.K. 145

- II. 65. Rysunek monety M. Emiliusza Lepidusa; Donaldson 1859, il. 69; por. RRC, nr 419.3 149
- II. 66. D, Rzym, 89 r. p.n.e.; RRC, nr 344.3; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 151
- II. 67. D, Rzym, 97 r. p.n.e.; RRC, nr 334.1; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 151
- II. 68. As, Rzym, 88 r. p.n.e.; RRC, nr 346.3; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 152
- II. 69. D, Rzym, 88 r. p.n.e.; RRC, nr 346.1; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 152
- II. 70. D, Rzym, 130 r. p.n.e.; RRC, nr 256.1; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 166
- II. 71. D, mennica obozowa, 49—48 p.n.e.; RRC, nr 443.1; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 166
- II. 72. D, Rzym, 54 r. p.n.e.; RRC, nr 433.1; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 166
- II. 73. D, Afryka, 47—46 p.n.e.; RRC, nr 458.1; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 181
- II. 74. Fronton świątyni boskiego Augusta, rekonstrukcja rysunkowa; Gagé 1930, il. 4 186
- II. 75. Dekoracja Sebastejonu w Afrodyzjas, I w.; ancient-anatolia.blogspot.com/2011/03/aineas-flight-from-troy.html 187
- II. 76a—b. Płaskorzeźba, ołtarz „belwederski”, 12—2 p.n.e., Museo Gregoriano Profano, inv. 1115; fot. A.A.K. 188
- II. 77. Relief „tensa”, I w., przerys; de Montfaucon 1722, 4.1, pl. civ 188
- II. 78. S, Wespazjan, Rzym, 71 r.; RIC 2.1, Vesp. 108; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 193
- II. 79. S, Wespazjan, Rzym, 71 r.; RIC 2.1, nr 194; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 197
- II. 80. Detal ikonografii rewersowej monety (Tytus *caes.*); por. RIC 2.1, Vesp. (Tit.) 954; oprac. A.A.K. 198
- II. 81. D, Wespazjan (Domicjan *caes.*), Rzym, 77—78; RIC 2.1, nr 961; z archiwum Bartosza Awianowicza 198
- II. 82. D, Domicjan, Rzym, 88 r.; RIC 2.1, nr 604; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 205
- II. 83. Au, Hadrian, Rzym, 125—128; RIC 2, nr 192d; © Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 211
- II. 84. Świątynia Romy (*aeterna*) i Wenus (*felix*); rekonstrukcja rysunkowa, Meyer 1885—1890; commons.wikimedia.org/wiki/File:Baukunst_Etrusker_R%C3%B6mer.jpg 213
- II. 85. Cella Romy w świątyni Romy (*aeterna*) i Wenus (*felix*); rekonstrukcja rysunkowa; Bühlmann 1919, pl. 63.1 i 2 213

- II. 86. Ant, Probus, Rzym, 278 r.; RIC 5.2, nr 185;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 214
- II. 87. Ant, Probus (276—282), Siscia; RIC 5.2, nr 742;
z archiwum B. Skibniewskiego 214
- II. 88a—b. ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 148 r.; Gn. 2, pl. 56.1 217
- II. 89a—b. Mozaika, V w., Rzym, S. Maria Maggiore;
Wilpert 1916, 3, pl. 59—60 218
- II. 90. Malowidło ścienne, IV w.;
Rzym, Palazzo Massimo alle Terme; fot. A.A.K. 219
- II. 91. D, Antoninus Pius, Rzym, ok. 140 r.; RIC 3, nr 95;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 222
- II. 92. ÆM, Filip Arab, Rzym, 248 r.; Gn. 2, pl. 109.6 229
- II. 93. ÆM, Filip Arab, Rzym, 248 r.; Gn. 2, pl. 109.5 229
- II. 94. S, Filip Arab (Otacylia Sewera), Rzym, 248 r.; RIC 4.3, nr 200a;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 230
- II. 95. Ant, Filip junior, Rzym, 248 r.; RIC 4.3, nr 224;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 230
- II. 96. Ant, Filip Arab, Rzym, 248 r.; RIC 4.3, nr 15;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 230
- II. 97. S, Filip Arab, Rzym, 248—249; RIC 4.3, nr 159;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 230
- II. 98. Lampka; Lucernae fictiles, 3, pl. 3 232
- II. 99a—b. Lampka; Lucernae fictiles, 1, pl. 29 232
- II. 100. Æ, Makryn (217—218), Apamea; Wad. *Rec.* 1.2, pl. xl.4 237
- II. 101. Æ, Karakalla (198—217), Apamea; Wad. *Rec.* 1.2, pl. xxxix.16 240
- II. 102. Æ, Sewer Aleksander (222—235), Apamea;
Wad. *Rec.* 1.2, pl. xl.6 240
- II. 103. ÆM, Gallien (253—268), Rzym; Gn. pl. 155.17 242
- II. 104. Ant, Trajan Decjusz (Herenniusz *caes.*), Rzym, 250—251;
RIC 4.3, nr 149; © Classical Numismatic Group, Inc.,
www.cngcoins.com 243
- II. 105. D, Karauzjusz, „RSR”, 286 lub 287—293; por. RIC 5.2, nr 572;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 249
- II. 106. Rysunek monety Karauzjusza; Stukeley 1757, pl. 2.9;
por. RIC 5.2, nr 534 249
- II. 107. Rysunek monety Karauzjusza; Stukeley 1757, pl. 1.1;
por. RIC 5.2, nr 771 250
- II. 108. Num, Maksencjusz, Ostia, 310 r.; Drost 2012, O49;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 257
- II. 109. Detal ikonografii rewersowej monety Maksencjusza;
por. Drost 2013, R37; oprac. A.A.K. 257
- II. 110a—b. Num, Maksencjusz, Akwileja, wiosna/lato 309—koniec 309/
początek 310 r.?; Drost 2012, A35b; z archiwum TS 258

- II. 111a—b. F, Konstantyn (Kryspus *caes.*), Trier, 322 r.;
por. RIC 7, s. 194, nr 347; z archiwum TS 268
- II. 112a—b. ÆM, Maksymian, 287—305; Gn. pl. 127.6 268
- II. 113. F, Konstantyn, Lugdunum, 333—334;
por. RIC 7, s. 139, nr 267; Hartmann collection 272
- II. 114. F, Konstans, Siscia, 348—350; RIC 8, s. 365, nr 218;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 275
- II. 115. Płaskorzeźba, Ara Pacis Augustae, 13—9 p.n.e.; fot. A.A.K. 287
- II. 116a—c. Dekoracja bazy z Falerii Novi, I w. p.n.e.,
Civita Castellana; fot. A.A.K. 289
- II. 117. Æ, Segesta, po 241 r. p.n.e.; CNS 1, Segesta, s. 304, nr 54;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 291
- II. 118. D, Rzym, 108 lub 107 r. p.n.e.; RRC, nr 308.1;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 295
- II. 119. ÆM, Antoninus Pius (Marek Aureliusz *caes.*), Rzym, 145—146;
Gn. pl. 66.6 299
- II. 120. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 638;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 305
- II. 121. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 639;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 306
- II. 122. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 639;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 306
- II. 123. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 639;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 306
- II. 124. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 639;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 306
- II. 125. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 701;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 312
- II. 126. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 701;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 312
- II. 127. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 765;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 315
- II. 128. Ant, Probus, Siscia, 277 r.; RIC 5.2, nr 764;
z archiwum B. Skibniewskiego 315
- II. 129. D, Hadrian, Rzym, ok. 134—138; RIC 2, nr 266;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 318
- II. 130. Rysunek monety P. Corneliusa Lentulusa Marcellinusa;
Donaldson 1859, il. 11; por. RRC, nr 439.1 327
- II. 131. ÆM, Marek Aureliusz, Rzym, 172/173 r.; Gn. pl. 59.5 328
- II. 132. D, Trajan, Rzym, 114—116; Woytek 2010, nr 520v; z archiwum
B. Skibniewskiego 333
- II. 133. Ant, Probus, Rzym, 277 r.; RIC 5.2, nr 226;
© C.Oliva, www.probuscoins.fr 334

- II. 134. Ant, Probus (276—282), Siscia; RIC 5.2, nr 811;
z archiwum B. Skibniewskiego 334
- II. 135. ÆM, Hadrian, Rzym, 132(?)—138; Gn. pl. 146.2 347
- II. 136. ÆM, Hadrian, Rzym, 123—125; Gn. pl. 38.7 349
- II. 137. ÆM, Hadrian, Rzym, 119—122; Gn. pl. 159.8 349
- II. 138. ÆM, Hadrian, Rzym, 119—122; Gn. pl. 159.6 349
- II. 139. ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 140—144; Gn. pl. 46.3 352
- II. 140. ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 140—144; Gn. pl. 43.4 352
- II. 141. ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 140—144; Gn. pl. 53.1 356
- II. 142. ÆM, Antoninus Pius (Marek Aureliusz *caes.*),
Rzym, 147 r.; Gn. pl. 64.2 356
- II. 143. ÆM, Antoninus Pius, Rzym, 145—161; Gn. pl. 54.3 356
- II. 144. „Mosaico Colonna”, I—IV w., Palazzo Colonna;
Tomassetti 1886, il. 1 360
- II. 145. Æ, Ilium, I w.; aw.: popiersie Ateny; RPC 2, nr 895;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 365
- II. 146a. Æ, Aineia, pocz. V w. p.n.e.; Price, Waggoner 1975, pl. B194 367
- II. 146b. Rysunek monety z Aineia, pocz. V w. p.n.e.; Texier 1939, il. 2 367
- II. 147. Æ, Walerian (253—260), Ilium; Bellinger 1961, T292;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 370
- II. 148. Æ, Hadrian (117—138), Ilium; RPC 3, nr 1570;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 373
- II. 149. Æ, Septymiusz Sewer (Karakalla *caes.*), Ancyra, 196—198;
por. SNG vA, nr 6187; © Classical Numismatic Group, Inc.,
www.cngcoins.com 373
- II. 150. Æ, Karakalla i Geta, Attalia, ok. 198 r.;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 382
- II. 151. Æ, Sewer Aleksander (222—235, Julia Mamea), Deultum;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 382
- II. 152. Æ, Gordian III (238—244), Antiochia (Pis.);
por. SNG Fr., Pisidie, nr 1198; Hartmann collection 382
- II. 153. Æ, Gallien (253—268), Iconium; vA *Lykaoniens*, nr 360;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 382
- II. 154. Płaskorzeźba, ołtarz z Ostii, II w., Rzym,
Palazzo Massimo alle Terme, inv. 324; fot. A.A.K. 383
- II. 155. Æ, Trebonian Gall (251—253), Neapolis; por. BMCG Palestine,
Neapolis, nr 159; © Classical Numismatic Group, Inc.,
www.cngcoins.com 385
- II. 156. Kontorniat, rysunek; Sabatier 1860, pl. 16.1 397
- II. 157. Kontorniat, przerys; por. KM 1, typ 93, s. 202;
Sabatier 1860, pl. 13.1 401
- II. 158. Kontorniat, k. IV w.; KM 1, s. 26, nr 94;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 407

- Il. 159. Kontorniat, k. IV w.; KM 1, s. 28, nr 105;
© Classical Numismatic Group, Inc., www.cngcoins.com 408
- Il. 160a—b. Malowidło ściennie, Pompeje, I w., MANN, sala 88;
Cappelli 2000b, il. 15 410
- Il. 161a—b. Malowidło ściennie; Sepulcrum Statiliorum, I w. p.n.e., przerys;
Reinach 1922, s. 177, ryc. 7 i 6 413
- Il. 162. Malowidło ściennie; Pompeje, I w., przerys;
Dardenay 2012, s. 168, il. 13 415
- Il. 163a—b. Fresk, Domus Aurea, ok. 64—68, przerys;
Ponce 1786, pl. 43 i 29 423
- Il. 164. Fresk, Herculanium, I w., MANN, inv. 9008;
Dulière 1979, il. 90 423
- Il. 165. Fresk, willa Hadriana w Tibur, II w., przerys;
Gusman 1904, il. 311 424
- Il. 166. ÆM, Konstantyn, Rzym, 327—333; Gn. pl. 132.7 456
- Mapa 1. Motyw Eneasz w mennictwie prowincjonalnym —
rozmieszczenie mennic, oprac. A.A.K. 364
- Mapa 2. Motyw Lupa Romana w mennictwie prowincjonalnym —
rozmieszczenie mennic, oprac. A.A.K. 374
- Tabela 1. *Gentes troiana* i motywy monetarne (wybór)
wklejka 1. po 166
- Tabela 2. Najdawniejsza przeszłość rzymska w wyobrażeniach
rewersowych w mennictwie Antonina Piusa **wklejka 2.** po 220
- Tabela 3. Nawiązania do milenium i *ludi saeculares* w mennictwie
Filipa Araba i Filipa juniora 228
- Tabela 4. Motyw Lupa Romana w mennictwie Maksencjusza —
porządek typologiczno-chronologiczny 259
- Tabela 5. Mityczna przeszłość Rzymu i Rzymian w wyobrażeniach
medalionów Hadriana 348
- Tabela 6. Mityczna przeszłość Rzymu i Rzymian w wyobrażeniach
medalionów Antonina Piusa 351
- Tabela 7. Mityczna przeszłość Rzymu i Rzymian w wyobrażeniach
medalionów Marka Aureliusza i Faustyny Starszej 352
- Tabela 8. Mityczna przeszłość Rzymu i Rzymian w mennictwie
imperialnym (138—161) **wklejka 3.** po 360
- Tabela 9. Lupa Romana w mennictwie prowincjonalnym 380—381
- Tabela 10. Obecność motywu Lupa Romana w mennictwie
prowincjonalnym w Azji Mniejszej 384
- Tabela 11. Aluzje mityczne w wyobrażeniach monet imitacyjnych
Flawiuszów 391

- Tabela 12.** Mit rzymski w wyobrażeniach monet restytucyjnych Trajana 392
- Tabela 13.** Mit rzymski w wyobrażeniach kontorniatów 398—399
- Tabela 14.** Motyw Eneasza w ikonografii monet republikańskich, imperialnych oraz medalionów 417
- Tabela 15.** Mars (*pater*) i Rea Sylwia w ikonografii monet imperialnych oraz medalionów 418
- Tabela 16.** Motyw Lupa Romana w ikonografii monet republikańskich, imperialnych oraz medalionów **wklejka 4.** po 418
- Tabela 17.** Motyw Eneasza — treści napisów rewersowych 433
- Tabela 18.** Motyw Romulusa *tropaeophorus* — treści napisów rewersowych 435
- Tabela 19.** Motyw Lupa Romana — treści napisów rewersowych 436—437
- Tabela 20.** Aeneas, Lupa Romana i Romulus *tropaeophorus* — motywy w mennictwie rzymskim (ujęcie syntetyczne: mennictwo republikańskie i imperialne) **wklejka 5.** po 442
- Tabela 21.** Aeneas i Lupa Romana w mennictwie prowincjonalnym **wklejka 6.** po 444
- Wykres 1.** Aluzje do przodków, bohaterów epoki mitycznej i królewskiej w mennictwie republikańskim (udział procentowy w ogóle emisji) 445
- Diagram 1.** Tematyka wyobrażeń na medalionach kontorniackich 406
- Diagram 2.** Mit rzymski w wyobrażeniach kontorniatów z grupy tematycznej „Roma” 406

Agata A. Kluczek

Primordia Romana

La mémoire du passé mythique de Rome perpétuée dans le monnayage romain

Résumé

La publication porte sur les éléments mythiques et idéologiques présents dans l'iconographie introduite dans le monnayage romain, donnant l'idée comment les antiques percevaient et comprenaient le passé. Ce passé est une forme surgissant des mythes fondateurs, c'est-à-dire des récits traitant des héros dont l'histoire individuelle était liée à celle des origines de Rome et située dans sa phase primitive, donc légendaire. À ces héros appartenaient entre autres Énée (Aineias), ancêtre dont le personnage remontait à Troie, ainsi que Romulus et Rémus, fils de Mars, fondateurs (*conditores Urbis*) dont les péripéties enfantines annonçaient le grand avenir de Rome. Leurs actes, en revanche, ont contribué à la construction de la Ville (*Urbs*).

Le passé évoqué à l'aide de ces personnages dans les représentations monétaires est une forme construite. Elle expliquait la genèse et l'histoire la plus ancienne des Romains. Sur les pièces numismatiques — qui par leurs contenus se réfèrent à ce passé — on peut apercevoir les monuments de l'histoire ancienne de Rome : *memoria rerum Romanarum*. L'emploi des allusions aux origines résultait des attentes et des objectifs des émetteurs. Tirés de la tradition, les éléments du mythe romain visaient à construire l'image soit de familles, soit de personnages individuels concrets, tout en leur érigeant un monument de façon métaphorique. De la sorte, on tissait un lien fort entre le passé mythique raconté dans les mythes et le présent propre à un émetteur donné. Le passé perpétué dans le monnayage variait selon les attentes et les objectifs des émetteurs. En revanche, les monnaies, « monuments en miniature », constituent avant tout les monuments de la grandeur de politiciens et d'empereurs concrets, mais également l'expression des suffrages qu'ils méritaient dans la tradition et le passé romains.

À partir du IIIe siècle av. J.-C. jusqu'au IVe siècle, dans le monnayage romain apparaissaient des représentations se référant par leur contenu aux récits traitant des origines et des premières années de Rome. Dans ces représentations se cachait le savoir des contemporains sur les épisodes choisis de la tradition fondatrice.

Toutefois, ce qui est plus important, c'est que les représentations monétaires décrites dans la présente publication prouvent l'attraction et l'importance des motifs mythiques concrets. Les sujets employés dans le monnayage donnent par là même des exemples exceptionnels de l'actualisation et de la politisation du mythe romain. On s'en servait tout en se limitant à des thèmes choisis et en renonçant à d'autres. On modifiait de manière spécifique les motifs tirés des mythes, ce qui résultait de quelques limitations imposées

par les monnaies. Là, il n'y avait pas de place pour des inscriptions redondantes ni pour une iconographie excessivement développée. Par conséquent, on ne présentait dans le monnayage que des versions simplifiées et symboliques des récits concrets portant sur les origines romaines. On se servait notamment des images des héros divins, humains et animaux, c'est-à-dire celles de Mars, de Rhéa Silvia, d'Énée, de la louve, *etc.*

Il est singulier que les sources concernant le commencement et l'histoire la plus ancienne de Rome n'aient pas perdu leur pittoresque au cours des siècles. Il se peut que cela ait été dû à ce qu'on ne voyait pas dans ces images uniquement l'illustration des épisodes mythiques. Elles servaient aux buts actuels et aux intérêts des émetteurs. L'évolution conduisait vers l'approfondissement de la signification des motifs iconographiques particuliers, car on les liait aux valeurs universelles. Celles-ci étaient exprimées directement sur les légendes accompagnant les images ou émergeaient de la vision des héros mythiques perpétuée par la tradition, où le mythe constituait sa version transposée conformément à l'idéologie de l'État. C'est dans cela que consiste l'exceptionnalité des représentations dans le monnayage se référant aux origines et à l'histoire la plus ancienne de Rome, mais aussi l'attraction de ce matériel pour ceux qui l'étudient.

Dans la première partie du livre, on a décelé les motifs du mythe fondateur présents dans le monnayage : d'Énée jusqu'à l'époque royale. À cette occasion, il convient de remarquer que l'objectif de l'étude a été non de reconstruire les récits mythiques ou de les présenter sous forme d'un exposé logique, mais plutôt d'expliquer le sens des images figurant sur les monnaies et sur les médaillons, tout en se référant à la tradition perpétuée dans la littérature. Dans cette partie, on a signalé la ressemblance, l'originalité et la particularité des solutions employées dans le monnayage par rapport à une tradition iconographique plus vaste. Les chapitres particuliers de cette partie ont été consacrés successivement à Énée, aux parents des fondateurs, à Mars et à Rhéa Silvia, ensuite à la louve romaine, à Rémus et Romulus ainsi qu'aux héros de l'époque royale : aux Sabines anonymes, à Tarpéïa et aux rois romains. Le mythe reproduit dans le monnayage romain a été en effet réduit à ces personnages qui — représentés dans l'iconographie de monnaies et de médaillons — évoquent des associations liées aux événements portant sur le commencement et l'histoire la plus ancienne de Rome.

La deuxième partie organise le matériel de source dans un schéma chronologique dès l'époque républicaine jusqu'aux années du règne de la dynastie de Constantin. Dans les chapitres suivants, on a présenté qui, quand, pourquoi et quels sujets mythiques concrets abordait dans ses émissions monétaires. À l'époque de la République romaine ont retenu l'attention les émissions familiales dans lesquelles le mythe de Troie était l'un de plusieurs motifs possibles articulant l'origine noble d'une famille donnée. La haute position des Julii, surtout de Jules César (Caius Julius Caesar), puis d'Auguste et en général des Julio-Claudiens, a changé cet état de choses : le mythe de Troie n'était plus un mythe privé, car il est devenu un mythe de l'État. Les représentations dans le monnayage ont reflété à un certain degré ce procédé dans lequel on a lié entre autres les motifs d'Énée et de Romulus à la présentation du temple du *divus Augustus*. Les empereurs suivants se servaient particulièrement du motif de la louve romaine. Il a été largement employé durant les règnes des Flaviens (69—96) et de Maxence (306—312), mais aussi par d'autres empereurs qui cherchaient des bases idéologiques pour leurs règnes et démontraient à l'aide de ce motif leur attachement à la tradition.

Dans cette partie, on a montré également la présence de différents sujets mythiques dans le contexte anniversaire durant le règne des Antonins et à l'époque de « la crise du IIIe siècle ». La célébration du jour de la naissance de la Ville (*dies Natalis Urbis*) sous le

règne d'Hadrien (117—138) et durant d'autres anniversaires fondateurs, neuf centième anniversaire sous le règne d'Antonin le Pieux (138—161) ou le millénaire sous le règne de Philippe l'Arabe (244—249), était favorable pour rappeler dans la propagande monétaire les origines de Rome.

La troisième partie concerne les vertus impériales, *virtutes*, qui ont été illustrées à l'aide des trois motifs iconographiques principaux, évoquant les héros du mythe fondateur romain. Ce sont : Énée, présenté avant tout comme celui qui sauve son père et son fils en les protégeant du danger de mort qui les menace (Pius Aeneas) ; la louve qui entoure Rémus et Romulus de soins en les nourrissant et les sauvant (Lupa Romana) ; Romulus présenté comme guerrier, vainqueur et triomphateur en une seule personne (Romulus tropaeophorus). Ces trois motifs iconographiques, réalisés dans différentes variantes, ont servi d'illustrer les trois vertus. Ce sont successivement : *pietas*, *aeternitas* et *virtus*. L'échelle de l'emploi des images d'Énée, de la louve romaine et de Romulus dans ces sens-là démontre leur caractère emblématique. Elle prouve aussi la relation imminente entre le sens de ces représentations et les valeurs primaires dans l'Empire romain qui étaient importantes pour la durée de Rome.

Dans la quatrième partie, on a présenté les références au commencement et à l'histoire la plus ancienne de Rome présentées sur les médaillons, c'est-à-dire les émissions occasionnelles, et sur un groupe particulier de monnaies impériales à cause du placement sur elles de la réplique des représentations employées plus tôt par d'autres émetteurs, appelées imitées et restituées (*nummi restituti*). Ces catégories offraient un espace exceptionnel pour commenter l'attitude des empereurs à l'égard du passé mythique. Toujours dans cette partie, on a présenté le caractère et l'étendue de la présence des images du mythe fondateur romain dans les monnayages provinciaux et les contorniates. Ensuite, on a arrangé de façon synthétique les représentations présentées dans le livre. Ici, on a abordé les questions liées à la topique et à l'originalité des représentations numismatiques. On a soumis à l'analyse les éléments verbaux inscrits sur les monnaies, la signification et la valeur des inscriptions commentant les images données dans le monnayage.

Enfin, dans le chapitre récapitulatif, on a dénoté les conditions et les règles portant sur l'emploi des thèmes puisés dans le mythe romain. Premièrement, on a aperçu que parmi les facteurs qui y étaient favorables se trouvaient : la situation actuelle dans l'Empire, la personnalité des empereurs, les intérêts individuels des émetteurs, aussi bien les intérêts familiaux à l'époque de la République que ceux liés à la volonté des souverains de consolider leur position à l'époque de l'Empire. Deuxièmement, on a souligné que l'introduction des motifs mythiques dans le monnayage romain n'était nullement due au fortuit. Ces motifs n'étaient pas employés communément, mais ils constituaient une partie significative du programme politique des émetteurs.

En se limitant aux trois motifs principaux : Énée, Lupa Romana et Romulus tropaeophorus, on peut dégager trois périodes de leur présence dans le monnayage romain. La première période englobe, de façon générale, le Ier siècle avant Jésus-Christ et la première moitié du premier siècle après Jésus-Christ. C'est à cette période que la popularité du motif d'Énée est la plus intense. Tous les trois thèmes coexistent dans le monnayage à peu près dans les années 120—160. Là, les circonstances politiques et les goûts des empereurs n'ont pas seulement été décisifs en ce qui concerne l'introduction de ces motifs, mais, comme on peut le déduire sur la base d'autres témoignages, ils s'inscrivaient également dans une certaine convention artistico-idéologique de cette époque-la. Le commencement de la période suivante donne le millénaire de Rome, elle finit au milieu du IVe siècle. C'est l'image d'un guerrier marchant avec un *tropaeum* sur l'épaule qui a acquis une popularité exceptionnelle

dans la première moitié de cette longue période. En revanche, c'est bien le motif de Lupa Romana qui est devenu une préférence de longue durée — caractéristique de cette période tardive.

Agata A. Kluczek

Primordia Romana Mythical Past of Rome and Its Memory on Roman Coins

S u m m a r y

The focus of this study is the mythical-ideological content of iconography introduced on Roman coinage, giving us an idea about the ancients' perception and understanding of the past. This past is a construct emerging from the founding myths, or stories about heroes from Rome's beginnings set in the early, legendary phase of its past. Among them was Aeneas — the forefather, who was a reminder of Troy, and Romulus and Remus, the sons of Mars and founders of the city (*conditores Urbis*), whose childhood fate heralded a great future of Rome and whose deeds led to the birth of the City (*Urbs*).

The past evoked by monetary representations of these characters is reconstructed, the origins and early history of the Romans are explained. In coins, whose content draws on that past, one can see monuments to Rome's ancient history: *memoria rerum Romanarum*. Allusions to the earliest beginnings stemmed from the expectations and goals of the issuers of coins. Elements of the Roman myth were brought back from tradition to create an image of gentes or individuals by metaphorically erecting their monuments. In this way, a strong bond was forged between the mythical past conveyed in myths and the issuer's contemporary times. The past captured on coins changed according to the expectations and goals of their issuers, while coins were primarily „monuments in miniature” to politicians and emperors and were their way of showing recognition for Rome's tradition and past.

Starting from the 3rd century BCE and continuing to as late as the 4th century CE, on Roman coinage there appeared imagery invoking Rome's origins and early beginnings. Hidden in this imagery was the knowledge about select episodes from the founding tradition possessed by the Romans of that time.

More importantly however, these monetary depictions prove the attractiveness and significance of particular mythical themes. At the same time, the contents on coinage provide exceptional examples of the updating and politicizing of the Roman myth. It was manipulated by means of confining it to certain themes while abandoning others. Modifying the themes drawn from myths was to a certain extent determined by the limitations imposed by the numismatic vehicle itself, where there was no room for lengthy inscriptions or elaborate iconography. As a result, only simplified, symbolic versions of stories about Rome's beginnings were depicted on coinage. They primarily involved images of divine, human, and animal heroes: Mars and Rhea Silvia, Aeneas, Romulus, a she-wolf, *etc.*

Interestingly, however, the message concerning Rome's origins and early history has not lost any of its vividness over the centuries. These images were presumably not seen as

solely mythical episodes but served their issuers' current goals and interests. Their evolving consisted in a gradual deepening of the significance of singular iconographic themes as they were linked with universal values. These values were either expressed directly in inscriptions accompanying depictions or emerged from the images of the mythical heroes preserved by tradition and transposed into the needs of state ideology. Herein lies the uniqueness of the imagery referring to Rome's earliest beginnings and most ancient history, as well as the attractiveness of this material for study.

The first part of this book discerns the themes featured on coinage of the founding myth from Aeneas to the royal epoch. Rather than reconstructing mythical stories or, based on them, delivering a conceivably consistent and logical lecture, the author attempts to explain the sense of images featured on coins and medallions through references to the literary tradition. This part points out the similarities, originality, or uniqueness of solutions applied to coinage in relation to a broader iconographic tradition. Each successive chapter is devoted to the following heroes: Aeneas, the parents of the founders — Mars and Rhea Silvia, next the she-wolf, Remus and Romulus, and the heroes from royal times — anonymous Sabines, Tarpeia, and Roman kings. The myth reflected on Roman coinage boils down to these characters who — represented in the iconography of coins and medallions — evoke associations with events from the origins and earliest history of Rome.

Part two orders the source materials chronologically from the Republic to the years of the Constantine dynasty rule. Successive chapters address who, when, why, and what particular mythical themes were chosen for their issues. During the Roman Republic, attention was drawn to familial issues, where the Trojan myth was one of the many possible themes articulating the noble background of a gens. The high status of the Julii, especially Gaius Julius Caesar (C. Iulius Caesar), then Augustus, and generally the Julio-Claudian dynasts changed this state of affairs: the private Trojan myth advanced to the status of a state myth. The coin imagery reflected this process to a certain extent, in it, primarily connecting the themes of Aeneas and Romulus with depictions of the Temple of *Divus Augustus*. Subsequently, rulers mainly used the theme of Rome's she-wolf. It was used on a large scale especially in the reign of the Flavian dynasty (69—96) and Maxentius (306—312), but also by other emperors, who sought ideological support for their reign and thus demonstrated their attachment to tradition.

This part also shows the reappearance of various mythical themes in the context of anniversaries in the reign of the Antonine dynasty and the "Crisis of the Third Century". Celebrating the foundation of the City (*dies Natalis Urbis*) during Hadrian's rule (117—138) and its subsequent anniversaries, the 900th anniversary in the reign of Antoninus Pius (138—161), and the *millennium* in the reign of Philip the Arab (244—249) was a favorable occasion for remembering Rome's beginnings in monetary propaganda.

The focus of part three is imperial virtues, *virtutes*, which were illustrated by three principal iconographic themes, bringing forth the heroes of Rome's founding myth. They are: Aeneas, mostly depicted as the one who carries out the father and leads out the son, saving them from the danger of death (Pius Aeneas); the she-wolf who takes Romulus and Remus under her care, nurtures and rescues them (*Lupa Romana*); Romulus depicted as a warrior and a triumpher in one (Romulus tropaeophorus). These three iconographic themes, featured in numerous variants, served as representations of the three values. They are the following: *pietas*, *aeternitas*, and *virtus*. The extent to which the images of Aeneas, the Roman she-wolf, and Romulus were presented in this sense shows their emblematic character. It also proves an immanent connection between the sense of such depictions and primary values in the Roman state, important for the continuity of the empire.

Part four begins with references to the origins and earliest history of Rome and their representations on medallions, that is occasional issues, and to a special group of imperial coins bearing replicas of images previously used by other issuers, called imitation and restitution coins (*nummi restituti*). They offered an exceptional opportunity to comment on the rulers' approach to the mythical past. In part four, there is also room to discuss the character and scale of images concerning the myth of Rome's foundation in depictions on provincial coins and the contorniate. Next, the book provides a synthesis of the studied imagery. The numismatic representations have been discussed in terms of their themes and originality. The words inscribed on coins have been analyzed along with the significance of inscriptions as commentary to images.

Finally, in the concluding chapter, the determinants and regularities in the selection of themes from the Roman myth have been indicated. Firstly, it has been noted that favorable conditions were created by the then current situation in the empire, emperor's personality, and issuer's own interest, the latter being the interests of *gentes* during the Republic and those of rulers — the strengthening of their power — during the empire. Secondly, it has been emphasized that the choice of mythical themes was not random. They were not commonly used, but were always part of political agenda of the issuers.

Focusing on the three leading themes: Aeneas, Lupa Romana, and Romulus *tropaeophorus*, one can discern three periods of their appearance on Roman coinage. The first comprises, generally speaking, the 1st BCE and the second half of the 1st CE. The popularity of the Aeneas theme in that period is well-documented and unprecedented before or after. All the three themes coexist on the coinage from the years c. 120—160. At that time, not only political circumstances and emperors' tastes determined the choice of those themes, but, as can be inferred from other contemporaneous artifacts, they were also part of certain artistic-ideological convention. The beginning of the next period is marked by Rome's *millennium* and its end in the middle of the 4th century. An extremely popular image during the first half of this long period of time was that of a warrior striding with a *tropaeum* on his arm, while the theme of Lupa Romana, characteristic for this late period, remained a long-lasting preference.

Na okładce i wyklejkach wykorzystano ilustracje z książki *Accurata, e succinta descrizione topografica delle antichità di Roma* R. Venutiego zdigitalizowanej przez Internet Archive (<http://www.archive.org/details/accurataesuccintoovenu>):
obwoluta: przetworzona ilustracja ze strony tytułowej
wyklejka przednia: Rea Sylwia i Tyber, ilustracja z pierwszej strony pierwszego rozdziału części pierwszej
wyklejka tylna: Lupa Romana i pasterze, ilustracja z pierwszej strony pierwszego rozdziału części drugiej

Redakcja

Barbara Jagoda

Projekt okładki, stron tytułowych, działowych, układu typograficznego oraz łamanie

Paulina Dubiel

Copyright © 2019 by

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3443-1

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3444-8

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Liczba arkuszy drukarskich: 35,25 + 6 alonży.

Liczba arkuszy wydawniczych 40,5. Cena 129,90 zł (w tym VAT).

Publikację wydrukowano na papierze Alto 80 g/m².

Do składu użyto kroju pisma Karmina, Karmina Sans

(autorstwa Veroniki Burian & José Scaglione / TypeTogether)

oraz Essay Text (autorstwa Stefana Ellmera / TypeTogether).

Druk i oprawę wykonano w drukarni:

Volumina.pl Daniel Krzanowski (ul. Księcia Witolda 7—9, 71-063 Szczecin)